

МОНГОМЕРИ

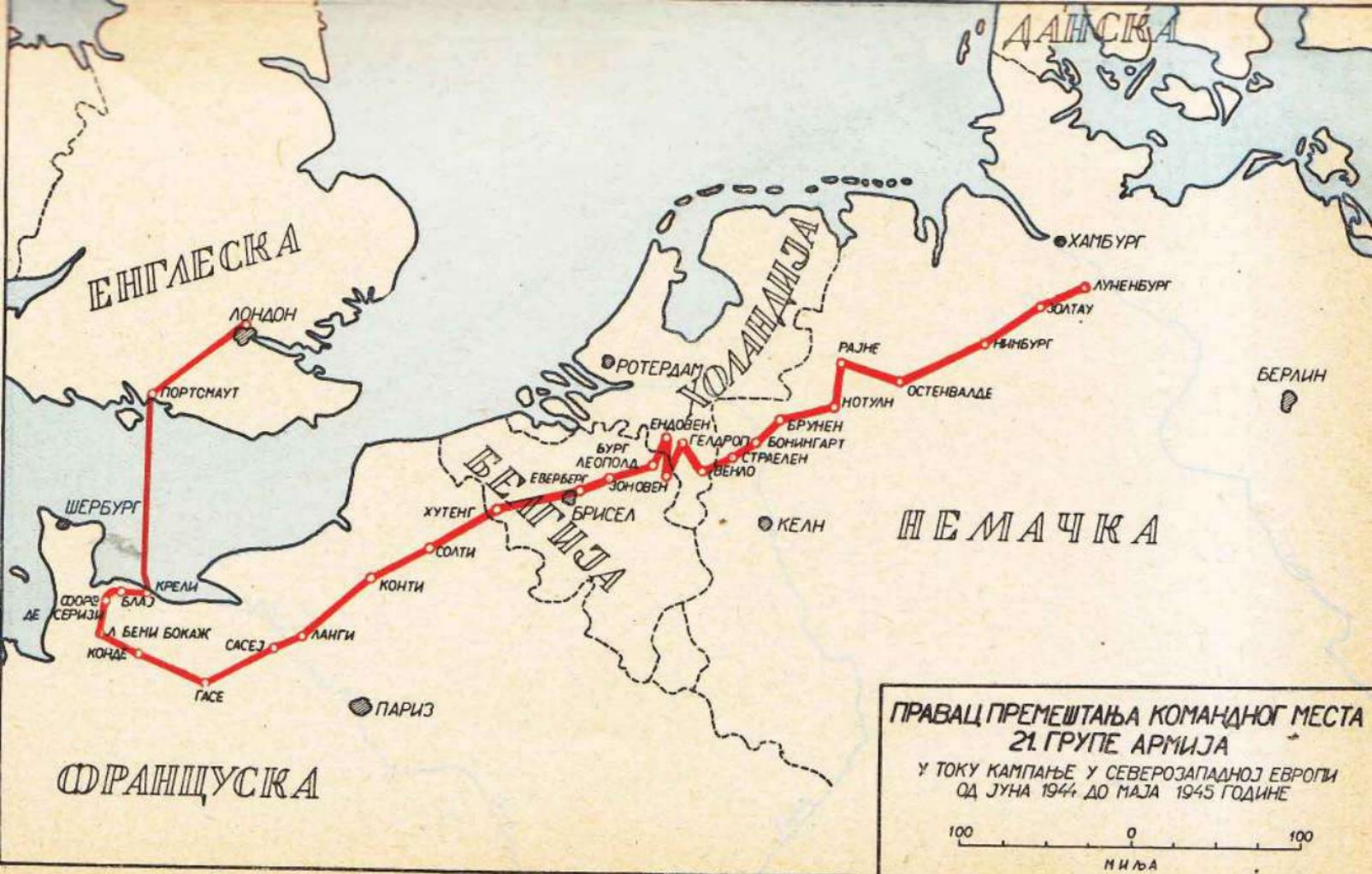
ОД
ЕЛАДАМЕЈНА
ДО
БАЛТИЧКОГ
МОРА

НАСТУПАЊЕ ОСМЕ АРМИЈЕ
ОД ЕЛ АЛАМЕЈНА ДО РЕКЕ САНДРО

ОД 23 ОКТОБРА 1942 ДО 31 ДЕЦЕМБРА 1943

100 50 0 100 200 300 400
МИЛКА 200 300 400

ВОЈНА БИБЛИОТЕКА

САВРЕМЕНИЦИ

КЊИГА ДРУГА

УРЕЂУЈЕ
РЕДАКЦИЈА „ВОЈНОГ ДЕЛА“

БЕОГРАД

1 9 5 1

МОНГОМЕРИ

ОД
ЕЛ АЛАМЕЈНА
ДО
БАЛТИЧКОГ
МОРА

Наслови дела у оригиналу

Прва књига:

EL ALAMEIN TO THE RIVER SANGRO

Друга књига:

NORMANDY TO THE BALTIC

by

Field Marshal
THE VISCOUNT MONTGOMERY
OF ALAMEIN
K.G., G.C.B., D.S.O.

Са енглеског превели

ЗДЕНКО АЉАНЧИЋ и НИКОЛА СТОЈАНОВИЋ

Редакцију извршио
потпуковник
МИЛУТИН ШУШОВИЋ

Насловну страну израдио

МИХ. С. ПЕТРОВ

Montgomery of Alamein
Field-Marshal.

ПРЕДГОВОР

Дело фелдмаршала Монтгомерија „Од Ел Аламејна до Балтичког Мора“, у издању редакције „Војно дело“, садржи операције Осме британске армије у Северној Африци, на Сицилији и у Јужној Италији и Двадесет прве британске групе армија од инвазије у Нормандији, 6 јуна 1944, до капитулације Немачке, 9 маја 1945. Дело у оригиналну има две књиге: „Од Ел Аламејна до реке Сандро“ и „Од Нормандије до Балтичког Мора“.

У Другом светском рату све до Ел Аламејна, британскe снаге знале су само за пораз и повлачење: Норвешка, Денкерк, Грчка, Крит, Сингапур, Бурма, а сада је изгледало да ускоро треба додати и Египат. Ма колико било објективних разлога за сва ова повлачења, ипак, свет то није могао да сквати и тражио је узроке: у генералима, у наоружању, у политици...

Осма армија повлачила се крајем јуна 1942 на делом утврђене положаје код Ел Аламејна, гоњена од Ромелових снага преко 300 миља (482 км.) Ко год би видео ову Армију у оним тешким данима, морао би рђаво мислити о судбини Нилове Делте, као и о самом Суецу. Армија је од својих ефектива била изгубила преко 70.000 људи у заробљеним, изгинулим или рањеним. Трупе су биле јако иссрпљене дугим повлачењем кроз пустинјску жегу и прашину; морал је био опао, поверење у старешине изгубљено... У Каиру је већ била отпочела евакуација; флота је била напустила Александрију; све је наговештавало неминован губитак Суецца. Пут за петролејске изворе у Персији и даље за Индију изгледао је отворен, на коме је, негде источно од Еуфрата, требало да дође до спајања Хитлерове Немачке са Јапаном. Једина нада да до овог не дође били су Осма армија и линија недовршених положаја код Ел Аламејна; дакле, једна десеткована и изнурена армија имала је на импровизованим положајима да спреци Немцима даље надирање ка Александрији и Каиру од којих су ти положаји били удаљени једва неколико часова аутомобилске вожње.

На другој страни налазио се Ромел са савршено опремљеним и увежбаним трупама за дејства у пустини. Немачки официри,

пали у енглеско ропство, говорили су са усхићењем о своме команданту: како је то генерал „великих путева“ који не командује из свог штаба, већ из непрестаног покрета; како хоће све лично да види, све да испита и како јако утиче на трупе; како са штабом одржава само повремену радиовезу, а најчешће издаје своје заповести отворено преко микрофона, не употребљавајући никакве кодове, док се Британци увек служе кодом и редовно закашњавају са својим противманеврима иако преко радија слушају немачке отворене заповести, итд., итд.¹⁾

Како је Осма армија успела да задржи Ромела на овој линији, а потом и да га одбаци и непрестано гони преко 2.000 миља (3.218 км) све до коначног уништења у Тунису, читаоци ће видети у Првој књизи овог деда. Но, да би се добила јаснија слика почетне ситуације овог „Miracle at Alamein“,*) навешћемо један део из говора новог команданта Осме армије, генерала Монтгомерија, који је упутио официрима при преузимању команде, 13 августа 1942 године:

„А сада да вам дам опште смернице по којима ћемо да радимо. Верујем да је једна од првих дужности команданта да створи оно што ја називам „атмосфера“. Ја не волим општу атмосферу коју сам овде нашао. То је атмосфера несигурности, трагања за положајима у позадини у циљу даљег повлачења, губитка поверења у нашу способност да победимо Ромела и очајничких одбранбених мера, које се састоје у томе да наше резерве припремају положаје у подручју Каира и Делте. Све то мора да престане. Треба нам нова атмосфера. Одбрана Египта лежи овде код Аламејна и на планинском ланцу Рувејсату. Кајва је корист од копања ровова на Делти? Баш никаква. Ако изгубимо ове положаје, изгубили смо Египат; зато, све борбене јединице имају сместа да дођу овамо. **О в д е** ћемо да останемо и овде ћемо да се боримо; нема даљег повлачења; издао сам наређење, да се сви планови и инструкције, које се тичу даљег повлачења, спале, и то одмах. Ми ћемо остати и борити се **о в д е**. Ако не можемо да останемо овде живи, онда нека останемо мртви.

Хоћу да убедим свакога од вас да су рђава времена прошла. Министар-претседник издао нам је заповест да уништимо осовинске снаге у Северној Африци; ја сам видео ту заповест, исписану на попа табака обичне хартије. Извршење је могуће и биће спроведено: у томе нема никакве сумње. Ако икога има, ко мисли да је ово немогуће, нека сместа оде одавде; такви ми људи овде

¹⁾ Montgomery et ses hommes, Histoire de la 8e Armée en Afrique, Plon, Paris, стр. 11/12.

^{*)} Чудо код Ел Аламејна.

ни су потребни. Сазнајем да је овде било много неког „гунђања“ („bellyaching“). Под тим изразом подразумевам проналажење нестварних разлога за неизвршење нарочића. Ја нећу да трпим никакво „гунђање“. Ако је некоме криво да чини оно што се од њега тражи, онда ћека одре одавде, и то једмах. Хоћу да ово буде потпуно јасно свима без разлуке, у целој Осмој армији.

Сазнајем да Ромел треба сваког тренутка да нападне. Одлично. Нека нападне. Више бих волео да се то не деси за недељу дана, толико да бар мало средимо наше ствари. Ако будемо имали две недеље времена за припреме, онда ћемо бити сасвим спремни, после тога може Ромел да нападне кад год га је воља, и ја бих волео да нападне. У међувремену, ми ћемо да почнемо са плановима за велику офанзиву; то ће да буде почетак велике војне операције, која ће да избаци Ромела и његову војску из Африке. Ето, најтај начин ја вам предајем своју „атмосферу“ у којој ћемо да радимо и у којој ћемо да се боримо. Ваша је дужност да се постарате да ова атмосфера проникне у све редове Осме армије, све до последњег и најмлађег борца“.²⁾

За протекле две године рата у пустинији Британска армија је прошла сурову школу³⁾. После пада Тобрука, један старији енглески генерал је рекао: „Е, Немци су професионални ратници, а ми смо само аматери“.⁴⁾ Из овог периода рата трупе Осме армије стекле су многобројна искуства. Једно од првих искустава била је употреба Ромелових „панцер гренадира“, каква је била његова 90 лака — механизована дивизија. Гренадири су пратили

²⁾ Из књиге: »Forward from Victory«, Speeches and Addresses by Field Marshal the Viscount Montgomery of Alamein, стр. 237.

³⁾ За то време операције у Северној Африци одвијале су се по следећем:

а) у септембру 1940 офанзива маршала Грацијанија од Бардија до линије у висини Сиди Баранија;

б) у јануару и фебруару 1941 Вавелова офанзива од Сиди Баранија до Ел Агејле;

в) у марта и априлу 1941 Ромелова офанзива од Ел Агејле до Марса Матруха;

г) у новембру и децембру 1941 Очилекова противофанзива од Марса Матруха до Ацедабије;

д) у јануару и јуну 1942 Друга Ромелова офанзива од Ацедабије до Ел Аламејна.

Бројни однос снага када је генерал Монтгомери преузео команду над Осмом армијом био је следећи: 4 немачке (од којих 2 тенковске и 2 механизоване) и 9 италијанских дивизија (од којих 2 тенковске) и 1 немачка падобранска бригада према 6 британских дивизија и неколико самосталних оклопних и пешадиских бригада, дакле, окружно 14:7 дивизија или 2:1 у корист Немаца и Италијана.

⁴⁾ African Trilogy by Alan Moorhead, стр. 377.

сопствене тенкове и борили се са непријатељским тенковима. Једаред освојено земљиште од стране тенкова, гренадири су поседали и чували док би се тенкови спремали за нове задатке.

Видећи предност ових немачких јединица, команда Осме армије одмах је за овакве задатке увежбала следеће своје дивизије: Новозеландску, 9 аустралиску, 50 и 51 дивизију и тако су брзо створене „troupes de choc“ које ће, доцније, уз садејство својих тенкова, начинити гробље од Ромелове моторизације.

Следеће искуство, које је такође скупо стало Осму армију, било је да се борба противу тенкова не води тенковима већ артиљеријом и минама. Код Тобрука било је уведено у борбу 200 британских тенкова, који су немилосрдно уништени од стране немачке противтенковске артиљерије 88 mm. Топови су били добро маскирани и отворили су ватру тек пошто су се Ромелови тенкови повукли, навлачећи британске тенкове на организовану јаку противтенковску ватру.

Надмоћност Осме армије брзо је постигнута у артиљерији, тенковима и авијацији. Нови амерички самоходни топови 105 mm почели су да пристижу директно из фабрика, као и 400 „Шермана“. Ваздухопловство је добило најновије типове „Харикена“, „Спитфајера“, „Мичела“, „Халифакса“, те је почело да сеје смрт по Ромеловој позадини. Искуства су срећена; трупе одморене и попуњене; две нове дивизије приспеле; морал трупа повраћен. Осма армија била је спремна не само да дочека Ромелов напад, већ и да пређе у победоносну офанзиву, која је муњевитом брзином довршила уништење остатака Ромелових и италијанских снага у Тунису, уз садејство нових савезничких трупа, које су се тамо искрцале.

Осму армију чекао је сада нови задатак. Припреме за инвазију преко Ла Манша још нису биле готове. Требало је стећи многобројна искуства за једну такву операцију, а у исто време и избазити Италију из рата. Одлука је пала за десант на Сицилију. Настало је критичан преокрет у општој ситуацији сила Тројног пакта. Са почетком 1943 иницијатива је свуда дефинитивно прешла у руке Савезника: и на Пацифику, јер су јапанске трупе заустављене на Соломонским Острвима, и на Источном фронту, јер су Совјети добили битку код Стаљинграда, и на Средоземљу, јер је Африка ослобођена од непријатељских снага.⁵⁾

Припреме за искрцавање на Сицилију (план „Husky“) извођене су систематски. Вршена су специјална вежбања трупа у заливу Арзев, јер је требало стећи нова искуства којих нису имале

⁵⁾ Укупни непријатељски губици од почетка рата у Африци износили су: преко 827.000 погинулих, рањених и заробљених.

ни америчке, ни британске трупе. Острво Пантеларија капитулирало је и без искрцавања, после петнаестодневног бомбардовања са мора и из ваздуха, док се на Сицилију морао вршити десант уз садејство сва три вида оружане силе под општом командом генерала Ајзенхауера. Осма британска армија, која је имала седам дивизија, била је под командом генерала Монтгомерија. Покрет снага из Африке отпочео је 9 јула 1943 године помоћу флоте од 3.266 брода, а искрцавање на Сицилију извршено је следећег јутра у 3.00 часа. Десант је потпуно успео упркос противнападу немачких трупа. Савезници су искрцали у току првих 48 часова: 80.000 људи, 700 моторних возила и преко 300 тенкова и 700 топова.

Десант на Сицилију дао је многобројна искуства англо-америчким трупама. Он је показао како треба организовати садејство сва три вида оружане силе па да се постигне изненађење и брз успех; како да се шири мостобран; како да се врши снабдевање, итд., итд.

После Сицилије англо-америчке снаге извршиле су 3 септембра у 4.00 часа десант на обалу Калабрије на отсеку Ређо — Вила Сан Ђовани, где су се италијанске трупе предавале после испаљених неколико метака. Даљи ток операција у Италији генерал Монтгомери излаже доста детаљно све до 31 децембра 1943 године, када напушта Италију, пошто је био одређен за команданта Двадесет прве групе армија за инвазију Европе.

Другу књигу свог дела писац посвећује овој операцији, која је по своме карактеру и обimu превазишла све што је досада историја записала. Жомини је још пре 120 година рекао: „У ратовима ове врсте главно је: изабрати војсковођу који је и политичар и војник; са савезницима тачно одредити шта сваки има да допринесе у операцијама и, најзад, одредити главни циљ који је у складу са заједничким интересима“. Може се поуздано рећи да су за инвазију Европе у прошлом рату сва ова класична питања била правилно решена.

После дугих припрема и стеченог искуства на обалама Туниса, Сицилије и Калабрије, дошао је историски 6 јуни 1944. Са пуним изненађењем немачког командовања — како у погледу времена, тако и места искрцавања — отворен је под командом генерала Ајзенхауера дуго очекивани Западни фронт за који је била донета прва одлука још на Вашингтонској конференцији децембра 1941 године.

29 савезничких дивизија, формираних у десет корпуса, три армије (Прва америчка — генерал Бредли, Друга британска — генерал Демпсеј и Прва канадска — генерал Кререр) образовале су Двадесет прву групу армија под командом фелдмаршала Монтгомерија, и биле су одређене да се уз садејство поморских и ваз-

душних снага прве искрају и образују широк стратегиски мостобран на Француској обали из кога су имале потом да се развију даље операције за ослобођење Европе. И тако је фелдмаршалу Монтгомерију претстојао понован обрачун са Ромелом, који је са својом Петнаестом и Седмом армијом бранио обалу од Холандије закључно до реке Лоаре (искључно Бискајски Залив).

Од поморских снага у инвазији је учествовало: 5.000 десантних и 4.000 других разних мањих бродова, 93 разараца, 22 крстарице и 6 бојних бродова. У прва три таласа требало је по плану превести 130.000 људи и 20.000 возила.

Искрајавању савезничких трупа са мора претходили су за неколико часова ваздушни десанти, који су извршени на крилима одређеног отсека за искрајавање сувоземних снага у Нормандији.

Немачки систем одбране: „кора“ — „јастук“ — „чекић“ није успео да се одупре надмоћнијим савезничким снагама сва три вида оружане силе, јер, нити је „кора“ успела да одбије првоискрајане снаге, нити је „јастук“ успео да их задржи у дубини територије, нити је пак „чекић“ био тако моћан да их, по Рундштетовом очекивању, смрви. Прва отсудна битка на Западу била је добивена. Ромел је био мртав,⁶⁾ а његова слика, коју је Монтгомери носио у своме „каравану“ још од Ел Аламејна, била је замењена Рундштетовом.

За даље вођење операција извршена је августа месеца реорганизација командовања према којој су америчке снаге изашле из састава Монтгомеријеве групе армија, пошто је генерал Бредли формирао Дванаесту групу армија и прешао од 1 септембра под непосредну команду генерала Ајзенхауера.

Општи правац дејства Прве канадске и Друге британске армије, које су у битачном поретку Западног фронта сачињавале Северну групу, био је преко Белгије, Холандије, доњих токова река Рајне, Емса, Везера и Елбе до Либека на обали Балтичког Мора, после чијег је пада уследила и капитулација Немачке.

Друга књига, као и прва, има карактер ратне релације са тачним датумима и осталим подацима за сваки важнији догађај. Нарочито је интересантно што писац даје скоро за сваку акцију почетну ситуацију, основну замисао свога плана, а затим излаже ток операција и, најзад, врши кратку анализу и извлачи закључке. Кроз цело дело писац нарочито истиче оне чињенице које су га катkad приморавале да мења свој првобитни план и да га прила-

⁶⁾ Ромел је био прво рањен (у једном ваздушном нападу), а потом је, по наређењу Гестапа, морао да изврши самоубиство, јер је био осумњичен да је одобравао атентат на Хитлера.

гођава новоствореној ситуацији. Многобројне скице, које се у нашем издању налазе уз текст, знатно олакшавају праћење опе-рација.

*

* *

Фелдмаршал Монтгомери рођен је 17. октобра 1887. у Кенингтон Овалу (Лондон) у свештеничкој породици.⁷⁾ Још као дете, посматрајући војнике који су се обучавали за Бурски рат, Бернард Ло Монтгомери је заволео војнички позив и чврсто одлучио да постане војник. Детињство је провео у Аустралији где му је отац био са службом. Када му се породица вратила у Лондон млади Монтгомери је свршио колеџ Св. Павла, а затим ступио у Војну школу у Сандхарсту. Војну школу завршава са оценом „excellent“ као тридесети у рангу од 150 другова. Служба у трупи одводи га у Индију. 1910. године његов батаљон је у Бомбају, а 1912. године Монтгомери се враћа са својом јединицом у Енглеску. У Првом светском рату бива два пута рањен и шест пута похваљен. Крај рата затиче га као потпуковника у Генералштабу.

Између два светска рата Монтгомери поново служи у Индији, Палестини и Египту. 1934. године, као пуковник, постављен је за главног инструктора Staff College-а у Кети у Индији.⁸⁾ 1937. године постаје командант 9 пешадиске бригаде и после шест година проведених ван Енглеске враћа се у Портсмаут. После смрти своје жене, 1937. године, за Монтгомерија настаје усамљенички живот, готово особењачки. Ван службе био је вечно сâm; повучен у себе, проводио је време у читању и размишљању.

У почетку Другог светског рата Монтгомери командује 3 дивизијом у Француској. У критичној ситуацији код Денкерка, 1940. године, успешно руководи евакуацијом 2 корпуса, а убрзо потом бива постављен за команданта 5 корпуса у Енглеској. То су били тешки дани за Велику Британију што се најбоље види из следећих његових речи:

„У првим данима прошлога рата наши Савезници били су потучени, наше снаге отеране са европског континента и изгледало је да ће и сама Британија бити нападнута. Остали смо сами: Британска Заједница Народа сама против оружане силе осовинских снага, на челу са победоносном Немачком. Сумњам да је икада

⁷⁾ За породицу Монтгомери, каже се, да води порекло из града Фалеза у Нормандији где је још 1066. године један од предака, Рожер Монтгомери, учествовао у инвазији на Енглеску под Виљемом Освајачем (Montgomery by Alan Moorhead, стр. 17, 87 и 91).

⁸⁾ Great Soldiers of World War II by De Weerd

раније у својој дугој историји Британија била у тако великој опасности.

Али, тада се из Енглеске чуо глас претседника Черчилса, који је био веран тумач и одраз народне воље и душе: „Борићемо се на обалама, борићемо се на аеродромима, борићемо се на пољима и на улицама; борићемо се у брдима; и нећемо никад да се предамо.“

7. августа 1942. Монтгомери је био позван у Врховну команду где му је саопштено да је постављен за команданта Прве британске армије са којом ће учествовати, под командом генерала Ајзенхауера, у инвазији Алжира. Међутим, како је истог дана погинуо командант Осме армије у Африци, генерал Гот, то је генерал Монтгомери имао одмах да отптује авионом и преузме команду над Осмом армијом која се тада налазила код Ел Аламејна. Победом над Ромелом генерал Монтгомери постао је најпопуларнији британски командант у Другом светском рату. Завршивши успешно операције у Африци, на Сицилији и у Јужној Италији, фелдмаршал Монтгомери од Аламејна постао је, 31. децембра 1943. године, командант Двадесет прве групе армија одређене за инвазију у Европу.

После свршетка рата фелдмаршал Монтгомери био је једно време начелник Империјалног генералштаба, а данас је заменик генерала Ајзенхауера, врховног команданта свих снага чланица Атлантског пакта.

Оцена о фелдмаршалу Монтгомерију као војнику и познаоцу ратне вештине најбоље се види из следећих речи бившег претседника Британске владе Винстона Черчилса: „Све што фелдмаршал Монтгомери пише о склопу наше нове Армије заслужује брижљиво проучавање свих оних који се брину за њен напредак и њену ефикасност. Његово дубоко познавање ратне вештине, као и историске битке у којима је он одиграо водећу улогу, дају његовим речима нарочити значај“.⁹⁾

Ево неколико Монтгомеријевих мисли, из његових говора, који су објављени у посебној књизи „Напред после победе“:

— „Познато је да успех једног команданта не долази од беспрекорне примене правила и прописа, већ у једном апсолутно новом схваташњу доминирајућих чинилаца ситуације у даном тренутку и свих снага у току. Свака ратна операција је јединствена. Оно што води успеху јесте дубоко процењивање стварних чинилаца. Нема сигурнијег пута за пораз него што је подражавање планова некадашњих битака и њихово прилагођавање новим ситуацијама“.

⁹⁾ Из предговора Монтгомеријеве књиге »Forward from Victory« који је написао претседник Британске владе, Винстон Черчил.

— „Сваки војсковођа мора сам да спреми своју војску и своју тактику. Мојсије је 40 година спримао народ и војску да освоји Ханан; Кромвел и Наполеон су такође исковали сопствено оруђе за постигнуће својих циљева“.

— „Војсковођа мора бити у стању да заузме правилан став како у лошим, тако и добрим приликама које га задесе“.

— „Ниједна битка није изгубљена све док је командант за такву не призна, . . .“ итд.

*

* * *

Дело фелдмаршала Монтгомерија „Од Ел Аламејна до Балтичког Мора“ несумњиво претставља велики допринос нашој војној књижевности. Оно је прво дело из британске новије војне литературе које је преведено на наш језик. Са делом генерала Ајзенхауера „Од инвазије до победе“ оно чини једну целину и препоручљиво је да се проучава упоредо или одмах после њега. Јер, док се генерал Ајзенхауер у свом излагању задржава у сферама стратега и генералисима Западног фронта, дотле Монтгомерија видимо као команданта армије и групе армија. Он дејствује у Африци са својом Осмом армијом, на хиљаде километара од метрополе, потпуно самостално, и све планове ствара у своме „каравану“ са својим начелником штаба де Гингандом.¹⁰⁾ Ма да писац даје за све те планове доста подробне податке са закључцима, читалац ће, ипак, често зажалити што ти подаци нису још детаљнији, јер се инстиктивно осећа жеља да се дубље зађе и у домен тактике, али се зато у највише случајева нема могућности. Но, и поред тога, дело има велики историски и научни значај. Историски, јер је писано од стране учесника и на основу личног дневника; научни, нарочито у оперативном смислу, јер обухвата комбиноване операције на суву, мору и у ваздуху уз велику примену ваздушнодесантних трупа. У погледу земљишта, комбиноване операције извођене су почев од афричке пешачане и безводне пустиње, брдског и маневарског земљишта Сицилије и Јужне Италије, па све до Северне Европске Низије, испресецане многобројним токовима река и канала и вештачким поплавама.

Развој политичке ситуације у свету, као и развој данашње технике, све више доказују да су локални ратови, некад вођени између појединих држава, већ одавно предати историји, а да је настала ера глобалне стратегије и светских ратова који захватају читаве континенте. Такав развој у ратоводству захтева ширу гео-

¹⁰⁾ Operation Victory by Major-General Sir Francis De Guingand.

графско-стратегиску оријентацију и шире гледање на савремене ратове. Прошили рат у Европи одлучиван је на тачкама које се налазе на хиљаде километара међусобног удаљења (Москва, Стаљинград, Ел Аламејн, Нормандија, народни покрети отпора), па се може очекивати да ће убудуће ова растојања бити још већа. Зато ово дело, претставља велики допринос за изучавање савремене ратне вештине и има велики значај не само за војника и државника, већ и за сваког културног човека уопште.

Пуковник
Милисав Ђ. Перешић

ПРВА КЊИГА

ОД ЕЛ АЛАМЕЈНА ДО РЕКЕ САНГРО

ПРЕДГОВОР ПИСЦА

Жеља ми је да у овој књизи, на основу свог личног дневника, изнесем веродостојне податке о операцијама Осме армије од 13 августа 1942 до 31 децембра 1943 године, тј. за време њеног наступања под мојом командом од Аламејна у Северној Африци до реке Сандро у Италији.

Осма армија била је веома срећна заједница. Она је наступала од Аламејна до половине Италије, а да није изгубила ни једну битку нити озбиљнију акцију и да никад ни за стопу није отступила. Она је због тога била веома високог морала; људи су имали поуздања у себе и у своје вође; они су били свесни своје храбrosti, а сваки је изгледао као цар. Командовати таквом армијом, у данима њених највећих успеха, био је особит доживљај.

Монтгомери од Аламејна,
фелдмаршал

У В О Д

У овој књизи износи се ток операција Осме армије у Средоземљу, од Ел Аламејна до прелаза реке Сандро у Италији, тј. од 13 августа 1942 до 31 децембра 1943 године.

Иако се овде првенствено излажу сувоземне операције Осме армије у овом периоду, ипак неће бити заборављен ни удео британског морнарице и ваздухопловства у операцијама у Африци, Сицилији и Италији.

Пошто је Осма армија за све време операција била ослоњена једним боком на морску обалу, наша морнарица могла је да учествује у многим нашим биткама и акцијама, а јединице флоте увек су биле при руци да јој пруже драгоцену потпору својим дејством са мора. Штавише, надирање армије знатно је зависило од брезине којом је морнарица могла да заузме и отвори луке на своме путу; у том погледу наша морнарица одиграла је пресудну улогу, потпомажући наше наступање. Техника отварања и оспособљавања лука, јако бомбардованих из ваздуха и смишљено разорених од непријатеља приликом његовог повлачења, била је развијена до знатног степена. Показало се да лука може брзо прорадити и после кратког времена снабдевати огромним потребама копнене и ваздухопловне снаге које на њој базирају, без обзира на то какву је вештину непријатељ применио приликом њеног онеспособљавања.

Треба одати признање и официрима и морнарима трговачке морнарице чији су бродови доносили ратни материјал из наше базе до истакнутих лука. Иако није падала у очи улога коју су они одиграли у нашим победама, она је била од битног значаја и обављена је са великим хероизмом и храброшћу.

Британско ваздухопловство одиграло је у овим операцијама заиста огромну улогу. У овом излагању често се спомиње његово дејство у заједници са Осмом армијом, али ипак само у најкраћим потезима. Веома ми је тешко да изразим одговарајуће признање његовом раду и постигнућима; доволно је да најасим да су наше Пустињско ваздухопловство и Осма армија претстављали тесно повезану заједницу, јер је то била велика борбена машина која је имала јединствени циљ и увек радила по јединственом плану.

ДЕО I

ОПЕРАЦИЈЕ У СЕВЕРНОЈ АФРИЦИ ОД ЕЛ
АЛАМЕЈНА ДО ЗАУЗЕЋА ТУНИСА

(од 13. августа 1942. до 12. маја 1943. године)

Глава прва

СИТУАЦИЈА ОСМЕ АРМИЈЕ У АВГУСТУ 1942 ГОДИНЕ

На завршетку летње офанзиве сила Осовине, битачни фронт у Западној Пустињи коначно се стабилизовао на линији која се пружала приближно са севера на југ, од мора код Тел ел Ејзе до Карет ел Химејмата, тј. на фронту 35 миља¹⁾ ширине и око 60 миља западно од Александрије.

Одбранбени положаји Осме армије, познати под именом „Фронт код Ел Аламејна“, били су организовани у отвору између мора и депресије Катара и затварали улаз у Делту Нила. Основне линије овог положаја биле су изграђене још 1941 године.

Осовинске снаге, које су се налазиле пред нашим положајима, састојале су се од пет немачких и девет италијанских дивизија. Оне су номинално биле под италијанском командом, а стварно су стајале под командом фелдмаршала Ервина Ромела. Немачка афричка тенковска армија²⁾ састојала се из Немачког афричког корпуса (15 и 21 тенковска дивизија), 90 лаке³⁾ и 164 пешадиске дивизије и Рамкеове падобранске бригаде. Италијани су имали три корпуса (10, 20 и 21) и две тенковске дивизије — Ариете и Литорио.

Фронт Осме армије држали су 13 и 30 корпус. Армија је располагала са шест дивизија и извесним бројем самосталних оклопних и пешадиских бригада. Била је то снага из целе Империје у правом смислу речи, јер је имала 9 аустралијску, 5 инди-

¹⁾ Миља = 1609 м.

²⁾ За разлику од британских оклопних снага, односно дивизија, осовинске оклопне снаге носише назив „тенковске снаге“, односно „тенковске дивизије“ (нап. ред.).

³⁾ Под називом „лака дивизија“ (Light Division), односно „лаке снаге“ (light forces) код оба противника треба подразумевати здружене оклопне и моторизоване јединице различитог састава са претежно лакшим тенковима и другим оклопним возилима. (нап. ред.).

ску (коју је доцније заменила 4 дивизија), 2 новозеландску, 1 јужноафричку, 7 оклопну и 50 пешадиску дивизију. У њеном саставу биле су такође прчке и француске формације.

После неуспеха које је претрпела у лето 1942 године, Осма армија је, по Черчиловим речима, била „храбра, али збуњена“. Трупе су биле свесне својих способности и за већа дела, и, заиста, дивизије су располагале изврсном ударном снагом. Али, оне су биле изгубиле поверење у своје више руководство, нису биле довољно обучене и имале су опрему и наоружање слабијег квалитета од немачког. Било је јасно да Ромел припрема даље нападе, а морал и одлучност наших трупа били су поткопани плавовима о даљем отступању. „Атмосфера“ је била рђава.

Такви су били моји утицији када сам стигао у Западну Пустињу и примио команду над Осмом армијом 13 августа 1942 године.

Добио сам задатак да уништим осовинске снаге у Северној Африци; било је очигледно да прво треба отпочети са реорганизацијом, поновном популном и обуком. За то време, мој је задатак био да спречим сваки покушај непријатеља да се пробије кроз положаје код Аламејна и да обезбедим чврст фронт иза којег би се могла спремати ударна снага за офанзиву. Још на путу из Енглеске дошао сам до закључка да је Осмој армији потребан један добро опремљен и одлично обучен корпус за резерву. Овај корпус (састављен првенствено од оклопних дивизија) требало је обучити да дејствује као ударни клин за време наших офанзива, а не за одбрану стабилизованог фронта. Немци су имали резерву ове врсте — Немачки афрички корпус — који се састојао од две изврсне тенковске дивизије. А пошто до тада нисмо имали сличну формацију, значи да нисмо имали ни добру равнотежу.

„Равнотежа“ на бојишту постоји онда када су расположиве снаге тако распоређене да се не мора реагирати на било какве непријатељске акције — другим речима, уравнотежена армија дејствује доследно свом плану, без обзира на оно што би непријатељ могао да предузме.

Стога сам одлучио да одмах отпочне формирање, попуна и обука једног тзвог корпуса који би био јак, нарочито у тенковима.

Примена нове тактике у одбрани код Аламејна

Мој први посао био је да обезбедим да се фронт код Аламејна сигурно одржи. Пошто сам схватио да ће армија ускоро

морати да се одупре новој офанзиви Осовине, одмах сам наредио да се примени нова одбранбена тактика.

Сва постојећа упутства и планови за даље отступање били су поништени. Јасно сам ставио до знања да неће бити никаквог повлачења са положаја код Аламејна; ако Ромел нападне, борићемо се тамо где стојимо. Ова нова концепција изазвала је веће промене у нашим одбранбеним мерама; било је нарочито потребно да повећамо дубину наших положаја и да ближе фронту довучемо веће количине муниције, воде и хране. Овај посао је брзо отпочео. Приликом првог обиласка бојишта уочио сам огромну важност гребена Алам Халфе, који дотада стварно није био брањен. На карти се може видети да се овај гребен налази неколико миља позади положаја код Аламејна; он влада пространом пустинском зоном, тако да је заиста претстављао један од кључних положаја целог одбранбеног система. Ако би непријатељ продро кроз јужни отсек аламејнских положаја, његово даље напредовање зависило би од заузимања овог гребена. Ако би овај гребен остао у нашим рукама, он би послужио као ослонац за спречавање надирања непријатеља према северу ка гребену Рувејсат (кичми нашег положаја на средњем отсеку) или би се, у другом случају, са њега могао пресећи сваки непријатељски удар који би био уперен према истоку или североистоку — ка Нилу. Попшто сам сматрао да је потребно да једна дивизија поседне овај гребен као задњи положај, одмах сам затражио да ми се пошаље 44 дивизија са Делте где је пре кратког времена стигла из Енглеске.

Наредио сам дивизијама да прикупе своје снаге и да се скупно боре; тиме је престала ранија пракса употребе бригадних група, као засебних колона, и тактичких поступака, који су примењивани због недостатка трупа и који су изазивали ћепање дивизија. Поред тога, дошао сам до сазнања да тенкови и артиљерија могу испољити најефикасније дејство само ако се употребе у маси, те сам у том смислу издао потребна упутства за њихову употребу.

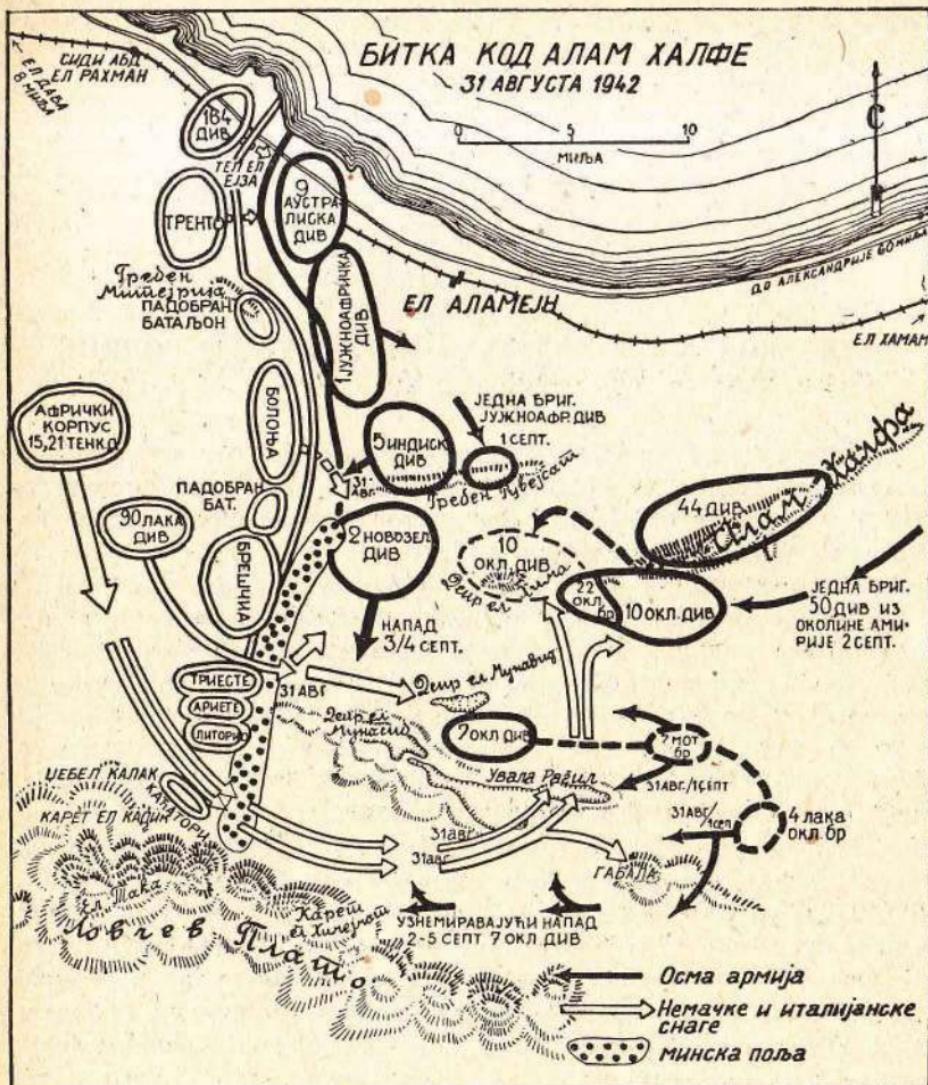
Када сам преузео команду, штаб армије и штаб ваздухопловства били су удаљени један од другог, а није било ни личне везе, која је тако важна. Стога сам преместио свој штаб у близину штаба ваздухопловства где су команданти и штабови могли да планирају и раде као јединствена целина.

Напослетку, попшто сам увидео да је заморен известан број виших комandanата и да им је одмор нужно потребан, извршио

сам извесне промене како бих довоје свеже људе за решавање проблема који су стајали пред нама.

Пошто сам успоставио чврсту одбрану, обратио сам главну пажњу на реорганизацију армије и образовање 10 корпуса за резерву. Припреме које су биле предузете у том циљу почеле су се одражавати у току последњих недеља августа. Мере које сам изнео примљене су у Осмој армији са великим одушевљењем. Морал трупа се дизао, а њихово поверење се враћало.

Ето, таква је била ситуација крајем августа, тј. у време када је већ било јасно да Ромел намерава да нападне чим наступи пун месец.

Скица 1

У току 31 августа настојао сам да тачно одредим правац непријатељског главног удара. Надао сам се да ће непријатељ извршити близки заокрет на север ка Алам Халфи, а не шири обилазак ка Ел Хамаму. У том циљу још раније смо били предузели мере заваравања да би га навукли ка Алам Халфи. Касно после подне непријатељске тенковске снаге почеле су да се крећу према североистоку, баш ка рејону који је по плану Осме армије био и

предвиђен. Дувао је јак ветар, тако да због прашине наше ваздухопловство није било у стању да омета њихово наступање. Око 17 часова непријатељски тенкови дошли су у додир са 22 оклопном бригадом која се налазила на положају јужно од гребена Алам Халфе. 22 оклопна бригада дочекала је овај напад на погодном земљишном отсеку и одбацила непријатеља са великом губицома.

У први сумрак ветар је престао, тако да су и ноћни бомбардери пошли у напад и у току целе ноћи бомбардовали непријатељске концентрације. Тиме је отпочео период наших интензивних дневних и ноћних акција из ваздуха, које су веома много допринеле нашем успеху.

1 септембра ујутро било ми је јасно да је тежиште непријатељског напада управљено према гребену Алам Халфи и даље ка северу, према гребену Рувејсату. Непријатељ је покушавао да обори линију наше одбране, напредујући са југа према северу.

Пре, но што сам сигурно открио правац непријатељског главног удара, концентрисао сам главнину тенкова под командом 10 оклопне дивизије јужно од Алам Халфе, да бих на тај начин спречио сваки непријатељски покушај да продре према североистоку или истоку поред наших положаја и право ка Делти. Али, чим сам открио намеру непријатеља, могао сам да пребацим тенкове у рејон између гребена Алам Халфе, који је држала 44 дивизија, и положаја Новозеландске дивизије код самог Аламејна. Пошто је 10 оклопна дивизија извршила детаљно извиђање земљишта, био сам у стању да нанесем тешке губитке Ромеловим тенковским јединицама, ако би Ромел покушао да поново преузме своје нападе према северу. Око подне имао сам скоро 400 тенкова у овом важном рејону. У исто време појачао сам одбрану гребена Рувејсата једном бригадом коју сам извукao са фронта Јужноафричке дивизије. Да бих успоставио равнотежу, у рејону јужно од гребена Алам Халфе, који је напустила 10 оклопна дивизија, довео сам једну бригаду 50 дивизије из околине Амирије.

У то време био сам убеђен да ћу задржати непријатељске нападе и спречити његов продор у позадину главног одбранбеног положаја. Почеко сам да размишљам о прегруписавању снага у циљу стварања резерви и преузимања иницијативе.

Ујутро 1 септембра непријатељ је поновио своје нападе на положаје 22 оклопне бригаде, али се повукао на југ зато што није постигао никакав успех и што је претрпео знатне губитке.

После подне напад је поновљен, али се већ у то време цела 10 оклопна дивизија чврсто држала на својим новим положајима тако да су се непријатељске тенковске јединице поново повукле уз велике губитке.

Снажни удари из ваздуха по непријатељским концентрацијама настављени су преко целог дана.

После подне наредио сам да се отпочне са планирањем противнапада ради преузимања иницијативе. Одлучио сам да створим потребне резерве одузимањем снага са отсека 30 корпуса који је стајао северно и да наредим 13 корпусу да изврши припреме за затварање пролаза у нашим минским пољима куда је непријатељ извео свој напад. Ову операцију требало је пренети јужно од отсека Новозеландске дивизије и изводити је методично и постепено.

2 септембра показало се да се осовинске снаге не усуђују да обнове офанзиву. Оне су биле сасвим збуњене због тога што нису успеле да одбаце наше оклопне снаге са њихових припремљених положаја. Поред тога, оне су се несумњиво нашле у тешкој ситуацији у погледу снабдевања. Тога дана, 7 оклопна дивизија добро је дејствовала појачавајући своја узнемиравајућа дејства северно и западно од Химејмата, док је наше Пустињско ваздухопловство стално наносило велике губитке и стварало пометњу код непријатеља.

Пошто сам обишао команде корпуса, одлучио сам да 13 корпус ноћу 3/4 септембра почне да затвара пролазе у минским пољима. За извршење тога задатка требало је ојачати Новозеландску дивизију са две британске пешадиске бригаде. Ако би се приметили ма какви знаци да непријатељ покушава да се извуче, све наше јединице имале су задатак да га у стопу прате и да му наносе честе кратке ударе. Нагласио сам колико је важно да се униште његова незаштићена возила, јер би снабдевање Ромелових трупа било утолико теже, уколико бисмо више транспортних кола избацили из строја. Неповољна ситуација непријатеља, због његове познате оскудице у бензину, знатно је погоршана скупим, али веома ефикасним ноћним нападом наших бомбардера на луку Тобрук. Поред тога, постарали смо се да ништа од наших залиха горива и хране не падне у његове руке.

У свитање 3 септембра показало се да се непријатељ извукao из додира и кренуо према југу. Изгледало је да су се његове главне снаге помериле нешто према западу остављајући у напуштеној зони велики број разних возила. Због тога сам издао тачна упутства својим трупама како не би паље у искушење да јурну у напад, јер је то у тој ситуацији било веома важно, по-

што ми квалитет обучености јединица Осме армије није допуштао да их тако нагло пустим у напад; штавише, имао сам намеру да поново успоставим солидну одбрану и да методички наставим своје припреме за доцнију велику офанзиву. Стога сам забрањио сваки покрет западно од наших главних утврђених положаја код Аламејна, изузев патрола и извиђачких делова. Осим тога, наредио сам да се напади у циљу затварања пролаза врше снажно, али методички и опрезно, и да се напади за узнемирање, нарочито за ометање непријатељског моторизованог транспорта, продуже са крајњом интензивношћу.

3 септембра после подне три јаке непријатељске колоне повукле су се из зоне минских поља према западу. 7 оклопна дивизија појачала је своје дејство на њихов јужни бок, а наши напади из ваздуха појачани су до максимума. Ноћу 3/4 септембра Новозеландска дивизија почела је напад према југу, који је био предвиђен за прву етапу операције у циљу затварања пролаза у минским пољима. Непријатељ је жестоко реагирао и 4 септембра предузимао јаке и узастопне нападе да би спречио наше покушаје пресецања његове отступнице. Иако нисмо успели да га отсечемо, ипак смо га у току 4 и 5 септембра потиснули уназад, истински споро али сигурно. У свитање следећег дана борба је настављена између оба наша минска појаса. Било је очигледно да непријатељ има чврсту намеру да овај рејон одржи у својој власти.

7 септембра у 7.00 часова одлучио сам да прекинем битку, остављајући непријатељу западну ивицу наших првобитних минских поља, и да за Осму армију организујем нове положаје на њиховој источкој ивици. Задржавање извесних непријатељских снага према моме јужном крилу ишло ми је на руку.

У то време армија је могла да сасреди све своје напоре за стварање ударне групације и припрему за наношење одлучног удара.

Осврт на битку код Алам Халфе

Осма армија борила се као једна целина, тј. под непосредним руководством команде армије. Артиљерија и тенкови употребљени су сасрећено. Они су били тако постављени да су на непријатељске тенковске ударе одговарали брзо и ефикасно на земљишту које смо сами изабрали. Почетни распоред наших снага и брза прегруписавања која је захтевао ток дејства, омогућили су нам да сачувамо равнотежу на бојишту. На тај начин није било потребно да свој рад прилагођавамо Ромеловим ударима, већ смо, када је дошло време, преузели иницијативу и нанели пораз не-

пријатељу. У овој операцији ваздухопловство је испољило огромну снагу приликом садејства са сувоземним снагама; армија и ваздухопловство су радили по заједничком плану који се могоао створити, јер су командант армије и командант ваздухопловства и њихови штабови заједно радили на једном командном месту.

Победа код Алам Халфе имала је повољан утицај на Осму армију. Морал војника постао је изванредан. Ромел није постигао свој циљ и претрпео је озбиљне губитке. Наше трупе повратиле су поверење у своје више командовање, тако да су са огромним одушевљењем приступиле припремама за одлучну битку која је претстојала.

По моме мишљењу, овој бици није дат онај значај, нити поклоњена она пажња коју она стварно заслужује. То је била битка од огромне важности, јер, да смо је изгубили, ми бисмо, свакако, изгубили и Египат. А пошто смо је добили, утрли смо пут за успех код Ел Аламејна и за наступање до Туниса, које је затим уследило.

Интересантно је да су се у доцнијој фази, пре битке код Марета, поновиле околности сличне онима које су постојале за време операција против Немаца у Северној Африци. И тамо су, такође, успехом у одбраненој бици код Меденина, 6 марта, припремљени услови за одлучну победу у нашој следећој офанзиви према Марету, 20 марта.

ГлавА ТРЕЋА

ПРИПРЕМЕ ЗА БИТКУ КОД ЕЛ АЛАМЕЈНА

Битком код Алам Халфе ометене су и привремено одложене наше припреме за образовање корпуса који је био намењен за резерву. Али, чим је поново успостављена чврста одбрана настали смо рад без оклевања према нашим плановима. Било је одлучено да у састав 10 корпуса (генерала Ламбздана) уђу 1 и 10 оклопна дивизија (која је имала још две оклопне бригаде) и 2 новозеландска дивизија (са једном оклопном бригадом под њеном командом). Корпус је концентрисан у позадини ради обуке и попуне. 44 дивизија сменила је 2 новозеландску дивизију, а положаје 44 дивизије код Алам Халфе преузела је 51 дивизија, која је недавно стигла из Енглеске.

Приликом реорганизације армије настојао сам да остварим следећа три основна услова: добро командовање, попуну и обуку. Почетком октобра био сам задовољан у погледу командног кадра. Моји потчињени команданти били су добри, имао сам у њих пуно поверење.

Стање опреме брзо се поправило. Тенкови Шерман, који су нам послати на лични потстрек претседника Рузвелта и који су почели у августу да стижу из Америке у Делту, додељени су 10 корпусу. Са Шерманом смо најзад добили равноправног противника немачким тенковима. Поред тога, имали смо јаку артиљерију и довољно муниције.

Нездовољавајуће стање обуке задавало ми је велику бригу. Било је очигледно да ћу својим јединицама морати да дајем задатке са пуно обазривости, како поверили задаци не би превазилазили њихове способности. Према томе, био сам приморан да претстојећом битком тако управљам да трупе заиста могу извршити оно што се од њих буде захтевало и да не постављам неке претеране захтеве.

Иако сам план за битку код Аламејна разрадио у току овог припремног периода, ипак сам, почетком октобра, морао да изменим читаву замисао за вођење битке због недовољне обучености армије.

Глава четврта

БИТКА КОД АЛАМЕЈНА, 23 ОКТОБРА 1942 ГОДИНЕ (Скица 2)

Главни чиниоци који су утицали на стварање плана

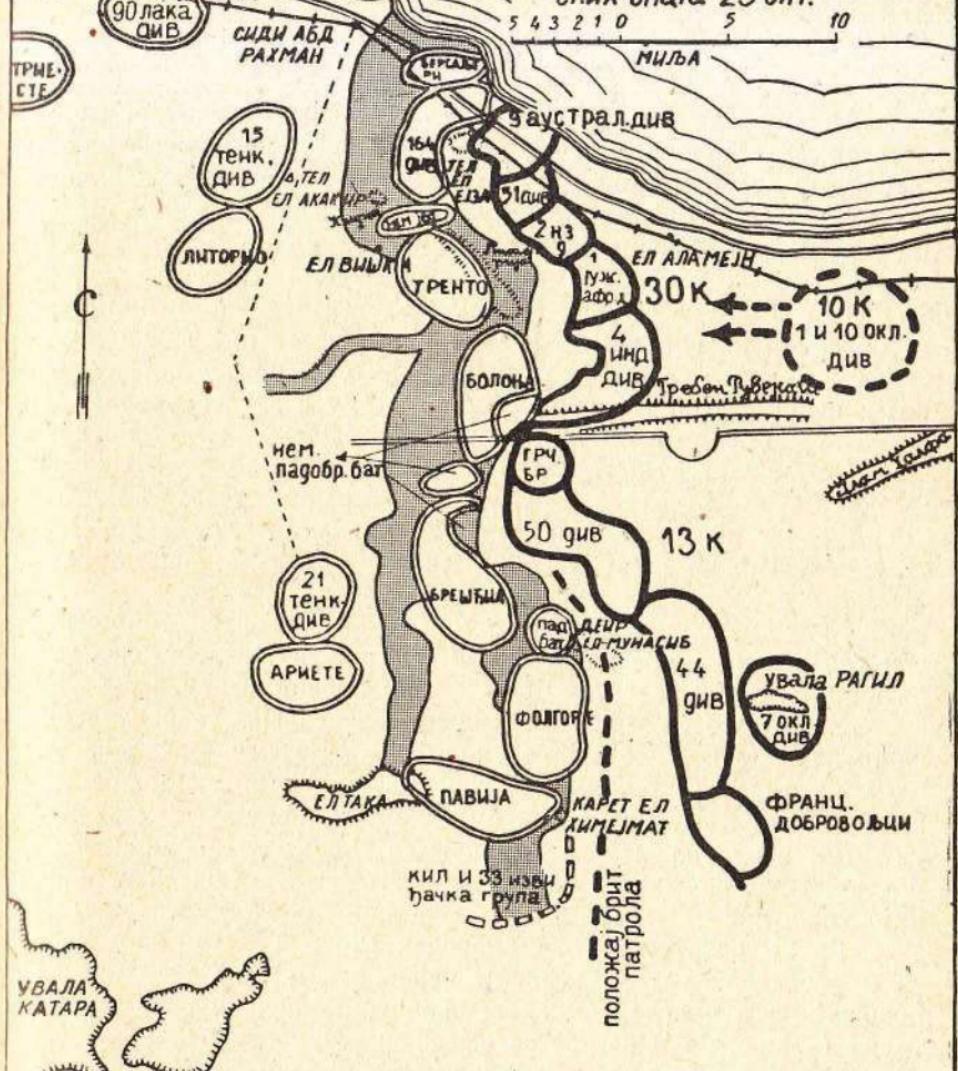
Пун месец наилазио је 24 октобра, а пун месец био је битан услов за почетак наше операције, јер смо морали само ноћу да правимо пролазе кроз минска поља и да извршимо пробој непријатељског одбранбеног система, пошто се непријатељски положај није могао обићи. Због тога је офанзива могла да отпочне најраније ноћу 23/24 октобра.

После неуспешлог напада, непријатељ је добро искористио затишје за ојачање и фортификациско уређење својих положаја. На северном отсеку имао је три појаса одбранбених објеката и минских поља, те би сваки наш напад био скопчан са великим губицима и губљењем правца у самом одбранбеном систему. Његови положаји на југу нису били тако солидно организовани, али су били згодно постављени за ограничавање сваког продора који бисмо извршили. Само минска поља протезала су се неких 5.000 до 9.000 јарди¹) у дубину. Непријатељске положаје држали су једна немачка и пет италијанских дивизија заједно са једном немачком падобранском бригадом. Поједине немачке пешадиске јединице употребљене су за учвршћење италијанских отсека. У резерви, на северу, биле су 15 немачка тенковска дивизија, италијанска тенковска дивизија Литорио, а даље позади, на обали, 90 лака дивизија. У резерви, на југу, биле су 21 немачка тенковска дивизија и италијанска тенковска дивизија Ариете. Дивизија Пистоја налазила се на египатској граници.

Изненађење ма у ком облику било је веома тешко постићи. Изгледало је да нећемо успети да сакријемо нашу намеру за

¹⁾ 1 јард = 0,914 м.

БИТКА КОД ЕЛ АЛАМЕЈНА
распоред британских и осовин-
ских снага 23 окт.

Скица 2

предузимање напада. У најбољем случају могли смо да обманемо непријатеља у погледу датума извођења и правца нашег главног удара.

План за битку код Ел Аламејна

При изради плана битке код Аламејна требало је решити следећа три проблема: прво, извршење пробоја непријатељских положаја; друго, упућивање једног корпуса са јаким оклопним снагама кроз створену брешу у дубину непријатељске територије и, најзад, развијање операције ради уништења осовинских снага.

У септембру сам имао намеру да нападнем непријатеља истовремено на оба крила. Главни напад на северу вршио би 30 корпус (генерал Лиз). 10 корпус прошао би кроз створену брешу у непријатељском одбранбеном систему и заузео погодан положај са обе стране непријатељског комуникационог правца. Надао сам се да ћу непријатељске тенковске формације, које би га напале, успети да што дуже растројавам и уништим по деловима. Напад 13 корпуса (генерал Хорокс) на југу привукао би на себе непријатељске тенкове и на тај начин ослабио отпор према 10 корпусу, бар у почетку.

Као што сам већ напоменуо, почетком октобра променио сам своју замисао за извођење битке, пошто нисам био сигуран да ћемо постићи успех по једном тако смелом плану.

Уопште се сматрало да у плану за извођење савремене битке треба тежити да се најпре униште непријатељске оклопне снаге, а потом да се одмах продужи дејство против осталог дела његове армије. Супротно таквом схватању, одлучио сам да прво уништим неоклопљене снаге, задржавајући за то време непријатељске тенковске дивизије на већем отстојању, да бих и њих доцније уништио.

Грубо речено, борбени поредак Ромелове армије састојао се од посадних трупа (већином неоклопљене), које су биле на положајима и чувале важне земљишне рејоне, и од покретних трупа (већином тенковске) са офанзивном улогом. Покретне трупе употребљаване су за противнападе у току дефанзиве и за уклињавање за време офанзиве. Ако бисмо уништили посадне трупе, непријатељ не би могао да обезбеди потребно земљиште за дејство својих тенковских снага — оне би остале без чврстих база из којих би могле да маневришу и у којима би се понова уређивале, а њихове комуникације за снабдевање биле би изложене прекидима. Под таквим околностима оне би биле присиљене да се повуку или да пропадну.

Због тога сам намеравао да се најпре постепено униште пешадиске дивизије које претстављају стуб непријатељског одбранбеног система. То се могло извести процесом „дробљења“ који би се пажљиво организовао са низа чврстих ослонаца, а тајко дејство одговарало је способностима мојих трупа. Успех овог плана зависио је од тога да ли ћемо успети да за време тог „дробљења“ изолујемо непријатељске тенкове. Такође је било неопходно да потпуно успе ова битка тзв. „почесних упада“, која је имала циљ да се у непријатељским положајима заузму потребни ослонци, како би се непријатељска пешадија могла нападати са бока и из позадине и пресецати њене комуникације у самом одбранбеном појасу.

Било је јасно да непријатељ неће мирно стајати и посматрати постепено уништавање своје пешадије, већ ће свакако вршити противнападе својим тенковским снагама. Али, ако бих успео да поставим своје тенкове на погодном месту, негде по страни реона за извођење „дробљења“, онда би непријатељски тенкови морали да нападају под неповољним условима тако да бисмо их могли задржати. Минска поља, нарочито западно од главних осовинских положаја, ограничила би број прилаза оним непријатељским тенковима који би покушали да изврше противнапад на наше јединице за време њиховог напада на брачичеву пешадију. А ако би ове прилазе затворили наши тенкови на положајима, онда бисмо могли неometано да дејствујемо по својим плановима.

У својим заповестима за битку, које сам издао 6 октобра, предвиђена су три истовремена напада.

На северу, 30 корпус имао је да изврши главни удар са четири дивизије, са задатком да створи два пролаза кроз непријатељска минска поља, преко којих је требало да прође 10 корпус (скица 3).

На југу, 13 корпус требало је да изврши напад у два праваца: један — зоном источно од Џебел Калака и Карет ел Кадима, а други јужније, према узвишењима Химејмату и Таки.

Пошто продру кроз непријатељска утврђења, 13 и 30 корпус требало је да предузму методично уништавање трупа на истакнутим положајима.

10 корпус имао је главни задатак да уништава непријатељске тенкове, да својим маневром спречи свако непријатељско ометање дејства 30 корпуса и да потпомаже процес „дробљења“ ако се за то укаже прилика.

13 корпус имао је првенствену улогу да код непријатеља створи уверење да ћемо извршити главни удар на југу и да тамо

БИТКА КОД ЕЛ АЛАМЕЈНА
план дејства на фронту 30 К

0 1 2 3 4 5
МИЉА

СИДИ АБД ЕЛ
РАХМАН

ТЕЛЕЛ
АКАКИР

ТОМПСОНС
ПОСТ

ТЕР
ЕВА

Чаустрай д

51 д - 1 окл д

2 новозел д, 9 окл бр
10 окл д

1 јуж афр д

СЕВЕРНИ ПРОЛАЗ(бреша)

Требен
Хинглеј

ЕЛ ВИШКА

ЈУЖНИ ПРОЛАЗ(бреша)

Тревон Милнер југа

30

приближна зона непријатељских одбранбених објеката укључујући
минска поља
— линија британских ровова
•••• крајни циљ корпуса

Требен Тувејсай

неке непријатељске снаге, нарочито 21 тенковску дивизију. Иако се 7 оклопна дивизија, такође, могла употребити за ова дејства, наредио сам да се у целини задржи на јужном крилу како би се сачувала равнотежа на целом фронту. Како је требало све припремити да би ова формација могла да прође кроз минска поља и да се искористи за дејство према северу — ка Даби, дао сам упутства да напад не треба форсирати ако би био скопчан са великим губицима.

У својим заповестима нагласио сам да треба сачувати иницијативу и одржати сталан притисак на непријатеља, да трупе искоришћавају свако слабљење отпора непријатеља и избегавају дуге застоје које би непријатељ могао искористити за сређивање својих снага и поновно успостављање равнотеже.

Овај упад у непријатељски одбранбени систем требало је олајшати снажним контрабатирањем, и појачаним сасрећеним дејством свих бомбардера на рејоне распореда артиљерије, чим битка отпочне. Било ми је јасно да ће после упада у непријатељске одбранбене положаје настati огорчена борба. Био сам убеђен да су наша средства довољна да истрајемо у напорима које ће ова борба наметнути. Главно ће бити да у току битке очувамо иницијативу, да одржимо непрекидан притисак на непријатеља и да сачувамо равнотежу, тако да нас непријатељ својим ударцима не принуди да предузимамо нека посебна противдејства.

Планом Британског ваздухопловства било је предвиђено да се добије битка у ваздуху пре но што почне напад. А чим се постигне надмоћност над немачким ваздухопловством, све напоре ваздухопловства требало је сасредити на тесну сарадњу са трупама на земљи.

План за обману непријатеља

План обмањивања за време битке разрађен је у току августа и септембра са циљем да се непријатељ обмане у погледу правца и времена извођења главног удара.

Да бисмо што сигурније обманули непријатеља, непрекидно је одржавана иста густина возила у целој зони за операције. На тај начин, непријатељ није могао да доноси реалне закључке на основу промена које би откривао на свакодневним снимцима из ваздуха. У том циљу, још 1 октобра, поставили смо прикупљена транспортна средства (њихов број смо повећали одузимањем возила из дивизија) и велики број припремљених лажних возила на она места и у таквом распореду као што би то одговарало за извођење стварног напада на северу. Приликом доласка

на фронт, трупе 51 и 2 новозеландске дивизије и 10 корпуса, извршиле су у току ноћи замену лажних са стварним сопственим средствима. На сличан начин поступљено је са топовима, предњацима и карама пријатих артиљеријских јединица. У позадинским рејонима, из којих су ове јединице и делови упућивани, постављано је онолико лажних возила колико је правих транспортних средстава одлазило. У пажљиво маскираним складиштима залихе су тако слагане да су личиле на возила. А месец дана пре напада ископани су ровови за заклањање пешадије, одређене за напад (када за то дође време).

У међувремену предузете су потребне мере са циљем да непријатељ стекне уверење да ће се главни удар извршити на југу. Крајем септембра отпочело је полагање лажног нафтвода, а радови су извођени таквим темпом да је изгледало да ће полагање бити завршено у току прве седмице новембра; прављена су и лажна складишта тако као да ће се и она завршити у приближно исто време кад и нафтвод. Мрежа радиостаница 8 окlopне дивизије тако је подешена да је изгледало као да се наше оклопне снаге крећу према јужном крилу.

Коначне припреме за офанзиву

Мој план био је карактеристичан по томе што сам свима старешинама у армији, до чина потпуковника, лично саопштио не само своју намеру о начину извођења битке, већ и то од чега, по моме мишљењу, зависи њен исход и на које ћемо главне тешкоће вероватно наићи. Обилазио сам јединице и разговарао са официрима.

21 и 22 октобра официри су упознали своје јединице са задацима у претстојећој бици. Желео сам да војници крену у битку са великим одушевљењем и тек онда када потпуно схвате оно што се од њих очекује.

Тешки и узастопни напади из ваздуха на осовинско ваздухопловство и копнене комуникације достигли су највећу јачину 22 октобра. Надмоћност у ваздуху, која је на тај начин постигнута, била је толико јака да су се наше ловачке патроле у току целог дана 23 октобра без ометања задржавале изнад непријатељских узлетишта.

У току ноћи 22/23 октобра завршено је прикупљање трупа у предњим рејонима, а у свитање све су јединице биле укопане и маскиране. Наша пешадија, која је била одређена за напад, била је у току 23 октобра прикривена и остала незапажена у рововима дуж наших најистакнутијих положаја. А пошто неприја-

тези није отварао ватру на наше положаје, било је јасно да ћемо-
заиста постићи тактичко изненађење.

Припреме су биле завршене. Тога дана преподне прочитана је целокупном људству следећа моја лична порука:

„Сада ће почети једна од одлучујућих битака историје. Она ће бити прекретница овог рата.....

Нека нам свемоћни бог подари победу у овој бици“.

Са овим речима уведена је Осма армија у битку.

Напад 23 до 24 октобра 1942 године

Борбе 23/24 октобра. Ноћ 23 октобра била је мирна и светла. У 21.40 часова, при сјајној месечини, артиљерија Осме армије отворила је ватру на откривене непријатељске батерије. Дејство више од хиљаде пољских и средњих топова било је страховито.

У 22.00 часа ватра је пренета у дубину непријатељске одбране, а дивизије првог ешелона 13 и 30 корпуса кренуле су у напад.

На северу, четири дивизије 30 корпуса нападале су у једној линији (скица 3). 9 аустралиска и 51 дивизија, које су имале задатак да направе северни пролаз кроз минска поља, нападале су западно од својих положаја који су се протезали јужно и северно од гребена Митејрије; Новозеланђани и Јужноафриканци нападали су на сам гребен у правцу југозапада са задатком да створе јужни пролаз. У исто време 4 индиска дивизија извршила је јак напад на непријатељске положаје на западном крају гребена Рувејсата, док је на крајњем северу једна аустралиска бригада демонстрирала између Тел ел Ејзе и мора.

Иако је у току целе ноћи настављена тешка борба против све јачег непријатељског отпора, ипак је величина крајњих циљева била достигнута до 5.30 часова. Створена су оба пролаза кроз главне појасеве минских поља, а оруђа за њепосредну подршку пешадије кретала су се напред. За 9 окlopну бригаду (из 2 новозеландске дивизије) такође је јављено да успешно напредује кроз јужни пролаз.

У 2.00 часа 1 и 10 окlopна дивизија 10 корпуса кренуле су у напад са својих полазних положаја и упутиле се иза дивизија 30 корпуса сваким правцем, тј. северним, односно јужним пролазом, али су обе мало задоцниле. 1 окlopна дивизија наступала је спорије зато што је 51 дивизија била задржана пред једном јаком непријатељском отпорном тачком, док је 10 оклопна дивизија била заустављена непријатељском артиљериском и

противтенковском ватром кад је стигла до гребена Митејрије. 9 оклопна бригада 2 новозеландске дивизије прешла је гребен, али је нашла на нова минска поља и на јаку противтенковску ватру. Тенкови, који су остали иза гребена Митејрије тукли су непријатеља са великог отстојања. 15 тенковска дивизија предузимала је низ мањих противнапада који су одбијени са знатним губицима у тенковима.

У међувремену, на југу, на отсеку 13 корпуса, 7 оклопна и 44 дивизија предузеле су напад са циљем да направе два пролаза у минским пољима северно од Химејмата. У исто време 1 француска бригада нападала је на Ловчев Плато.

Наш покушај да се пробијемо кроз западно минско поље није успео зато што су се трупе морале дуже задржати због расејаних мина између два главна појаса. Због тога је 13 корпус морао да отпочне „дробљење“ између оба појаса и у току 24. октобра постигао је значајне резултате. Французи су достигли свој циљ али, кад су њихова оруђа за непосредну подршку заостала у меком песку, били су одбачени назад због противнапада једне немачке тенковске колоне, тј. Килове групе.

Ситуација 24. октобра. Успешним упадом у непријатељске положаје на северу обезбедили смо добар ослонац за даље акције. Међутим, покушаји тенкова да изиђу у отворено поље западно од осовинског одбранбеног система нису успели.

У таквој ситуацији створио сам план по коме су 1 и 10 оклопна дивизија имале задатак да што пре избију у отворено поље, а 2 новозеландска дивизија да отпочне дејства „дробљења“ према југозападу. Осим тога, наредио сам да 30 корпус изврши јак препад са гребена Рувејсат према западу, а 13 корпус да дође до пролаза кроз јужно минско поље.

Огорчене борбе од 24 до 30. октобра

Борбе у току ноћи 24/25. октобра. (скица 4). 24. октобра у 15.00 часова 1 оклопна и 51. дивизија обновиле су напад у северном пролазу. Моја одлучна наређења донела су добре резултате, јер се 2 оклопна бригада (1 оклопне дивизије) до 18.00 часова пробила кроз западно минско поље и иза њега поседа положај за одбрану.

У јужном пролазу, 10 оклопна дивизија, потпомогнута артиљеријом 30 корпуса, обновила је напад у 22.00 часа. Али, из извештаја, које сам примио у току ноћи, сазнао сам да је њен напад заустављен. Због тога сам се бојао да ова дивизија неће успети да оствари мој план, тј. да се пробије кроз минска поља,

БИТКА КОД ЕЛ АЛАМЕЈНА
пробој и упорне борбе

1 0 1 2 3 4
МИЛДЕ

СИДИ АБД
ЕЛ РАХМАН

ТОМПСОНСКИ ПОСТ

ТЕЛ ЕЛ ЕЈА

ТЕЛ ЕЛ
АКАКИР

Задруга
Хиджаз

ЕЛ ВИШКА

добритак просторије 23-24 окт.

--- --- 24-25 окт

--- --- 25-26 окт

--- --- 26-27 окт

приближна зона непријатељских
одбранбених објеката

укупно укључујући
минска пода

Гребен Рубесам

те сам јој 25 октобра у 4.00 часа наредио да се мора пробити напред. Око 8.00 часова јављено ми је да се њена челна оклопна бригада налази у одбрани на положају око 2000 јарди западно од минских поља, наслоњена десно на 1 оклопну дивизију. Челни пук 2 оклопне бригаде 10 дивизије такође је очистио непријатељски главни положај.

У међувремену 9 оклопна бригада 2 новозеландске дивизије прошла је кроз пролаз и према плану продужила дејство ка југозападу.

У току 25 октобра 15 тенковска дивизија поново је извршила читав низ противнапада, а у једном од њих, који је извршен у близини гребена Киднеја, учествовало је 100 тенкова. Пошто су наши тенкови у то време већ били на положају одбили су ове нападе и непријатељу нанели тешке губитке.

На отсеку 13 корпуса, 44 дивизија, која је у току ноћи 24/25 октобра обновила своје напоре са циљем да се пробије кроз минска поља, успела је да образује један мали мостобран, тако да је 4 лака оклопна бригада пропуштена кроз пролаз. Али, пошто је бригада наишла на расејање мине и ватрени застор противтенковских топова, било је очигледно да ће претрпети тешке губитке ако настави напад. Зато сам 25 октобра ујутро одобрио 13 корпусу да обустави ову акцију, јер је то било у складу са мојом намером да се 7 оклопна дивизија сачува у пуној борбеној снази. Било је важно да се не поремети равнотежа армије, јер је било потребно да у 13 корпусу буде једна оклопна дивизија све дотле док се 21 оклопна дивизија буде налазила на југу; њено присуство тамо стварно је потпомогло да се непријатељски тенкови задрже на југу.

25 октобра, 50 дивизија предузела је напад у зони Мунасиба, али је ускоро застала пред жичним препрекама и противпешадиским минама.

Ситуација 25 октобра. Наше тенкове истурили смо на погодне положаје на којима су могли да сачекају непријатељске тенковске снаге и да им нанесу тешке губитке. Сада је све могло да функционише онако како сам намеравао. Био сам задовољан све дотле док је непријатељ вршио нападе изоловано и са малим снагама.

На југу, 13 корпус успешно је угрожавао непријатеља.

У то време сасредио сам своју главну пажњу на процес „дробљења“ ради постепеног уништавања непријатељске пешадије на северу. Пошто је било јасно да би покрет 2 новозеландске дивизије према југозападу био скопчан са великим губицима,

25 октобра у подне одлучио сам да га обуставим и да пребацим главну акцију „дробљења“ на аустралиски отсек.

Наредио сам 9 аустралиској дивизији да напада на север ка мору, са циљем да уништи немачке снаге у обалској избочини коју смо створили нашим упадом у непријатељски одбранбени појас. У вези са овим нападом, предвидео сам да 1 оклопна дивизија предузме дејство из свога мостобрана у правцу запада, јер, ако би успешно напредовала према западу, могла би се указати прилика да се једна њена оклопна бригада пропусти према железничкој прузи код Рахмана и да се на тај начин појави у позадини непријатеља који је држао избочину. Наредних дана стално сам испитивао могућност постављања тенкова у зону Рахмана, јер је ту био кључ непријатељског комуникациског правца.

Надао сам се да ћу радикалним пребацивањем главног процеса „дробљења“ постићи изненађење и непријатељу задати тешке губитке.

Борбе ноћу 25/26. октобра. Аустралиски напад 25/26. октобра потпуно је успео. Немци су изгубили 300 људи.

Међутим, 1 оклопна дивизија на отсеку гребена Киднеја није успела да напредује према западу.

26. октобра, 1 јужноафричка и 2 новозеландска дивизија напредовале су око 1.000 јарди и на тај начин заузеле дубљи борбени поредак пред гребеном Митејрије. У току исте ноћи 7 моторизована бригада заузела је гребен Киднеј.

Ситуација 26. октобра. Овога дана детаљно сам ценио ситуацију и припремао планове за извршење коначног пробоја, који је и извршен ноћу 1/2 новембра.

Имао сам на расположењу више од 800 исправних тенкова и довољну количину муниције. Али, при планирању морао сам бити опрезан, јер су дивизије које су нападале претрпеле знатне губитке, а за Новозеландску и 9 аустралиску дивизију није било попуне.

Према предвиђеном плану пешадиске дивизије извршиле су постепено и методично побољшање својих положаја низом пажљиво координираних напада на узаним фронтовима и са ограниченим циљевима и нанеде тешке губитке непријатељској пешадији. Међутим, 30 корпусу у то време био је потребан краћи одмор за реорганизацију.

Оклопне дивизије биле су истурене на положајима са којих су наносиле тешке губитке непријатељским тенковским снагама.

Темпо напада се смањивао, а 10 корпус није још избио на отворено земљиште. Очекујући наш напад, непријатељ је извукao трупе и топове са својих истакнутих положаја, тако да смо нашли на њега на већој дубини него што смо очекивали. Зона, у коју смо продрли, била је још увек опкољена јаким застором противтенковских топова, а наши покушаји да се тај застор пробије нису успели.

Увече 26 октобра одлучио сам да извршим прегруписавање снага да бих створио свеже резерве за продужење офанзиве (скица 5). А пошто се аустралиски напад у току ноћи 25/26 октобра повољно развијао, одлучио сам да се следећа дејства изводе на северу. Јер, ако бих успео да упаднем у позадину непријатеља, који је држао избочину на обали, уништио бих или заробио јаке немачке снаге, а можда бих створио могућност и за развој операције дуж приморског правца. У том циљу најпре је извучена 2 новозеландска дивизија у резерву, пошто је њен отсек преузела 1 јужноафричка дивизија, док је ову дивизију сменила 4 индиска дивизија, коју сам ставио под команду 13 корпуса.

Борбе 27 и 28 октобра. У току целог дана 27 октобра непријатељ је вршио јаке противнападе на гребен Киднеј са 15 и 21 тенковском дивизијом, пошто је 21 тенковска дивизија претходне ноћи стигла са југа. Сви противнапади одбијени су са тешким губицима по непријатеља. Само 1 оклопна дивизија у овом сукобу избацила је из строја 50 немачких тенкова.

28 октобра непријатељ је непрестано извиђао да би пронашао слаба места у нашем распореду. За то време обе његове тенковске дивизије чекале су позади. Тек увече оне су отпочеле концентрацију својих снага за напад, али је Пустињско ваздухопловство интервенисало тако снажно да је непријатељ био поражен још пре него што је завршио своје груписање.

Ситуација 27 и 28 октобра. У току 27 октобра вршио сам даље допуне у своме плану за пробој на северном отсеку.

Наредио сам 9 аустралиској дивизији да ноћу 28/29 октобра предузме јак напад према северу.

Намеравао сам да најпре уништим непријатељске снаге у избочини на обали, а затим да упутим 30 корпус према западу, дуж пута и железнице ка Сиди Абд ел Рахману. У вези с овим, наши тенкови оперисали би јужније са циљем да одбију сваки напад непријатељских тенковских јединица.

БИТКА КОД ЕЛ АЛАМЕЈНА
прегруписавање
и
продор ка обали

С

СИДИ АБД
ЕЛ РАХМАН

ТОМПСОН
ДОСТ

9 АУСТРАЛ. Д

51 див

ТЕЛ ЕЛ
АКАКИР

Гребен
Хилдиг

ЕЛ ВИШКА

1 СЕВЕРНО
АФРИЧКА Д

4 ИНД Д

КОНЦЕНТРАЦИСКА ПРОСТОРИЈА
2 НОВОЗЕЛДСА 151 и 152 ПЕШАД
И 9 ОКЛ БО ПОД ЈЕНОМО КЛОМАН

- полазна линија
- линија фронта 28 окт
- добитак просторије 28/29 окт
- продори 30/31 окт
- приближна зона непријатељских одбранбених објеката укључујући
минска поља

0 1 2 3 4 5 6
МИЉА

Скица 5

С обзиром на стање ситуације на југу, одлучио сам да 13 корпус дејствује углавном дефанзивно. Било је неопходно да се непријатељ на овом отсеку стално узнемираша дејством патрола и артиљерије, с тим да се наше снаге ни у ком случају не увлаче у борбе већих размера. 21 тенковска дивизија задржана је на југу све до ноћи 25/26 октобра, а наша пешадија нанела је непријатељу тешке губитке. 13 корпус успешно је извршио свој задатак.

У то време наредио сам да се приступи другој фази прегруписавања. 13 корпус требало је да упути на северни отсек 7 оклопну дивизију (са једном бригадом 44 дивизије), једну бригаду 50 дивизије и грчку бригаду, а једна бригада 51 дивизије имала је да смени 20 аустралијску бригаду да би се ослободиле трупе за аустралијски напад. Пошто је 1 оклопној дивизији био потребан одмор у циљу реорганизације, и како је већ било јасно да се цео Немачки афрички корпус налази пред северним пролазом, прешао сам у одбрану на том отсеку и извукao у резерву 1 оклопну дивизију и 24 оклопну бригаду.

Новозеландска дивизија била је изабрана да наступа према западу, али пошто је била ослабљена придао сам јој бригаде из 13 корпуса да би могла дејствовати пуном борбеном снагом.

На тај начин извршио сам прегруписавање армије тако да сам ускоро имао јаку резерву за извршење пробоја и наношење отсудног удара.

Борбе ноћу 28/29, и 29 и 30 октобра. Аустралијски напад ноћу 28/29 октобра добро је успео. Зарабљено је око 200 Немаца и забијен узан клин у непријатељске положаје скоро до пута између Сиди Абд ел Рахмана и Тел ел Ејзе. Десно од правца напада наишло се на веома јак отпор и пространа минска поља око Томпсонс Поста, који је представљао кичму непријатељске избочине на обали.

У току 29 октобра и ујутро 30 октобра Немци су јуришали више пута са тенковима и пешадијом на уклинјене Аустралијанце, али без успеха, тако да су се Аустралијанци одржали на освојеном земљишту.

Ситуација 29 и 30 октобра. Пре подне 29 октобра сазнао сам да је 90 лака дивизија кренула ка Сиди Абд ел Рахману. То је био веома значајан податак, јер се из њега могло закључити да је Ромел реагирао на опасност која му је претила на северу и да је вероватно погодио моју намеру за удар према западу дуж друма и железничке пруге.

Због тога сам изменио свој план за пробој на тај начин што сам померио правац кретања од запада више ка југу, тако да се удар изврши углавном на Италијане.

У том циљу предвиђено је да 9 аустралиска дивизија ноћу 30/31 октобра продужи своје надирање на север ка мору. Тиме би се створили повољни услови за пробој према западу, пошто би се појачало непријатељско страховање на северу. Због тога би и 90 лака дивизија вероватно остала у рејону Сиди Абл ел Рахмана.

2 новозеландској дивизији било је наређено да ноћу између 31 октобра и 1 новембра (доцније одложено за 24 часа), нападајући према западу, направи нову брешу кроз непријатељске положаје, управо северно од већ постојеће бреше на северу. Кроз ту брешу требало је да избије у отворену пустину 10 корпуса са 1, 7 и 10 оклопном дивизијом и два пукови оклопних кола. Оклопне дивизије имале би задатак да униште Немачки афрички корпус, а пукови оклопних кола да дејствују на непријатељске комуникације и да на тај начин појачају тешкоће непријатеља у снабдевању, нарочито због његове оскудице у бензину. Ову операцију назвао сам „Највеће пуњење“ („Supercharge“).

Циљ ове операције био је да изађемо на отворено земљиште и да се изазове растројство Ромелових снага у Египту. Требало је да принудимо непријатељске тенковске снаге да ступе у битку и да чврсто станемо близу његових комуникација. Пошто је 2 новозеландска дивизија имала задатак да створи брешу око 6.000 јарди дубине и око 4.000 јарди ширине, било ми је јасно да ће оклопне дивизије 10 корпуса морати саме да крче пут, ако 30 корпус не би успео да стигне до својих крајњих циљева.

Показало се веома корисно што сам према југу померио правац удара у операцији „Највеће пуњење“. 1 новембра сазнао сам да се 21 тенковска дивизија спојила са 90 лаком дивизијом у околини Рахмана, тако да је правац дуж друма и железничке пруге био јако заштићен. Ромел ми је ишао на руку, јер је главнина немачких снага у то време била прикупљена на обали, тако да су Италијани остали да бране јужније отсеке. У таквој ситуацији могао сам да извршим удар између Немаца и Италијана и да прикупим своје снаге ради уништења Немаца.

Пробој положаја код Аламејна од 31 октобра до 4 новембра
1942 године

(Скица 6)

Борбе 31 октобра до 3 новембра. Као што је планом било предвиђено, ноћу 30/31 октобра обновљен је напад према северу. Аустралијанци су успели да пређу друм дуж обале и да се пробију до мора, а затим су скренили ка истоку. На тај начин гренадире 164 дивизије били су опкољени. Зато је непријатељ предузимао низ огорчених противнапада да би их ослободио. Предвече, неки немачки тенкови, који су долазили са запада, успели су да се споје са браниоцима Томпсонс Поста, тако да је већина Немаца успела да се пробије из обруча. Међутим, у овој акцији непријатељ је претрпео веома озбиљне губитке.

2 новембра у 1.00 час отпочела је операција „Највеће пуњење“ и јуришне трупе кренуле су иза ватреног вала.

151 и 152 пешадиска бригада, под командом 2 новозеландске дивизије, нападале су на главном правцу, а предузети су и помоћни напади да би се проширила основица пробоја.

9 окlopна бригада имала је да прође кроз пешадију, када ова достигне свој крајњи циљ, и да пређе у одбрану на положају с друге стране стазе која од Сиди Абд ел Рахмана води према југу. 1 и 7 окlopна дивизија (доцније и 10), требало је да са овог положаја избију у отворено поље, заједно са оба пука окlopних кола, који су били одређени за дејство у дубокој непријатељској позадини.

Операција је постигла велики успех. Створена је нова бреша; 9 окlopна бригада стигла је до стазе за Рахман пред саму зору; Краљевски пук скренуо је према југозападу и избио на отворено земљиште; за њим, нешто касније, ишао је 4 јужноафрички пук окlopних кола, који је био прилично задржан при избијању на отворено земљиште.

Када се разданило, 9 окlopна бригада запала је у изванредно јак застор ватре противтенковских топова тако да је у току дана изгубила преко 75% укупног бројног стања. Али, и поред тога, она се жилаво држала, наносила губитке непријатељу и својом борбом омогућила да одржимо заузето земљиште. 1 окlopна дивизија такође је заустављена у близини Тел ел Акакира; вођена је жестока борба тенкова у којој је било губитака на обе стране.

После подне 51 дивизија проширила је избочину према југу, док је 7 моторизована бригада извршила ноћни напад западно од стазе према Рахману.

БИТКА КОД ЕЛ АЛАМЕЈНА
пробој

1 0 1 2 3 4 5
МИЛЯ

ГАЗАЛ СТАНИЦА

СИДИ АБД
ЕЛ РАХМАН

Операција „НАЈВЕЋЕ ПУЊЕЊЕ“

1 и 10 окл.д

9 окл.бр

2 НЗД

ТЕЛ ЕЛАКАКИР

7 окл. и 2 НЗД

5 аујинд.
бр

окл. кола

ЕЛ ВИШКА

9 ауст.

див

Томпсонс

пост

ТЕЛ ЕЛЕЈЗА

линија фронта 1 нов

дејства 2 нов

дејства 3 нов

дејства 4 нов

приближна зона непријатељских
одбранбених објеката укључујући
минска поља

З новембра добио сам извештај од авијације о јаком саобраћају у западном правцу на приморском путу, али је непријатељски противтенковски ватрени систем и даље стајао, а 1 оклопна дивизија још није била у стању да га пробије.

Ситуација 3 новембра. У ово време било је јасно да непријатељ намерава да се повуче и да ће имати тешкоћа у погледу извлачења трупа, пошто је оскудевао у транспорту и гориву. Због тога сам очекивао да ће покушати да ме задржи док евакуише аламејнске положаје, те сам имао намеру да завршим пробој и избијем у његову позадину.

Наредио сам да се напад изврши јужно од Тел ел Акакира са циљем да се обиђе ватрени систем противтенковских топова који нас је задржавао.

Борбе ноћу 3/4 новембра и 4 новембра. Ноћу 3/4 новембра 51 дивизија и једна бригада 4 индиске дивизије успешно су извршиле на брзу руку припремљени напад и напредовале до стазе за Рахман јужно од Тел ел Акакира на фронту ширине више од четири миље. Намеравао сам да продрим кроз јужни отсек непријатељског система противтенковске ватре који је спречавао наше надирање. А пошто непријатељ у тој зони није имао велику дубину, био би слободан пут нашим тенковима у отворену пустињу чим би успели да направимо пролаз, обилазећи јачи отпор на северу.

Заиста, треба одати признање нашим јединицама које су тако брзо организовале и успешно извршиле овај напад, јер је 4 новембра ујутро непријатељ био принуђен да се повуче и да образује нови фронт према југоистоку, штитећи на тај начин приморски пут. А тада су кренуле наше оклопне дивизије и Новозеландјани. Битка код Ел Аламејна била је добијена. Непријатељ је свуда био у пуном повлачењу.

Гоњење западно од Ел Аламејна

Пошто сам имао намеру да заокретом према северу и избијањем на приморски пут у тесницима код Фуке и Матруха пресечем непријатељску отступницу, упутио сам 2 новозеландску дивизију ка Фуки, а 10 корпус ка Матруху.

У међувремену, јужно од зоне пробоја, 13 корпус обра зовао је покретне групе које су јуриле према западу са циљем да обиђу четири италијанске дивизије које су Немци оставили без транспортних средстава и са веома мало хране и воде.

Пустињско ваздухопловство дејствовало је веома интензивно и користило сваку прилику за тучење најпогоднијих циљева које је непријатељ пружао у току свога бекства.

У току 4 новембра, јужно од Газале, 10 корпус нашишао је на заштитницу од остатака непријатељских тенкова, коју је 2 новозеландска дивизија обишла са југа и са којом се 5 новембра оштро сукобила у близини Фуке; тога дана после подне 4 лака оклопна бригада успела је да савлада непријатељски отпор и да се пробије ка путу.

5 новембра извршио сам прегруписавање снага за гоњење. 10 корпус (1 и 7 оклопна и 2 новозеландска дивизија) одредио сам за гоњење, 30 корпус поставио сам између Матруха и Аламејна, а 13 корпусу дао сам задатак да рашири бојиште.

У сумрак 6 новембра истакнуте трупе приближавале су се рејону Матрух — Чаринг Крос, где сам се надао да ћу отсећи знатан део непријатељских преживелих снага.

Међутим, јаке кише омеле су моје планове. 7 новембра трупе су се заглибile у Пустињи, тако да су и њихова средства за снабдевање горивом, храном, муницијом и другим потребама заостала неколико миља позади. 1 оклопна дивизија није успела да стигне до Чаринг Кроса, а на обали смо се морали задржати због претеривања непријатељских заштитница код Матруха. Овај застој од око 24 часа непријатељ је добро искористио за извлачење нешто својих трупа и транспорта који су бежали обалским путем. Тако је отпочело дуго гоњење до положаја код Ел Агејле.

Нека размишљања о бици код Аламејна

Основинске снаге у Северној Африци претрпеле су одлучан пораз — само киша, која је падала 6 и 7 новембра, спасла их је од потпуног уништења. Четири изврсне немачке дивизије и осам италијанских дивизија престале су да постоје као ефективне борбене јединице.

Заробљено је 30.000 људи међу којима и девет генерала. Разорен је велики број непријатељских тенкова и уништен или заплењен огроман број топова, возила, авиона и залиха сваке врсте.

Битка се одиграла према предвиђеном плану. Нашим упадом у непријатељски одбранбени систем постигли смо тактичко преимућство, а жилавом борбом, коју смо после тога наставили, сматрали смо непријатељску снагу и средства до те мере да је непријатељ био неспособан да издржи наш последњи отсудан

удар. Тако жилава борба захтевала је брзо прегруписавање снага да би се створиле резерве које би омогућавале да се удар преноси на онај правац који би ситуација захтевала. На тај начин одржали смо иницијативу у својим рукама и успешно завршили ову битку.

У почетној фази битке, у којој је требало упасти у непријатељски одбранбени појас, тактичко изненађење имало је изванредно велики значај. Оно је потпуно постигнуто зато што је непријатељ очекивао наш главни удар на југу. Исто тако, непријатељ је изненађен и приликом наношења последњег удара, пошто га је очекивао на крајњем северу, где је прикупио и припремио своје немачке трупе за дочек наших трупа. Међутим, удар је извршен на Италијане, око две миље јужно од немачког крила.

26 и 27 октобра били су најкритичнији дани битке. Иако је борба била интензивна, ипак је слабио темпо наших напада. Тада сам почeo да извлачим дивизије у резерву, да бих припремио доваршење пробоја. Због тога су неки стекли утисак као да сам закључио да нећемо моћи извршити пробој непријатељске одбране и да сам ради тога одустао од даљег напада. Међутим, ја кажем: ако неки командант у критичном тренутку битке извлачи трупе у резерву, онда то треба да значи да до победе није далеко.

Било ми је одувек познато да се свашта може приписати команданту који потуче свог непријатеља. Али, ја нисам знао да ли ће непријатељ стати код Ел Аламејна и да ли ће се борити до kraja. Он је то учинио и због тога је претрпео пораз, а остало је било лако. У ранијим операцијама у Пустињи Ромел није отсудно тучен ни у једној бици. Истина, понекад је био принуђен и да се повуче, али то није била последица неког одлучујућег пораза. Са битком код Аламејна рат у Пустињи ушао је у једну нову фазу, у којој су се појавили сасвим нови проблеми, који су се битно разликовали од ранијих. Али, на ово ћу се поново вратити. Уопште, ја сам тежио да отклоним сваку опасност која би могла претити Египту од снага сила Осовине.

Глава пета

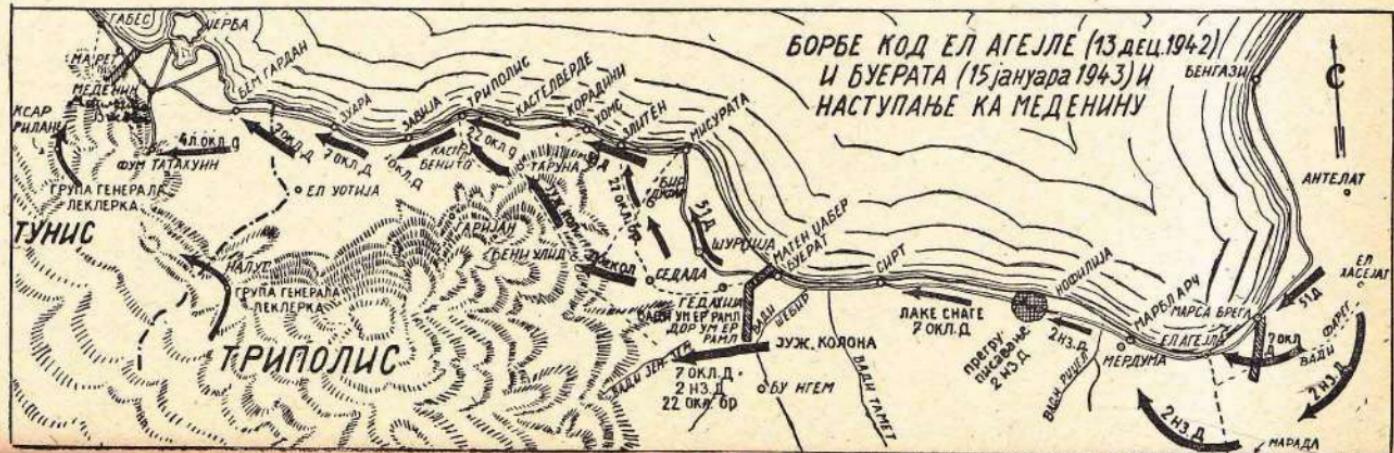
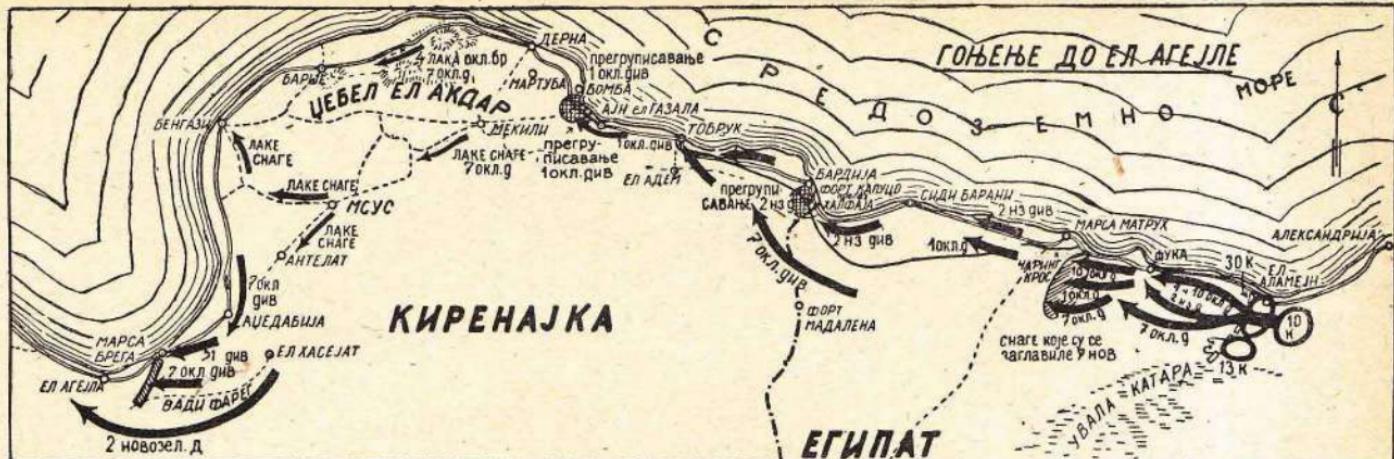
ГОЊЕЊЕ ДО ПОЛОЖАЈА КОД ЕЛ АГЕЈЛЕ (Скица 7)

После битке код Ел Аламејна требало је размотрити три важна питања, која се односе на гоњење.

Прво: Да би се отсекли Ромелови остаци требало је да Осма армија убрза гоњење непријатеља. Међутим, киша, која је падала у зони Матруха, спречила ју је у томе, тако да је гоњење наставила тек 9 новембра када се време побољшало. Није требало дозволити непријатељу да застане и организује одбрану да би нас задржао.

Друго: Било је важно да се наше ваздухопловство постави на истакнуте аеродроме, да би могло да сарађује са оклопним колима на већој дубини и да што више повећа пометњу код непријатеља у току повлачења. У исто време, наши ловци могли би да подржавају оне снаге које би вршиле гоњење на широком фронту. Ако се ово питање посматра у ширем смислу, онда је било потребно да се наше ваздухопловство што пре чврсто постави у Киренајци, на аеродроме са којих би могло да влада централним Средоземљем, либиским лукама и Ромеловим дугим комуникацијама дуж обале до Бенгазија и Триполиса. Наш најближи циљ био је да заузмемо аеродроме на египатској граници одакле би се могао штитити Тобрук. Важни су били и аеродроми код Мартубе, у Цебел ел Акдaru, јер су се са њих могли сигурно пратити конвоји за Малту.

Треће: Проблем снабдевања. Пошто се гоњење изводило великом брзином, забринутост због снабдевања постала је све озбиљнија. За нас је битно да што пре заузмемо луку Тобрук; било нам је јасно и то да ћемо извесно време морати да застанемо у Киренајци да би нагомилали веће залихе бензина, муниције и хране.

Новозеландску дивизију упутио сам ка Сиди Баражију, одакле је 9 новембра увече 4 лака оклопна бригада претерала непријатељску заштитницу и продужила наступање ка граници. 10 новембра савладање су друге непријатељске заштитнице, а следећег дана, у изненадном и нечујном ноћном нападу, савладан је отпор трупа које су браниле прелаз Халфају. Капуцо, Солум и Бардија предали су се без отпора. На тај начин, до 11 новембра осовинске снаге биле су претеране из Египта.

2 новозеландска дивизија остала је у граничној зони ради реорганизације, а 1 и 7 оклопна дивизија наставиле су гоњење. 13 новембра заузет је Тобрук и после сукоба са непријатељем у теснацу Ајн ел Газали, стигли смо у Цебел ел Акдар. 15 новембра заузели смо аеродроме код Мартубе, тј. у први час, пошто су наши авиони могли са њих да заштите један наш конвој за Малту, који је следећег дана испловио из Александрије.

Бенгази је био следећи циљ коме сам тежио. Из података обавештајне службе могао сам наслутити да ће непријатељ са великим тешкоћама извлачити своје залихе и материјал из града и да ће, због оскудице у бензину и транспортним средствима, бити успорена евакуација његовог људства. Према томе, ако брзо стигнемо у Бенгази, заробићемо знатан број трупа. Осим тога, тежио сам да заузмем луку пре но што непријатељ успе да изврши обимније рушење. Због тешкоћа у снабдевању нисам могао да наставим гоњење јачим снагама, тако да смо морали да сачекамо привлачење хране и материјала. Зато сам наредио 10 корпузу да упути лаке снаге са задатком да угрозе Бенгази са севера и да у исто време пресеку приморски пут јужно од овог града. 4 лака оклопна бригада дејствовала је дуж обалског пута, а један одред оклопних кола послат је кроз пустињу, право ка Msусу и Антелату. Доцније је ова пустињска колона ојачана једним оклопним пуком, али су, нажалост, јаке кишне омелне наше планове, тако да је ова колона имала дуже застоје, које је непријатељ искористио за организацију повлачења из Бенгазија. Најзад, лука је заузета 20 новембра.

У међувремену моју пажњу привукли су положаји код Агеље на којима се непријатељ припремао за пружање отпора, тј. у истој зони у којој су наше снаге раније два пута биле заустављене. Он се такође укопавао и код Ацедабије, која је затварала прилазе ка положају код Агеље.

Пошто је 7 оклопна дивизија извршила брзе обилазне покрете јужно од Афедабије, непријатељ се повукао 23 новембра, јер, очигледно, није имао довољно снага да у исто време држи ово место и да поседне положаје код Агејле.

Следећи задатак Осме армије био је да се припреми за напад на непријатеља, да га још једном протера даље према западу и да за то време организује снабдевање. Тада је поверио сам команди 30 корпуса коју сам довоeo напред. 10 корпус остао је у Киренајци; касније ћу објаснити што ме је навело да га тамо оставим. 7 оклопна дивизија стављена је под команду 30 корпуса.

Глава шеста

БОРБЕ КОД ЕЛ АГЕЈЛЕ (13 децембра 1942) и БУЕРАТА (15 јануара 1943) И НАСТУПАЊЕ КА ТРИПОЛИСУ

(Скица 8)

Заузимање положаја код Агејле

Проблем се сада састојао у томе да се непријатељ што је могуће брже протера са положаја код Ел Агејле, тј. пре но што би успео да заврши организацију своје одбране. Тежио сам да поседнем западни улаз у теснац код Ел Агејле и да на тај начин онемогућим осовинским снагама да и по трећи пут задрже ову калију за улаз у Киренајку.

Моја прва брига опет се односила на снабдевање. Највећи део наших потреба морао се доносити сувим путем из Тобрука, све дотле док лука Бенгази не проради пуним капацитетом, а то је био најпречи задатак. У исто време за наше ваздухопловство биле су потребне велике количине материјала свакога дана, које су средином децембра, према процени, достизале око 1.400 тона дневно, тако да је нагомилавање залиха за наступање армије било веома споро. Ми смо били дужни да нашем ваздухопловству омогућимо развијање максималних напора за извршење његових многобројних задатака, пошто су ти задаци посредно или непосредно олакшавали уклањање осовинских снага из Африке. Према томе, то је значило да пре средине децембра нећу моћи да отпочнем своја дејства против положаја код Агејле.

Моја друга брига односила се на проблем појачања. У таквој ситуацији нисам смео да бијем битку у којој бих претрпео велике губитке. Зато сам морао да се ослоним на артиљеријску ватру и бомбардовање из ваздуха, да бих свео своје губитке на минимум.

Крајем новембра обишао сам предњу зону ради извиђања и спварања плана. Питао сам се да ли бих успео да протерам непријатеља са његових положаја ако бих се послужио обманом и

маневром на његовом отвореном боку. Он би се, свакако, повукао ако би дошао до закључка да би својим задржавањем ради борбе ризиковао да изгуби све своје снаге, а то би мени одговарало, јер бих могао да заузмем теснац и водим борбу на лакшем земљишту даље према западу. Као што ћу доцније објаснити, коначно сам одлучио да предузмем све мере за уништење непријатеља на његовим положајима.

У међувремену израдио сам и план напада.

Положај код Агејле био је по природи веома јак. Он је штитио зону Пустинje између мора западно од Марса Брге и корита Вади¹⁾ Фарега, која се протезала од истока према западу као једна веома солидна препрека. Пролазност земљишта испред положаја била је веома слаба, док је земљиште јужно од Фарега до извесне удаљености било неподесно за маневровање, тако да би се обилазак положаја морао вршити на веома великој даљини.

Било нам је познато да непријатељ ујурбано организује положај и да је употребио огромне количине мина да би омео наше подилажење. У то време кроз Триполис се још увек обављао веома јак саобраћај. Ми смо ценили да Немци имају око 100 тенкова и знатан број противтенковских оруђа за одбрану положаја код Агејле. Иако се из извештаја, који су стизали у току прве седмице децембра, видело да Ромел шаље Италијане према западу, ипак се нису могли приметити никакви знаци да непријатељ евакуише положај. Пошто сам закључио да никаквом обманом нећу успети да наведем непријатеља на повлачење, створојио сам план да обиђем и заробим немачке снаге.

Мој план зависио је од тога да ли ћу успети да за 2 новозеландску дивизију пронађем подесан пут за обилазак непријатељског одбранбеног система. Она би најпре извршила даљи обилазак, а затим би пресекла пут на обали знатно западније од Ел Агејле. Дуж обале, с обе стране пута, нападала би 51 дивизија, а у центру 7 окlopна дивизија са бригадом моторизоване пешадије на челу и тенковима позади. Било је важно да се обилазни покрет прикрије од непријатеља, јер би он, вероватно, пре отступио но што би ризиковао да буде потпуно опкољен.

Напослетку, 14 децембар био је одређен као дан почетка операције. Тешка артиљерија и ваздухопловство требало је да отпочну своје дејство против непријатеља два дана раније. 11 децембра издао сам своје заповести, тако да је ваздухопловство

¹⁾ Вади је дубоко усечено корито реке у пустинji са стрмим стенивотим обалама, која често пресушеје (прев.).

отпочело своје нападе у велиkim размарама. Непријатељ се већ био узнемирио, пошто је веровао да се ради о главном нападу. Због тога је у раним часовима 13. децембра отпочео повлачење под заштитом 90 лаке дивизије. И поред великог броја непријатељских мина и разних кlopки, због којих су наше трупе морале да наступају веома опрезно, успели смо да га гонимо у стопу, тако да је 51 дивизија крајем дана продрла у источни отсек положаја. Следећег дана 7 окlopна дивизија избила је на чело, упала у распоред заштитнице источно од саме Ел Агејле, а потом стигла до насипа западно од раскрснице за Мараду.

Пустињско ваздухопловство вршило је јаке нападе дуж пута поред обале и изазвало велику пустош.

У међувремену обилазни покрет Новозеландске дивизије брзо је напредовао. Она је кренула од Ел Хасејата, обилазећи прилично јужно од Вади Фарега, прешла стазу за Мараду око 50 километара северно од ове оазе, а затим скренула према северозападу у правцу Мердуме и обалског пута. После веома брзог наступања, дивизија је 15. децембра стигла до линије Вади Рицел — Мердума, тако да је било очигледно да се већина немачких тенкова, као и заштитница 90 лаке дивизије, налазе још источније. Немци су били у очајној ситуацији, јер је 7 окlopна дивизија наступала са истока, док им је 2 новозеландска дивизија долазила у позадину. Интензивна и неизвесна борба трајала је целог 16. децембра. Пошто се разделио на мале изоловане групе, непријатељ је успео да се пробије, али је при томе претрпео знатне губитке (укључујући око 20 тенкова и 500 заробљеника). Међутим, због неизвесности у погледу пролазности, а пре свега због ограниченог снабдевања, смањила се и јачина одређене снаге за обилазак, тако да није била у стању да потпуно отсече непријатеља.

Гоњење је настављено 17. децембра, а већ следећег дана Новозеланђани су имали оштар сукоб код Нофилије. 19. децембра непријатељ се брзо повлачио дуж обалског пута, али сама морао гонити само лаким снагама, због тешкоћа које сам имао у погледу снабдевања.

Битка код Ел Агејле била је завршена. Ромелове снаге биле су још више ослабљене, а ја сам владао капијом за упад у Киренајку и Египат. Непријатељ је почeo да отступа када су му постале јасне наше офанзивне намере, али су његове заштитнице при томе биле потучене. Пошто је његов морал још више опао, било је важно да се брзо гони. Осма армија је од 23. октобра прешла 1.200 миља, тако да је снабдевање и даље било наш највећи проблем.

Ситуација после борби код Ел Агејле

После напуштања Ел Агејле, Ромелове главне снаге повлачиле су се до зоне код Буерата, где је био следећи погодан положај на коме би се могле супротставити нашем надирању. Попшто је код Сирта оставио јаче снаге са тенковима, било је очигледно да непријатељ има намеру да задржи Осму армију што је могуће даље од својих положаја код Буерата.

Темпо наших операција зависио је од услова за снабдевање. Због тога, пре но што бих могао да упутим јаче снаге западно од Нофилије, морао сам да привучем потребне залихе. Поред тога, сваког дана требало је довозити путем из Тобрука по 800 тона разног материјала, а потребе нашег ваздухопловства повећале су се, јер је требало направити писте за тешке бомбардере, које би се могле користити по сваком времену. Чињени су огромни напори за повећање капацитета луке у Бенгазију, јер би се транспортна средства могла пребацити са дугог пута од Тобрука и употребити на много краћем отстојању западно од Бенгазија, чим би ова лука могла да задовољи наше захтеве у тонажи. Почетком јануара стање истовара се почело нагло побољшавати, јер се дневно у луци Бенгазија могло истоварити око 3.000 тона материјала.

Попшто је стање наших истакнутих аеродрома било рђаво, одмах после борби код Ел Агејле размотрено је питање смешија нашег ваздухопловства код Марбл Арча и Мердуме, са истуреним ескадрилама код Нофилије. Такође је било потребно да се заузме Сирт и да се одмах отпочне са радом на тамошњим аеродромима, како би наше Пустињско ваздухопловство било спремно да у бици код Буерата, као и досада, пружи довољну подршку трупама на земљи.

Такође сам се побринуо и за обезбеђење позадине. Због тога сам, приликом планирања следеће фазе нашег наступања, намеравао да напред пошаљем један корпус са задатком да брани положај код Ел Агејле, када 30 корпус поново буде кренуо према западу.

На основу оваквог расуђивања, наредио сам 30 корпусу да заустави 2 новозеландску дивизију у зони Нофилије, с тим да 4 лака оклопна бригада сама продужи даље дејство према западу. У мојим заповестима било је предвиђено да се у Сирту образује истакнута база, како бисмо одатле могли патролама оклопних кола да одржавамо додир са непријатељем. 7 оклопна дивизија требало је да остане око Марбл Арча, а 51 дивизија да очисти положаје код Агејле.

Приликом планирања битке код Буерата претпостављао сам да ћемо са четири дивизије савладати непријатељски отпор, а пошто сам рачунао да ће припреме трајати око три седмице, намеравао сам да поново предузмем офанзиву средином јануара.

Наступање лаких снага од Нофилије до Буерата

После сукоба код Нофилије, 18 децембра, непријатељ је, под заштитом својих тенковских одреда, веома брзо отступио на запад.

21 децембра дошли смо у додир са јаким непријатељским заштитницама код Сирта. После једног обилазног маневра, потпомогнутог оклопним колима и артиљеријом, пошло нам је за руку да принудимо непријатеља да напусти ово место, у које смо ушли 25 децембра. Два дана доцније патроле су прешли Вади Тамет, а 28 децембра већ су извиђале с оне стране Вади ел Шебира. То је био знак да се непријатељ повукао на свој главни положај, који се, према добијеним подацима, пружао од обале код Матен Цабера према југозападу, штитећи Гедахију, и даље дуж Вади Ум ер Рамла према Бу Нгему.

29 децембра наше патроле стигле су источно од непријатељског положаја. Из примљених извештаја видело се да у Буерату и Бу Нгему нема непријатеља.

План за битку код Буерата

Положај код Буерата по природи није био тако јак као онај код Агејле, нити је непријатељ имао времена да изгради онако јаке одбранбене објекте као раније. Али у овој зони било је река (вади) које су претстављале озбиљне препреке, нарочито Вади Зем Зем. Главна слабост његовог положаја била је у томе што се његово јужно крило није ослањало на неку природну препреку, а сада је већ било јасно да је непријатељ постао веома осетљив на наше обилазне покрете. Према томе, вероватно је да непријатељ није био сигуран да ће одржати положаје код Буерата и да ће можда опет отпочети да отступа чим оцени да је Осма армија обновила офанзиву. Међутим, то ми не би одговарало, јер сам намеравао, нарочито због снабдевања, да одмах после удара код Буерата наступам све до Триполиса и да отворим ову луку. Ако би Ромел отступио пре но што бих ја био спреман, онда не бих могао да га гоним, а с друге стране нисам желео да непријатељ добије временца за припрему других јачих положаја источно од самог Триполиса. На брдовитом земљишту од Хомса до Тархуне и даље постојао је добар одбранбени по-

ложај, који би био врло јак ако би се фортификациски уредио, а поред тога, стање мога снабдевања не би ми дозволило да се задржавам око његовог савлађивања.

Пошто је постојала могућност да се непријатељ повуче и пре но што сам очекивао, израдио сам свој план с обзиром на ту евентуалност. А како сам проценио да ћу 15 јануара моћи да наставим офанзиву, одлучио сам да никако не кренем раније, па ма шта Ромел учинио, и да идем право до Триполиса чим армију једном будем покренуо. У исто време издао сам потребне заповести са циљем да се предузму мере предострожности како непријатељ не би открио моје офанзивне намере. Пред непријатељем су остала само оклопна кола 4 лаке оклопне бригаде, а главнина 7 оклопне дивизије, која је била одговорна за безбедност фронта, имала је да остане источно од Вади Тамета, неких 40 миља иза линије предњих делова. Затим је у плану битке предвиђено да главне снаге крену у напад у последњем могућем тренутку.

У том периоду намеравао сам да 30 корпус изврши напад са четири дивизије заједно са веома јаком тенковском снагом. При томе требало је да 50 и 51 дивизија нападају с обе стране обалског пута, а 7 оклопна и 2 новозеландска дивизија да обиђу непријатељски бок и избију у непријатељску позадину. Осим тога, намеравао сам да задржим у центру 22 оклопну бригаду као армиску резерву, тако да може појачати снаге на једном или другом правцу.

Имао сам намеру да најпре привучем 10 корпус до положаја код Ел Агејле, а потом на просторију код Буерата, да бих на тај начин сачувао општу равнотежу снага и да бих га доцније могао провући кроз распоред 30 корпуса ради операција западно од Триполиса.

Према извештајима са земље и из ваздуха, 4 јануара могло се закључити да се италијанске јединице повлаче са положаја код Буерата. Догађаји су се одигравали слично као раније код Агејле. Али, пошто није било никаквог знака о немачком покрету, наставио сам и даље своју тактику, наиме да главне снаге држим даље позади, ограничавајући се само на активност патрола оклопних кола у предњој зони.

Баш у време када је нагомилавање залиха добро напредовало, невреме нас је знатно омело и бацило далеко уназад. Олуја, која је беснила од 4 до 6 јануара, створила је праву пустош у луци Бенгазија. Бродови су се откинули и лутали по луци; тешки таласи су провалили валобран и јурнули у унутрашњост луке. Потонула су четири брода, од којих је један био натова-

рен са 2.000 тона муниције, а велика штета нанета је маонама и реморкерима. Истовар материјала спао је од 3.000 на 1.000 тона дневно. То је створило веома незгодну ситуацију, јер смо поново морали да се ослонимо на Тобрук и да сувим путем свакога дана преносимо велику количину материјала из Киренајке до фронта.

Па и поред тога, решио сам да покрет ка Триполису отпочне 15 јануара. А пошто непријатељу није требало дати дуже време за одмор, одлучио сам да изменим свој план и да примим ризик који би та промена донела.

Пре свега, одлучио сам да не привлачим 10 корпус, него да искористим сва његова транспортна средства — чак и она из борачких јединица — за преношење залиха од Тобрука. Тиме сам жртвовао своју тежњу да одржим потпуну равнотежу снага, али то није био велики ризик, јер смо стајали пред сломљеним непријатељем и добро знали да се он не може довољно опоравити да би у додгледно време могао да крене према истоку.

Друго, смањио сам нападне снаге 30 корпуса, пошто сам из његовог састава извукao 50 дивизију, коју сам могао да довучем до Агејле да би посела тамошње одбранбене положаје. А пошто би напад дуж обале, онакав како је био планиран, свакако био тежак, и како ми је у ово време била само једна дивизија на расположењу, наредио сам да напад не треба форсирати, већ само настојати да се непријатељ привеже на том отсеку.

Највећи ризик био је у томе што је планом било предвиђено да ће се у Триполис стићи за десет дана од почетка операције. Јер, ако не бих успео да за то време стигнем до те луке, нашао бих се пред веома тешким проблемом снабдевања. Па ипак, одлучио сам да прихватим овај ризик пошто сам имао велику снагу у тенковима. Одузимањем тенкова из састава 1 окlopне дивизије (10 корпус) могао сам да концентришем 450 тенкова за битку. Био сам уверен да ће ова окlopна снага надокнадити смањење броја дивизија и да ће, ако се вешто употреби, омогућити брзи покрет ка циљу.

У осталим детаљима мој план битке остао је непромењен. 51 дивизија имала је да надире дуж обалског пута, док је 7 окlopна и 2 новозеландска дивизија требало да обиђу непријатеља и да ударе према Бени Улиду и Тархуни. 22 окlopна бригада имала је да се креће између главних правца ка Бир Дуфанду и да буде спремна да, по потреби, скрене ка једном или другом крилу. Био је предвиђен обиман план за дејство нашег ваздухопловства, почев од уобичајеног савлађивања осовинских ваздухопловства,

пловних снага, па до снажног бомбардовања непријатељских положаја непосредно пред напад.

Морам да споменем веома необичну организацију командања на коју сам био принуђен у овој бици. Планом је било предвиђено да се изведу два напада на великим међусобном разстојању и једном оклопном формацијом, која би се кретала између њих под непосредном командом армије. Због тако великог растојања није било могуће да један командант корпуса управља са оба напада, а битка је захтевала огроман полет и енергију да би се у Триполис могло стићи на време, те је присуство вишег команданта на оба крила било веома важно. Али, пошто сам за такву акцију имао само једну команду корпуса, одлучио сам да са свог истакнутог командног места лично командујем нападом на обалском правцу, остављајући генералу Лизу да са среди своје напоре само на обилазну акцију. Предвидео сам да се мој штаб креће средњим правцем са 22 оклопном бригадом.

Предузео сам нарочите мере да расплатим одушевљење и поверење трупа пре битке и да их убедим да напад ни под каквим условима не сме да застане све дотле док Триполис не буде у нашим рукама.

**Битка код Буерата (15 јануара 1943) и
заузимање Триполиса (23 јануара 1943 године)**
(Скица 8)

Према мојим последњим упутствима за битку код Буерата, наше јединице, које су вршиле обилазак, морале су да предузму уобичајене мере опрезе, пошто сам желео да избегнем веће губитке у тенковима. Пре свега, било је потребно да се пажљиво извиди распоред непријатељских противтенковских топова пре него што тенкови крену напред, пошто смо претпостављали да бранилац располаже са око две стотине противтенковских топова и око двадесет топова од 88 милиметара.

7 оклопна и 2 новозеландска дивизија кренуле су 15 јануара у 7.15 часова. Ускоро после тога дошли су у додир са 15 тенковском дивизијом у зони Дор Ум ел Рамла и у следећој акцији уништиле петнаест немачких тенкова. Пошто се непријатељ повукао до Вади Зем Зема, заузели смо Фашију до вечери и тако се нашли на линији Вадија. На обалском правцу, 51 дивизија, која је извршила напад у 22.30 часова, није наишла на јак отпор, пошто је, како се показало, 90 лака дивизија отпочела повлачење одмах после смркања. Ујутро, 16 јануара, наше снаге, које су вршиле обилазни маневар, прошли су кроз главни не-

пријатељски положај и прешиле Вади Зем Зем, док је 51 дивизија наступала ка Гедахији. Тада сам наредио да се наступање настави одлучно и са највећом брзином, с тим да се више не води рачуна о опрези која је била потребна у почетку операције. После подне наишли смо поново на тенкове у близини Седаде, али су ускоро прекинули борбу. Наше трупе на главном путу стигле су до Шурције, док је 22 окlopна бригада у међувремену дошла до Бир Дуфана.

17 јануара наредио сам 30 корпусу да потражи непријатељско јужно крило, али тако да непријатељ стекне утисак као да је наш удар управљен према Гаријану. После тога требало је развити напад са југа ка Триполису, јер сам желео да искористим осетљивост непријатеља према обилазном маневру, у нади да ће ослабити свој отсек код Хомса да би појачао свој западно крило. Ако би се показало да је правац преко Тархуне тежак, и ако би непријатељ извукao извесне снаге из реона Хомса да би појачао снаге на правцу према Тархунама, извршио бих јак притисак са свог источног крила и упутио 22 окlopну бригаду дуж обалског пута у равнику код Триполиса.

У току 17 јануара стално смо напредовали, али је тешко земљиште успоравало наше кретање у Пустини, а на обали су наше трупе задржане због мина и вешто изведеног рушења и запречавања. Овога дана до мрака јужна колона стигла је до Бени Улида, док је десна била само десет миља удаљена од Мисурате. Следећег дана непријатељ је наставио повлачење, али смо, због тешке пролазности и рушења, изгубили додир са њим на оба крила.

Постојала је опасност од замирања нашег напада, тако да сам се први пут озбиљно забринуо откада сам примио команду Осме армије. Јер, ако не бих стигао у Триполис у року од десет дана, као што ми је налагала ситуација снабдевања, нашао бих се пред веома тешком одлуком: да обуставим наступање и да се повучем вероватно у Буерат или чак и даље, да бих омогућио снабдевање армије. Због тога сам одлучио да убрзам операцију и да је изводим ноћу и дању како бих се пробио кроз положај Хомс — Тархуна и на тај начин постигао свој циљ. Наредио сам да се на оба правца изврше напади по месечини. Издао сам веома строга наређења за повећање наших напора и објаснио шта очекујем од команданата и трупа. 19 јануара наступање је било успешније: извршен је притисак код Тархуне, а 51 дивизија ушла је у Хомс. 22 окlopна бригада била је код Злитена, још увек под мојом командом, очекујући прави тренутак да је убацим у борбу. То је био веома успешан дан и за

Пустињско ваздухопловство, које је и иначе током ове операције наносило тешке губитке непријатељу.

Кад сам сазнао да су Рамкеови падобранци пребачени са фронта код Хомса до Тархуне, одлучио сам да применим план који сам већ размотрио, наиме, да задам јак ударац на десном крилу и да пошаљем 22 оклопну бригаду ка Кастелвердеу и Триполису.

21 јануара увече, 51 дивизија потиснула је непријатеља са висова око Корадинија, а 22 оклопна бригада стајала је западно од Хомса. Али, упркос моме настојању да се убрза операција, брзина је била још сувише мала; тешкоћа је била у томе што су рушења и запречавања на појединим местима на путу била тако вешто прилагођена земљишту да их често, због меканог песка и дубоко усеченог пута, није било могуће обићи чак ни возилима са гусеницама.

22 јануара наредио сам 22 оклопној бригади да прође кроз распоред 51 дивизије и да надире чак до Триполиса. У 14 часова бригада је задржана због отпора заштитнице, као и због рушења и запречавања западно од Кастелвердеа, које није могла да обиђе. Због успореног саобраћаја само је једна пешадиска чета успела да дође напред у помоћ бригади, те сам одредио један батаљон да се на тенковима „Валентајн“ превезе до фронта и да нападне чим стигне. Због тога је дошло до ноћног напада, тако да су тенкови морали да напредују по месечини. У међувремену је и јужна обилазећа колона напредовала и приближила се на седамнаест миља до Триполиса. Према свима знацима изгледало је да је град непосредно пред падом. И заиста, са веома великим задовољством примио сам извештаје да су наше трупе у првим часовима 23 јануара са истока и са југа ушли у њега.

Овога дана до мрака непријатељ је био тридесет миља западно од Триполиса. Наредио сам да се притисак врши све до Зуаре у близини туниске границе. 7 оклопна дивизија одређена је да гони непријатеља. У међувремену груписан је остатак 30 корпуса око Триполиса и вршене су припреме за следећу фазу операција.

Тачно за три месеца напредовали смо 1.400 миља, а Триполис, последњи италијански колонијални град, награда коју је тако дugo очекивала моја армија, најзад је био заузет. Штете у граду нису биле велике, само је био разорен велики део пристаништа. Кејови, бродоградилишта и уређаји били су уништени, а улаз у луку потпуно блокиран. Сасредили смо све своје напоре како би лука што пре опет прорадила. То нам је убрзо пошло за руком, захваљујући величанственом залагању наше морнарице,

штабова и јединица војске које су учествовале у раду. Већ 3 фебруара ушао је први брод у луку, а после три дана у њу је смештен цео конвој. Око 10 фебруара вршен је истовар по 2.000 тона материјала дневно.

Сада је требало предузети мере да се прикупе потребне залихе пре но што армија уђе у Тунис. У међувремену сместио сам свој штаб на једној њиви, четири миље од града Триполиса и распоредио своју армију по пољима и пустини око града, а не у њему, иако је тамо било мноштво палата, вила и зграда, пошто нисам хтео да дозволим да се моји војници размазе. Напротив, било је потребно да сачувају чвртину и способност за задатке који су нам престојали.

За време нашег боравка у Триполису, претседник владе г. Винстон Черчил посетио је Осму армију. Том приликом, приређен је свечан дефиле трупа на главном тргу. Заиста је био леп и дирљив призор када је обиласио трупе које су под борбом прешле далеки пут од Египта до овог лепог града.

Осврт на кампању у Египту и Либији

Овде ћу изложити неколико својих погледа на операције у току кампање у Египту и Либији, пошто заслужују нарочиту пажњу.

Наша армија двапута је наступала до Ел Агејле и двапута била принуђена да се повуче у Египат. Овог пута одлучио сам да операцију тако припремим и обезбедим да више никада не дође до сличног преокрета у Западној Пустини, тј. да се више никада не понови „годишње сељакање тамо амо“ између Египта и Ел Агејле, како се то тада говорило у Осмој армији. Када смо дошли близу Ел Агејле, приметио сам извесну клонулост, нарочито код једног дела оних официра који су учествовали у нашим ранијим офанзивама и повлачењима; ја лично нисам осећао никакву потиштеност.

Већ сам напоменуо да је, по моме мишљењу, постојала коренита разлика између околности под којима су наше снаге у Пустини изводиле ово треће наступање до Бентгазија и даље, и околности које су постојале у ранијим слушајевима. Док је овој пута Ромел био отсудно тучен у бици и због свога пораза одбачен назад у Триполис, дотле се раније повлачио благовремено, тј. по својој вољи, а можда првенствено због тешкоћа у снабдевању. Плодови победе не могу се брати док непријатељ не буде поражен у бици. У току новембра и децембра 1942 године непријатељ се није могао брзо и потпуно опоравити, нити извр-

шити неки озбиљнији противудар, зато што је био тучен и што му је морал био поколебан. Немилосрдно смо га гонили према западу, а у сукобима после Ел Аламејна брзо смо га дистизали и присиљавали на повлачење, поглавито заobilазним маневрима којима се није могао одупрети.

Међутим, ја се нисам уздао у то да Ромел, због тога што је поражен, неће покушати да поново упадне у Египат, већ сам, још од почетка гоњења после Ел Аламејна, о томе често мислио. А да бих сачувао стратегиску равнотежу армије, стално сам држао извесне снаге у неколико изабраних зона са задатком да нас обезбеде од последица неког нашег локалног неуспеха или изненађења које би непријатељ искористио као важно преимућство. Чак и када би Ромел успео да заустави наше наступање и приступио притреми и прикупљању својих снага за своје поновно наступање ка Делти Нила, био бих још увек у стању да потпуно ометем извођење тога плана.

Пре свега, дошао сам до закључка да се поновни опоравак снага Осовине може најсигурније спречити ако привучем јаке покретне снаге, углавном у зони југоисточно од Цебел Акдара, код Тминија и Ајн ел Газале. Због тога сам оставио 10 корпус у тој зони и употребио 7 окlopну дивизију за настављање гоњења ка Агејли, а затим привукао 30 корпус за битку код Агејле. Према томе, све дотле, док се 10 корпус налазио у зони Тминија, Ромел се није могао вратити до египатске границе, чак иако би имао средстава да нас поново нападне. Тамо је 10 корпус затварао не само пут до Тобрукса и даље, већ је био у стању да удари у бок ма које немачке колоне која би покушала да кроз безводну пустињу обиђе Тобрук са југа.

Доцније, када смо дошли испред положаја код Агејле, прва ми је намера била да га заузмем, јер онај који чврсто поседне теснац код Агејле, тај сигурно држи капију за улаз у Киренајку. То је био тако јак положај да не би могло бити ни говора о повратку Немаша на исток, ако бих га једном заuzeо. Због тога сам настојао да напред привучем 10 корпус са циљем да овај теснац поседне чим Агејла падне, док би 30 корпус наступао ка Буерату, а затим и ка Триполису. Исто тако, намеравао сам да привучем 10 корпус да поседне положај код Буерата чим буде савладан, док би 30 корпус заuzeо Триполис. После тога требало је да 30 корпус остане у Триполису ради реорганизације, а 10 корпус да продужи наступање „у скоковима“ ка Тунису. Међутим, због тешкоћа у снабдевању, које су настале због олује која је беснела од 4 до 6 јануара, ометен је овај мој план, тако да сам

био принуђен да оставим само једну дивизију на положају код Агејле. Признајем да у томе није било скоро никаквог ризика, али нам је ипак недостајала она равнотежа у нашем позадњем распореду која би била потребна према теориским захтевима. Међутим, због слабости непријатеља, могли смо да отступимо од тога принципа.

У то време нисам био склон да одустанем од своје дотадашње намере у погледу 10 корпуса, јер се битка увек бије сигурније и са више поуздана, нарочито покретна битка у пустињи, ако се фронт наслеђа на сигурну базу. Ако би непријатељ успео да незгодно подухвати и одбаци нападачеве снаге, оне би се могле ослонити на ту базу и избећи да их непријатељ савлада и растроји.

Напред сам изложио неколико својих мисли о принципу равнотеже снага у стратегском смислу. Међутим, ово начело важи и за поделу снага на бојишту, као што се то већ могло видети из досадашњег излагања.

Интересантно је, зашто Ромел није успео да се одржи пред Агејлом, јер је то био први одбранбени положај на коме је имао прилику да пружи отпор нашем наступању са изгледом на успех. Међутим, ми смо га одатле сразмерно лако пртерали. Положај код Агејле био је веома јак и са веома много минских поља. Да су немачки тенкови били постављени на његовом јужном крилу, северно од Мараде, наш би задатак био врло тежак. Мој обилазни маневар извођен је по тешком земљишту и слабијим снагама због тешкоћа у снабдевању, а моје целокупне снаге биле су јако развучене, јер су се у погледу снабдевања ослањале чак на Тобрук, који је лежао неких 450 миља позади.

Ја верујем да Ромел није могао да прими борбу код Агејле због тога што је ситуација снабдевања његових трупа била веома тешка. Он је морао да довлачи целокупан материјал путем из Триполиса, а због губитака у транспортним средствима и гориву није могао да савлада тако велику даљину.

Чудновато је, зашто се Ромел, после напуштања Агејле, одлучио да брани положај код Буерата, који по природи није био јак, нити је било довољно времена да се фортифицираје. Штавише, он се могао лако обићи. Даље позади постојаје један неупоредиво бољи одбранбени положај који је штитио Триполис са југоистока и који се протезао једним обронком од Хомса, на обали мора, преко Тархуне до Гаријана. Да је непријатељ употребио онолико енергије за одбрану овог положаја, колико је утрошио за одбрану Буерата, верујем да Осма армија не би стигла у Триполис у јануару. Јер, не само да је ова зона

била много погоднија за одбрану од положаја код Буерата, него ја не бих био у стању, због тешког снабдевања, да гоним непријатеља чак ни оклопним снагама да су се осовинске снаге из Агејле одмах тамо повукле. У том случају, оне би имале доста дуг период времена за спојкојно предузимање одбранбених мера, да се наоружају, попуне и припреме за дочек једне наше нове офанзиве. Зато не могу да нађем ниједан прави војнички разлог који је Ромела могао навести да нас сачека код Буерата. Верујем да је то Мусолини наредио и да се Ромел морао са гиме помирити све док није добио изговор за отступање због наше офанзиве. Али, то је већ било исувише касно.

Ромел је могао да сачува немачке формације које су се налазиле код Ел Аламејна, зато што је у току повлачења добио извесна појачања. На први поглед, изгледа чудновато да су формације, као например 15 и 21 тенковска дивизија, могле још увек да нам дају отпор, иако смо их у току октобра и новембра отсудно потукли. Већ код Агејле, број немачких тенкова почeo је да се повећава до извесне мере. Било је очигледно да су сile Осовине, све до пада Триполиса, предузимале све могуће мере да преко ове луке шаљу помоћ својим тешко угроженим снагама. Када се после тога повукао у Тунис, Ромел је могао да тражи да се један део средстава и на овом војишту стави на расположење Немачком афричком корпусу. Због тога смо и даље сретали своје старе противнике све док се ова кампања за њих није трагично завршила, тако да је у Осмој армији било уобичајено да се каже да ћемо „90 лаку дивизију“ гонити до краја света.

Пре но што наставим излагање догађаја, споменућу неке специфичне проблеме на које смо нашли у Триполису.

Од када смо напустили Ел Аламејн, често сам се освртао на проблем снабдевања. Темпо операција првенствено је зависио од брзине којом су бензин, муниција, потребе ваздухопловства и све нужне залихе и материјал могли да се дотурају у оним количинама које су потребне трупама у борби. При томе је важно да се уоче огромне даљине на којима се снабдевање морало организовати. Путем од Каира, у коме је било седиште наше Врховне команде, до Триполиса, где су биле наше најистакнутије трупе, има преко 1.600 миља, а то је исто као да се Врховна команда налази у Лондону, а њене предње трупе у Москви, и то само са једним јединим путем између њих. После олује која је бешнела од 4—6 јануара, највећи део нашег материјала дотуран је путем од Тобрукса до Буерата, на даљини од 700 миља, што је исто као да су залихе из Лондона слате у Беч, само једним јединим расположивим путем. Када смо стigli у Триполис, такође су

се све потребе морале дотурати путем из Бенгазија, опет са даљине од 700 миља све дотле док није прорадила лука у Триполису. Намеравао сам да се снабдевање армије и даље настави путем из Бенгазија, тако да би се истоварени материјал у луци Триполиса могао искористити за образовање резерве. А чим би се створиле довољне резерве за обновљање офанзиве јаким снагама могао бих да прекинем дотур од Бенгазија и да снабдевам армију из Триполиса.

Проблем аеродрома у Триполису био је такође важан. Док смо се борили у Египту и Киренајци, имали смо довољно аеродрома на расположењу. Пошто су се на томе земљишту већ неколико пута водиле борбе, у току наступања и отступања, постојала су многобројна узлетишта чија су места била добро поуздана. Насупрот томе, морали смо рачунати да је и оно мало постојећих аеродрома у Триполису вероватно било разривено и минирано, као например код Марбл Арча и Мердуне. Било је потребно много времена за уређење старих и изградњу нових узлетишта која би одговарала темпу наступања, а дотле би Пустинско ваздухопловство било принуђено да оперише са позадњих база, тј. са знатно мањим акционим радиусом и трајањем лета над боиштем. Због тога сам морао да предузимам потребне мере за изградњу аеродрома и у исто време да спречавам удаљавање својих трупа сувише напред ако их наше ваздухопловство не би могло штитити. Само у веома ретким случајевима морао сам да одлучујем или да обуставим гоњење, или да предње делове шаљем у борбу без ваздушне заштите и подршке. Например, због тога што сам сматрао да је брзо стизање до Ацедабије и до положаја код Агејле било веома важно, одлучио сам да се за кратко време одрекнем ваздушне заштите својих трупа у предњој зони, тако да нам је у том периоду непријатељско ваздухопловство наело извесне тубитке на путу Бенгази—Ацедабија. Па ипак, убеђен сам да је погрешно ако се трупама ускрати ловачка заштита, осим у ретким — изузетним случајевима.

После заузимања Триполиса појавили су се разни проблеми у погледу поступања са великим бројем цивилног становништва. Зато сам још у самом почетку завео веома строгу војну дисциплину, али сам био спреман да је ублажим чим то ситуација буде дозволила. Главни комесар за цивилне послове прикључио се мome штабу у Триполису.

Глава седма

НАСТУПАЊЕ У ТУНИС: БИТКА КОД МЕДЕНИНА (6 марта 1943) и КОД МАРЕТА (20 марта 1943 године)

Наступање у Тунис

На англоамеричкој конференцији у Казабланци, 14 јануара 1943 године, одлучено је да се обједини команда савезничких снага у Северној Африци. Том приликом, генерал Ајзенхауер постао је врховни командант савезничких снага, генерал Александер одређен је за његовог заменика, а ваздухопловни маршал Тедер преузео је команду над свима ваздухопловним снагама у Средоземљу. То је олакшавало усклађивање савезничких ратних напора, а нарочито је омогућило концентрацију свих расположивих ваздухопловних снага на било којој пресудној тачки, ако би то било потребно. Генерал Александер ме је посетио средином фебруара, а затим смо се споразумели са врховним командантом да наступање Осме армије у отворену приморску равницу Туниса према Сфаксу и Сусу има приоритет у односу на друге савезничке операције.

А сад да се поново вратим на оне проблеме које је у Триполису требало одмах решавати. Мој први циљ био је да одбацим непријатеља на његов најближи одбранбени положај код Марета. Дакле, имао сам задатак да најпре протерам његове заштитнице, затим да допрем до његових одбранбених положаја и, најзад, да израдим план за њихово савлађивање. Поред тога, требало је да се дочекам неопходних комуникациских центара и рокадних путева и да зауземам истакнуте аеродроме, нарочито оне око Меденина.

Због ограниченог снабдевања морао сам да наступам западно од Триполиса само са 7 окlopном дивизијом, којој је била придата и 4 лака окlopна бригада. 2 новозеландска и 51 дивизија реорганизовале су се у зони Триполиса.

После пада Триполиса, 23 јануара, осовинске снаге наставиле су своје повлачење према западу под заштитом заштитнице 90 лаке и 164 дивизије. 25 јануара наше трупе продрле су у Зајвију, а два дана доцније стигле пред саму Зуару, док је у унутрашњости заузета Ел Уотија. Непријатељске заштитнице пружале су јачи отпор код Зуаре, док су кишовито време и тешка пролазност земљишта знатно ометали напредовање наших снага, тако да смо је заузели тек 31 јануара. Истога дана јављено је да је и Налут очишћен од непријатеља. Тако је до 4 фебруара и последњи део италијанске Империје био у нашим рукама. У међувремену примио сам извештаје о активности непријатеља на положајима код Марета, на којима је ужурбано изграђивао и појачавао одбранбене објекте.

Непријатељски отпор се још више појачао кад смо прешли границу Туниса. Било је јасно да непријатељ намерава што је могуће више да успори наше приближавање положајима код Марета. Југозападно од утврђеног села Бен Гардана, које је било његов најважнији истакнути положај, налазила се 15 тенковска дивизија. Док се 7 окlopна дивизија спремала да нападне Бен Гардан са југоистока, привукао сам 22 оклопну бригаду непосредно иза фронта да бих обезбедио потребну равнотежу. На несрећу, нов период јаких киша омео је наше планове; од 10 фебруара Пустиња је за неколико дана постала права мочвара, тако да су трупе морале да обуставе своја дејства. Међутим, 15 фебруара време се пролепшало, тако да смо већ следећег дана заузели Бен Гардан без великих тешкоћа.

Следећи потез, који је требало да учиним, састојао се у заузимању важних раскрсница путева — Меденина и Фум Татахина, као и аеродрома код Меденина. Због јаког отпора који нам је непријатељ пружао приликом наступања, одлучио сам да напред упутим 51 дивизију, која је, заједно са 7 оклопном дивизијом, извршила напад на Меденин и успела да га заузме 17 фебруара. Следећег дана заузет је Фум Татахин. У то време, у овом битачном простору, могао сам да рачунам и на садејство снагама француског генерала Леклерка које су извршиле знаменити поход кроз Пустињу од језера Чада и сада дошли под моју команду. Овим снагама дао сам задатак да надиру од Налута лук падина до Ксар Ријана и да затим оперишу према истоку да би угрозиле непријатељски западни бок.

На тај начин, обезбедио сам најважније прилазе ка положајима код Марета, те сам могао развити своје трупе и створити план за даље дејство.

Лука у Триполису радила је добро. У њој је ускоро могло да се истоварује по 3.500 тона на дан; то је био велики успех. И план попуне тенковима оствариван је на задовољавајући начин, тако да сам се надао да ћу до 20 марта успети да попуним три оклопне бригаде и два пука са тенковима „Валентгајн“, тако да бих укупно имао око 550 тенкова.

Намеравао сам да око 20 марта отпочнем операције за заузимање положаја код Марета. За напад ми је био потребан 10 корпус, а очекивао сам да ће се у зони код Триполиса до 16 марта прикупити 1 оклопна, 4 индиска и 50 дивизија.

Када су отпочеле припреме за битку код Марета, на другом крају Туниса одиграли су се догађаји који су утицали на рад Осме армије. 15 фебруара, у Западном Тунису, на отсеку Гафсе, непријатељ је извршио снажан напад на 2 амерички корпус. Американци су се повукли према Тебеси. 20 фебруара ситуација је била веома озбиљна. Услед непријатељског продора, претила је опасност од обиласка савезничких положаја на северу, тако да је изгледало да ће се и 5 британски корпус морати да повуче, ако се овај продор не би брзо зауставио. Генерал Александер тражио је од мене хитну помоћ, захтевајући да извршим што јачи притисак на непријатеља пред мојим фронтом да бих га принудио да обустави наступање ка Тебеси.

Иако Осма армија, због тешкоћа у погледу снабдевања, није била спремна да употреби јаче снаге у Јужном Тунису, ипак је у овом случају требало ризиковати, те сам одмах израдио план за појачање притиска на положаје код Марета, тј. на обалском отсеку, и одлучио да упутим Леклеркове снаге северно од Ксар Рилана. Пошто је непријатељ ослабио свој фронт код Марета, ради појачања напада код Гафсе, постојала је могућност да се снажном и енергичном акцијом натера на повлачење са положаја код Марета. Иако смо на фронту и ми сами били слаби, било је потребно да што пре предузмемо напад ако смо хтели да помоћнемо Американцима.

24 фебруара четири ловачке групе оперисале су из реона Меденин — Бен Гардан. Наредио сам да 7 оклопна дивизија изврши притисак на приморском отсеку, а 51 дивизија на главном путу за Габес. Међутим, то је било веома ризично, јер бих се нашао у рђавој ситуацији ако би непријатељ прекинуо напад код Тебесе и брзо се прегруписао против Осме армије. Напред сам имао само две дивизије, моја главна база за снабдевање тек се развијала код Бен Гардана, а најближа дивизија у резерви (2 новозеландска) још је била позади, у близини Триполиса.

Моје трупе убрзале су и појачале своја дејства против истурених положаја одбранбене линије код Марета. Последњих дана фебруара било је јасно да смо постигли оно што смо желили, јер је Ромел прекинуо свој напад на Американце, а у мој штаб су већ почели да стижу извештаји о прегруписавању непријатељских снага.

27 фебруара утврђено је да се на мом фронту већ налази и 15 тенковска дивизија, пошто је била отсутна за време офанзиве код Тебесе. Такође је јављено да се 21 тенковска дивизија опет креће према југу.

Изгледало је да је моја забринутост била оправдана. Било је очигледно да је Ромел одлучио да нападне Осму армију док још има услова да зада уништавајући удар њеним истакнутим дивизијама. Он је лако могао да утврди колико су се продужиле наше комуникације. Ако би му пошло за руком да нападне моје снаге на фронту пре но што бих успео да доведем трупе из по zadине и да заузме моју базу код Бен Гардана, могао је да премети моје планове и да добије драгоцено време за дејство на другим отсекима савезничког фронта у Тунису.

Непријатељски тенкови били су квалитативно појачани, јер су се на фронту Прве армије појавили тенкови типа „Тигар“; у то време у Тунису је била и 10 немачка тенковска дивизија. Нисам веровао да ће Ромел употребити све три тенковске дивизије против мене, но он је то, ипак, учинио.

Чим је непријатељ обуставио напад на Тебесу, Американци су почели да наступају без додира са Немцима који су се повукли на своју првобитну линију. Овим, као и извештајима од 27 фебруара о повратку 15 и 21 тенковске дивизије на мој фронт, потврђivala се намера непријатеља.

Да бих поново успоставио равнотежу и да бих се што брже припремио за дочек непријатељског напада, одмах сам упутио 2 новозеландску дивизију у рејон Меденина и послao на фронт 8 оклопну бригаду (која се извесно време без тенкова одмарала у близини Триполиса) пошто је поново попуњена тенковима који су стизали у Триполис за 2 оклопну бригаду. Сматрао сам да ћу са тенковима 22 оклопне бригаде, коју смо очекивали, и 80 тенкова „Валентајн“ оклопне бригаде, до 4 марта имати на фронту око 400 тенкова. А до тог времена требало је да се 2 новозеландска дивизија споји са 7 оклопном и 51 дивизијом, тако да бих могао реагирати на сваки Ромелов потез. Штавише, тада бих био тако јак и добро постављен, да бих му могао задати снажан удар и нанети тешке губитке. На тај начин, утро бих пут за своју сопствену офанзиву на положаје код Марета на сличан начин као

што је и битка код Алам Халфе олакшала победу код Ел Аламејна.

Међутим, ја нисам могао да се припремим до 4 марта за дочек непријатеља, као што сам предвиђао, јер се Осма армија од 28 фебруара до 3 марта налазила у тешкој ситуацији. Кад сам покушао да помогнем Американцима у западном делу Туниса, изложио сам се озбиљном ризику. Ромел је био принуђен да прекине офанзиву према Американцима и да се концентрише против мене. Првих дана марта били смо јако забринути, јер смо у то време јасно уочили да се непријатељ припрема за напад; остало нам је само да видимо да ли ће ударити пре но што завршимо своје припреме за дочек тога напада. Откако смо почели наступање од Аламејна, тада сам се по други пут озбиљно забринуо за судбину својих трупа.

3 марта, 51 дивизија лако је одбила један пробни напад непријатељске пешадије и тенкова.

У току 4 и 5 марта дефинитивно су откривеће Ромелове намере. Извиђањем из ваздуха уочено је кретање јаких тенковских колона по брдовитом земљишту западно од Меденина. Почекли смо да разазнајемо три одвојене колоне: једну, пред нама у околини Марета (знали смо да је то 15 тенковска дивизија), другу, која је заузела положаје у брдима, као да се спремала да угрози Меденин са запада и југозапада (доцније је утврђено да је то била 10 тенковска дивизија) и трећу, за коју смо такође претпостављали да се налази у брдима (то је била 21 тенковска дивизија).

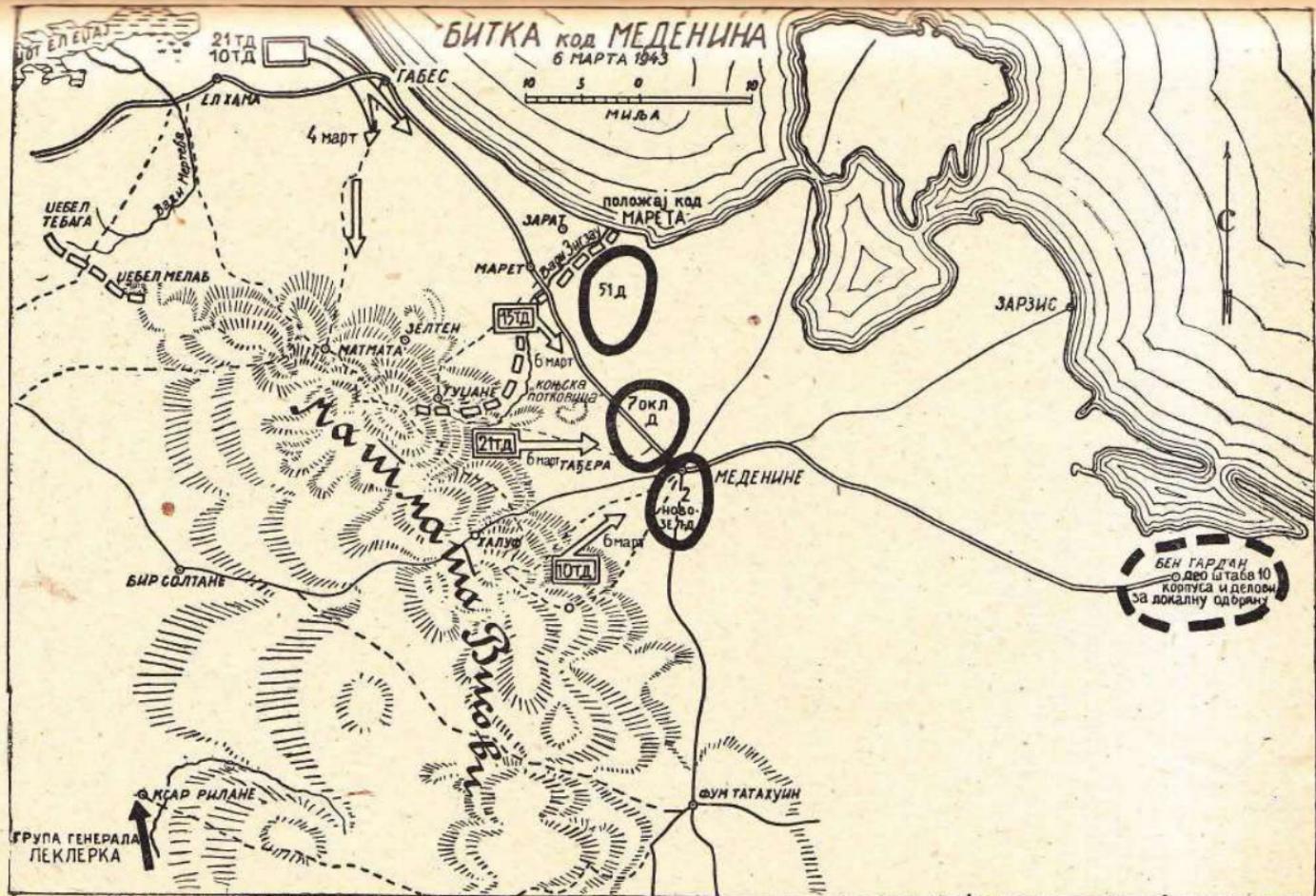
Међутим, Ромел је већ био пропустио најповољнији тренутак за напад. Моје припреме биле су завршене 4 марта увече. На положају око Меденина, поред 400 тенкова, имао сам и преко 500 противтенковских топова, а у Бен Гардан послao сам део штаба 10 корпуса да организује локалну одбрану тамошње базе за снабдевање.

Иако нисмо имали ни жичних препрека, нити минских поља, ипак је наша одбрана била веома јака, јер смо имали повољан распоред пешадије и противтенковских топова, као и јаке тенковске резерве, тако да сам био потпуно убеђен да ћемо не само одбити непријатеља, већ му дати и добру лекцију.

Битка код Меденина 6 марта 1943 године

(Скица 9)

5 марта, Ромел, који је тада већ био болестан, поручио је својим трупама, које су се налазиле на доминирајућим положа-

јима да ће дани осовинских снага у Северној Африци бити избројани, ако не заузму Меденин и не присиле Осму армију на повлачење.

Следећег дана отпочео је непријатељски напад. Једна јака тенковска колона устремила се на наше положаје чим се дигла јутарња магла; било је јасно да је главни удар управљен са запада на висове Тађера, северно од самог Меденина, на отсеку 7 оклопне дивизије. До 10.00 часова заустављени су сви напади и уништен је 21 непријатељски тенк. У 14.30 часова 15, 21 и део 10 тенковске дивизије обновиле су напад са пешадијом, али су брзо одбијене. Непријатељ није успео да продре у наше положаје, који су и даље остали чврсти и непољуљани. У току дана извршено је четири главна напада, поред напада који су били осуђени сасрећеном артиљериском ватром пре но што су се и развили.

Кад се смркло, непријатељ се повукао; битка је била завршена. То је заиста био леп пример успешно изведене одбране и велики подвиг наше пешадије и противтенковске артиљерије. У овој борби активно је учествовала само једна наша тенковска чета, која није изгубила ниједан тенк, док је непријатељ на бојишту оставио педесет и два тенка, од којих је наша тенковска чета уништила седам, а све остале противтенковска артиљерија. Наша пешадија, иако није била заштићена жичним препрекама и минама, успела је да, уз јаку подршку артиљерије, одбије напад три тенковске дивизије, а да сама није претрпела неке веће губитке. Треба нагласити да је наша противтенковска артиљерија била постављена првенствено за уништење непријатељских тенкова непосредним гађањем, а не за заштиту пешадије.

Припреме за битку код Марета

Пошто сам одбио Ромелов напад, продужио сам припреме за пробој кроз његове одбранбене положаје код Марета и за наступање у приморску равницу с оне стране Габеса.

Французи су још раније израдили одбранбене положаје код Марета да би заштитили Тунис од напада Италијана из Либије. Главни положај пружао се око 22 миље од морске обале у близини Зарата, па на запад до висова Матмате. Ови висови, са веома стрмим падинама, надвишавали су цео западни део положаја и образовали непрекидну препреку за кретање возила на точковима, осим на неколико тешких и узаних пролаза. На источном делу положај се ослањао на реку Вади Зигзау, која је проширењем и продубљивањем подешена као противтенковски

ров и на целој дужини ојачана сложеним системом бункера и ватрених положаја за артиљеријска оруђа.

После француско-немачког примирја, Италијани су продуžили утврђивање ових положаја под немачким рукуводством. На тај начин, накнадно су израђени противтенковски ровови, жичне препреке и минска поља, као и преградни положај југозападно од Ел Хама, дуж Вади Мертебе, између Цебел Мелаба и Цебел Тебаге. Очигледно је да су пројектантји одбранбене линије код Марета сматрали да ју је, због изванредно слабе пролазности земљишта, немогуће обићи западно од висова Матмате, пошто би се обилазеће трупе морале кретати најмање 150 миља кроз безводну пустињу пре но што би стигле до преградног положаја пред Ел Хамом. Говорило се да су Французи, на једној вежби у циљу обилажења ове линије, употребили једну малу транспортну колону и да су се том приликом, због невероватно слабе пролазности земљишта, заглавили сви камиони осим два. Због тога су Французи употребили само арапске нерегуларне трупе за чување оно неколико стаза које воде на висове Матмате.

Пошто смо имали много надмоћнија транспортна средства, нисам хтео да прихватим такво француско мишљење. Зато сам још у току децембра, размишљајући о начину заузимања положаја код Марета, одлучио да се извиди зона за обилазак. Тада сам се налазио код Марбл Арча, где ми је стајала на расположењу једна, такозвана „група за даљна дејства у Пустињи“ („Long Range Desert Group“), која је била погодна за овај задатак. Већ у јануару 1943. године, када сам био у Триполису, добио сам од ње детаљан извештај из кога се видело да се може наћи пут за обилазак положаја код Марета. Иако је било очигледно да би пролаз кроз тај предео био скопчан са веома великим тешкоћама, ипак сам био уверен да се оне могу савладати и да ћемо са нашим возилима и искуством успети да нађемо погодан правац за обилазак непријатеља.

Осим тога, постојала је тешкоћа и у томе како да се успостави додир са главним одбранбеним системом код Марета који је био заштићен низом веома добро распоређених истакнутих отпорних тачака и заштитних положаја, нарочито западно од главног пута који са југа води ка Марету. Штавише, очекивао сам да ћу даље наћи и на други положај који би штитио теснац између мора и Шот ел Феџаја, као што је заиста и било.

Обалски отсек положаја код Марета бранили су углавном Италијани. 90 лака дивизија налазила се западно од главног пу-

та, 164 дивизија на брежуљцима на западном крилу, а тенкови су били позади у резерви.

Од средине фебруара, још пре непријатељског напада код Гафсе и његовог наставка код Меденина, проучавао сам проблем савлађивања положаја код Марета и у грубим цртама створио та-кав план који би се, по потреби, могао мењати, ако би се накнадним извиђањем дошло до нових података. Предвидео сам да 30 корпус нападне Италијане на обалском отсеку, и да у исто време пошаљем знатно ојачању 2 новозеландску дивизију у обилазак западног бока у позадину масива Матмате. 10 корпус са две оклопне дивизије и 4 оклопном бригадом био би у резерви, спреман да савлада теснац код Габеса. Пошто је ваздухопловним снагама у овој бици била намењена значајна улога, требало је да у њој учествују све савезничке ваздухопловне снаге у Северној Африци.

Намеравао сам да отпочнем ову операцију око 20 марта, као што сам то већ раније навео. Због тога је требало да се 10 корпус прикупи близу фронта до 16 марта и да се до тог времена обезбеди снабдевање и за извођење веће офанзивне операције.

Већ сам описао како су Меденин и Фум Татахуин, који су претстављали најважније тачке у предњој зони одбранбеног система код Марета, били заузети средином фебруара и како су 7 оклопна и 51 дивизија потисле непријатељске заштитнице и дошли у додир са главним положајем.

После битке код Меденина настављене су припреме за нови напад.

На западном крилу, снаге генерала Леклерка образовале су јак застор који је непријатеља прилично забрињавао. Због тога је Ромел 10 марта изненада напао ову колону са оклопним колима, артиљеријом и авионима, вероватно са намером да је уништи. Међутим, одлично потпомогнут од стране ваздухопловства, Леклерк је успео да одбије овај напад и да уништи дванаест оклопних кола, дванаест топова и око четрдесет непријатељских возила. Због овог храброг подвига француске колоне непријатељ није могао да извиђа рејон прикупљања Новозеландске дивизије.

Ноћу 16/17 марта отпочео сам дејства која су претстављала непосредан увод у битку код Марета. У то време имао сам намеру да разбијем обезбеђујуће делове непријатеља и да га за-варам у погледу правца главног напада. Сва дејства изведена су са успехом, изузев напада гардиске бригаде на „Коњску Потковицу“, тј. на низ висова на југозападном крају положаја код Марета који су надвишавали главни пут за Марет. Бригада је нале-

тела на најгушће минско поље. Мине „Телер“, нагазне противпешадиске мине и мине „S“ биле су тако густо постављене у неким рејонима, да је возилима свих врста било немогуће да пролују. Дошло је до жестоке борбе прса у прса у којој су обе стране претрпеле тешке губитке, тако да се бригада морала повући у свитање.

Пошто су ноћи 17/18 марта изведене још неке локалне акције све је било спремно за битку. Сачекао сам да се цео фронт умири. Колона генерала Фрејберга, привремено назvana „Ново-зеландски корпус“, била је прикривена и спремна да отпочне свој дуги обилазак према западу. 19 марта настављена је слабија активност патрола са циљем да се одвуче пажња непријатеља са десног крила на које је требало да падне мој први удар.

У разговору са генералом Александером истакао сам потребу да 2 амерички корпус покуша да веже непријатељске снаге на отсеку код Гафсе, да би спречио извлачење резерви за појачање положаја код Марета, и да се код Гафсе припреме залихе за снабдевање Осме армије приликом њеног наступања. 17 марта, 2 амерички корпус отпочео је офанзиву и заузео Гафсу и у борбама око Ел Гетара сукобио се са 10 немачком тенковском дивизијом и неким италијанским јединицама. Иако је ово америчко наступање најзад било заустављено у близини Макнасија и Ел Гетара, оно је ипак помогло нашу операцију, пре свега зато што је на себе привукло и задржало 10 тенковску дивизију.

Битка код Марета 20 марта 1943 године

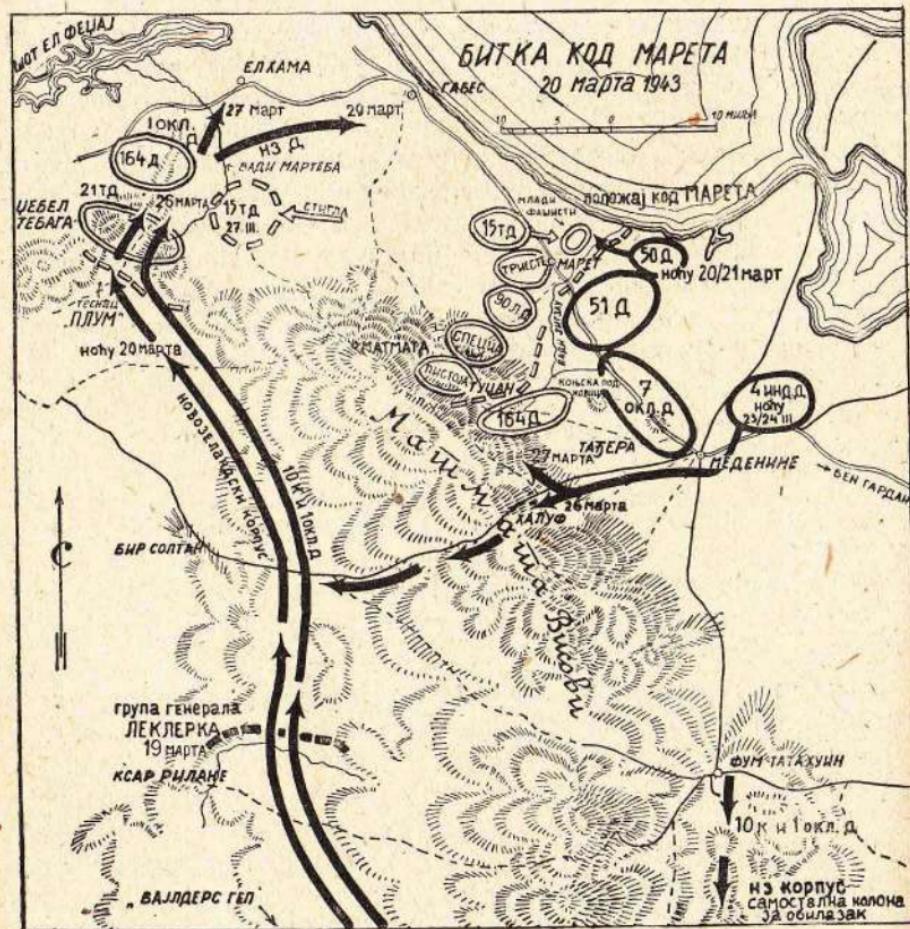
(Скица 10)

Лепо и јасно време у току 20 марта добро нам је дошло, јер смо могли да извршимо снимање из ваздуха ради откривања положаја непријатељских батерија, пошто је време за последња три дана било веома рђаво, тако да је фотографисање из ваздуха било искључено.

У своме плану, који сам лично објаснио свима старешинама у цеој армији до чина потпуковника, поред главног напада на источни отсек положаја код Марета, предвидео сам и један јак обилазни напад. Сматрао сам да непријатељ на оба правца неће моћи да издржи наше ударе, јер, ако би концентрисао своје снаге за одбрану на једном правцу, ја бих тада успео на другом. Зато сам наредио да се операције наставе без застоја, све дотле док се не заузме Сфакс, пошто сам Сфакс назначио као главни циљ битке.

30 корпус, са 50 дивизијом и 23 оклопном бригадом, имао је да изврши напад дуж обале, с тим да прође кроз распоред 51 дивизије која се налазила на источном отсеку фронта.

Новозеландски корпус, са 2 новозеландском дивизијом, 8 оклопном бригадом, Леклерковим одредом, једним пуком оклопних кола и једним артиљериским пуком средњег калибра, имао је да обиђе непријатељско западно крило. Због тога је требало да се најпре креће широким луком према југу ка Налуту, затим да прође кроз „Вајлдерс Геп“ (како смо га звали) до западних падина висова Матмате, а одатле да скрене према северу да би прошао кроз Ксар Рилан до преградног положаја код Ел Хаме и даље до свог циља у рејону Габеса.

Скица 10

10 корпус налазио се у армиској резерви; обе његове оклопне дивизије биле су првенствено намењене да чувају средњи отсек између два велика крилна напада, а касније и за експлоатацију успеха.

Било је предвиђено да ваздухопловство врши снажну подршку наших трупа у току операције.

Напад 50 дивизије имао је да отпочне 20 марта у 22.30 часова. Новозеландски корпус добио је задатак да ноћу 19/20 марта пређе 40 миља до рејона прикупљања, да се у том рејону прикрије у току целог дана 20 марта, а затим да продужи ноћни марш све дотле док га непријатељ не открије. Пошто овај план није успео, имао сам разлога да верујем да је непријатељ открио наш заобилазни покрет пре то што сам очекивао. Због тога сам наредио генералу Фрејбергу да продужи марш и у току дана 20 марта, јер сам се надао да ћу на тај начин отстранити непријатељску пажњу са отсека на обали и повећати изгледе на успех напада 50 дивизије.

Новозеландски корпус наступао је цео дан 20 марта. Био сам много спокојнији када сам сазнао да корпус стално напредује преко страховито тешког земљишта. Ова снага од 27.000 људи и 200 тенкова, која је савладала заиста огромне земљишне тешкоће, као и непријатељски отпор за време подилажења положају код Ел Хаме, заслужила је највећу похвалу. Леклерков одред имао је тежак задатак да протера непријатеља иза једне широке и дубоко усечене реке (вади) северно од Ксар Рилана. Том приликом пионирима су морали да уложе огромне напоре и рад да би припремили прелазе на једном једином могућем месту, широком око 100 јарди. Ове, као и друге тешкоће успешно су савладане, тако да су трупе генерала Фрејберга 20 марта пре мрака биле удаљене само неколико миља од теснаца између Цебел Тебаге и Цебел Мелаба (који нам је био познат под именом »Plum«), где се налазио непријатељски преградни положај.

После страховите артиљериске припреме отпочео је напад 50 дивизије по предвиђеном плану. Јуришне трупе прешли су Вади Зигзгау да би заузеле три важније отпорне тачке на северној обали. Као што смо се и бојали, Вади се свуда показао као врло тешка препрека; на неким местима било је дубљих вирова, а обале су му биле стрмо усечене; непријатељски топови и минобацачи имали су тачне елементе све до реке, тако да су наше трупе потпале под јаку бочну ватру. 50 дивизија успела је да постигне своје циљеве тешком муком, јер су отпорне тачке биле добро утврђене и заштићене жичним препрекама, минским по-

љима и свим другим препрекама које се налазе на сваком добро развијеном одбранбеном положају. Међутим, у зору 21 марта, непријатељ је још увек давао отпор из поједињих објеката у цевовима наших продора, тако да су пионери имали огромне тешкоће приликом израде прелаза за пешадиска возила, оруђа за непосредну подршку и тенкове. Само неколико тенкова „Валентайн“ успело је да пређе преко вадија, док возила са точковима нису могла прећи. У овој борби претрпели смо знатне губитке у тенковима.

21 марта пошло нам је за руком да на обалском отсеку продремо у положаје код Марета, где је настављена огорчена борба. Тога дана одржали смо заузето земљиште и у току ноћи успели да под заштитом јаке артиљериске припреме прошишимо и продубимо свој мостобран. Међутим, у то време почеле су да пристижу непријатељске резерве, тако да је борба постојала све жешћа. 22 марта, због неколико пљускова кише, наше напредовање поново је успорено. Осим тога, још нисмо били успели да направимо довољан број прелаза преко вадија, а киша је потпуно унишитила и оно што је дотада било урађено. Пошто нам је пре подне постало јасно да се 15. тенковска дивизија спрема за противнапад на наш мостобран, хитно смо позвали своје лаке бомбардере да отстрane ову опасност. Али, због кише, авиони нису били у стању да долете. Немци су напали после подне и успели да поврате велики део земљишта које смо били заузели, зато што нисмо били у стању да се одупремо његовим јаким тенковским снагама и што нам околности нису дозволиле да пребацимо преко вадија своја противтенковска оруђа и тенкове. Сазнали смо да су у противнападу на наш мостобран, поред 15 тенковске дивизије, учествовали и један пук 90 лаке дивизије и Рамкеови падобранци.

Ноћу 22/23 марта у 2.00 часа ситуација на обалском отсеку била је потпуно јасна. Због немачког противнапада на мом отсеку, поуздано сам знао да су његове резерве баш ту биле привезане. Али, пошто сам био уверен да бисмо претрпели велике губитке ако бисмо продужили напад на обалском отсеку, доноeo сам одлуку да одмах обуставим напад 50 дивизије и да све снаге бацим у обилазак, са намером да на правцу Ел Хама — Габес задам непријатељу одлучан ударац, пре но што би Ромел могао да пребаци своје резерве да би нам се супротставиле. Настојао сам да прикујем Немце на обалском отсеку, стварајући код њих утисак као да се реорганизујем за нови напад у тој зони, а за то време хтео сам да знатно појачам западно крило. Зато

сам наредио команди 10 корпуса и 1 оклопној дивизији да после пада мрака 23 марта крену са циљем да се споје са Новозеландским корпусом, рачунајући да ће 25 марта стићи на одређено место. Требало је да се крећу истим дугим и обилазним путем као и Новозеланђани.

Наредио сам да се ноћу 23/24 марта повуку наше трупе са северне обале Вади Зигзау, што је успешно извршено под заштитом артиљериске ватре.

Даље сам наредио 30 корпусу да поново предузме напад у центру. Било је јасно да је 164 дивизија напустила свој отсек на западном делу положаја код Марета и да се спрема да пружи отпор Новозеландском корпусу на положају између Џебел Тебаге и Џебел Мелаба. То је била згодна прилика да отворимо пут Меденин — Халуф — Бир Солтан који води кроз планину. Он би послужио као одлична рокадна веза између обе моје крилне групе за олакшавање снабдевања и упрошћавање пребацивања снага са једног дела фронта на други. Штавише, ако бих успео да заузмем зону Туџан — Зелтен, а доцније и Матмату, могао бих да упутим 7 оклопну дивизију кроз ову зону у позадину положаја код Марета са задатком да пресече пут Марет — Габес. 4 индиска дивизија, која је добила задатак да изврши ову операцију, кренула је увече 23 марта.

После прегруписавања, 30 корпус био је на десном крилу са 7 оклопном и 50 и 51 пешадиском дивизијом. Он је имао задатак да препадима, артиљериском ватром и свим другим средствима привуче непријатеља на себе и да код њега створи утисак као да ћемо поново прећи у напад на том отсеку. Ако Ромел не би реагирао на овај маневар и ако би одлучио да извуче трупе из ове зоне да би појачао други отсек, ја бих био спреман да баш ту изведем један љови напад. Док је на центру 4 индиска дивизија вршила ужи обилазак положаја код Марета, дотле сам у то време на левом крилу, на правцу Ел Хама — Габес, имао веома јаке снаге.

Надао сам се да ћу привезати немачке резерве на истоку док отпочне моја операција на левом крилу. Ако бих успео да пребацивање немачких трупа одложим за 36 часова, онда оне не би стигле на време нити би испољиле ефикасно дејство на наше колоне које су вршиле обилазак. Зато је требало дејствовати што је могуће брже како би 10 корпус и Новозеланђани могли одлучним ударом пробити преградни положај код Ел Хаме и добити битку.

Док су команда 10 корпуса (генерал Хорокс) и 1 оклопна дивизија успешно вршили свој дуги обилазни маневар да би се

спојиле са Новозеландским корпусом, план за битку био је проучен и састављен.

Новозеландски корпус задржан је код теснаца „Plum“, ширине око 6.000 јарди, кога су држале италијанске трупе, појачане Немцима, међу којима су се налазиле 21 тенковска и 164 механизована дивизија. Осим тога положај је био ојачан пространим минским пољима. Пошто је непријатељ могао да осматра наше трупе са обе стране теснаца, били смо принуђени да уложимо огромне напоре да би осигурали ослонац на Цебел Тебаги и на високом земљишту са источне стране.

Сада је требало да извршимо муњевити напад на непријатеља и да се пробијемо у отвореније земљиште с друге стране преградног положаја, где би се наши тенкови могли развити и наставити офанзиву ка Габесу. Иако сам разматрао могућност обиласка непријатељског положаја западно од Цебел Тебаге, ипак сам одустао од тога, јер би у противном случају моје снаге биле раздвојене несавладивом препреком, која би им онемогућила узајамно потпомагање. Сматрао сам да би најцелисходније решење овог проблема било ако бисмо искористили своју велику ваздухопловну снагу и подвргли непријатеља жестоким сасрећеним и непрекидним нападима из ваздуха, комбинованим са нападом на земљи великих размера, тако да не буде у стању да издржи наш налет. Командант Пустињског ваздухопловства обећао је да ће пружити максималну подршку нашим трупама на боишту, те је у вези с тим израђен заједнички план.

Основне црте овог плана биле су следеће: у току ноћи уочи напада требало је вршити снажно бомбардовање непријатељских положаја у циљу узнемирања браничевих трупа и онемогућавања њиховог спавања. Бомбардовање би се наставило и у току следећег дана, пре и после подне, тако да достигне највећу јачину око 15.00 часова. Из тога требало је да се за време од једног часа концентрише што јача артиљериска ватра на непријатељске положаје, па тек онда да отпочне напад наших трупа, када им сунце буде иза леђа. То је био први случај у овом походу кад смо могли да нападамо са запада према истоку и да користимо заслепљујуће дејство сунца на браниоца. Пошто је циљ напада на земљи био да се окlopне снаге пробију кроз непријатељски положај на веома уском фронту, наредио сам да се напад настави по месечини како би пре свитања могли што дубље продрети. Јуришни бомбардери имали су задатак да на смену непрекидним дејством испред концентрација артиљериске ватре потпомажу напад наших трупа.

Планом је предвиђено да напад отпочне 26 марта у 16.00 часова.

У међувремену, на фронту 30 корпуса вршили смо демонстрације и привукли 7 оклопну дивизију сасвим близу фронта да би се повећало неспокојство код непријатеља. Такође је настављена и ваздухопловна делатност на овом отсеку.

4 индиска дивизија успешно је напредовала према Халуфу, а јављено је да ће се и рокадни пут ускоро моћи да користи за саобраћај.

Кад је 26 марта свануло, беснела је јака пешчана олуја, тако да је пре подне омела наше нападе из ваздуха, али је с друге стране допринела да се прикрије груписање 10 корпуса и Новозеланђана. После подне време се побољшало, тако да су око 5.30 часова лаки бомбардери већ били над својим циљевима, а ускоро су дошли и јуришници који су сјајно извршили своје задатке. Ескадриле су два и по часа бацале бомбе, тукле непријатељске трупе, превозна средства и артиљериске положаје и наеле непријатељу велику моралну и материјалну штету.

Напад на земљи отпочео је према плану, иако су, због натчовечанских напора при савлађивању тешко пролазног земљишта последња возила 1 оклопне дивизије стигла само пола часа пре одређеног времена за почетак напада.

Новозеланђани (са 8 оклопном бригадом), који су уз знатну артиљериску подршку први кренули у напад, успели су да продру у непријатељске положаје. 1 оклопна дивизија наступала је за њима и кад је продрла око 6.000 јарди у дубину, била је принуђена да се заустави пошто је у то време пао густ мрак. Чим је месец изишао, наступање је настављено, јер је за успех нашег плана било најважније да пре свитања прођемо кроз теснац који је непријатељ могао одлично да осматра. Ово ноћно наступање претстављало је један величанствен подвиг, јер је 1 оклопна дивизија у ларми и вреви успела да прође право кроз непријатељске трупе, међу којима се налазила и цела 21 тенковска дивизија, а у зору 27 марта наши членни тенкови стigli су само неколико миља од Ел Хаме где су нашли на јаку противтенковску одбрану.

У међувремену, Новозеландски корпус бавио се чишћењем боишта од заосталих непријатељских делова који су пружали жилав отпор, пошто су се Немци борили са највећом упорношћу и очајањем. Међутим, у непријатељским редовима владала је пометња која се тешко може описати: на истоку се налазила 1 оклопна дивизија, на западу Новозеландски корпус, а непријатељ између њих. Нашем успеху знатно је допринело изненађење

које смо постигли нападом по подне и необичним ратним лукавством, пошто се једна наша оклопна формација по месечини пробила у непријатељску позадину.

Ромелови покушаји да појача овај отсек нису успели, пошто је исувише доцкан почeo да пребацује своје резерве, тако да нису биле у стању да стигну на време и испоље свој утицај на предузету акцију. Иако су делови 15 тенковске дивизије успели да интервенишу, они ипак нису имали времена да изврше неки плански напад. Пошто је 21 тенковска дивизија извршила још два неуспешна напада у позадину наше 1 оклопне дивизије, непријатељ је претрпео потпун пораз тек увече 27 марта.

Истога дана после подне 4 индиска дивизија отворила је пут према Халуфу и Бир Солтану, а ја сам припремио превозна средства за пребацање једне пешадиске бригаде ако би се појавила потреба за брзим побјачањем западног отсека.

Пошто је очистио боиште од непријатеља, Новозеландски корпус је ноћу 27/28 марта био спреман за следећи задатак, те је упућен према Габесу. Међутим, ми нисмо успели да пресечемо отступницу брањивим снагама, зато што су те исте ноћи напустиле своје положаје код Марета. 30 корпус, који је у свитање 28 марта предузео гоњење, наишао је на уобичајене препреке, мине, минска поља, замке и разарања. Тога истога дана, због појачање олује, задржан је и 10 корпус у своме наступању ка Ел Хами.

Осврт на битку код Марета

Битка код Марета била је наш најтежи окршај после Ел Аламејна. Док се у бици код Ел Аламејна радио о тешком и мучном рвању са непријатељским снагама, дотле је у бици код Марета било више прилика за примену ратне вештине и лукавства. Положаји су били изванредно јаки и нарочито треба истаћи да је непријатељ тако вешто поставио своје истакнуте положаје да је нападача лако могао довести у заблуду као да се ту ради о главном положају. Битка код Меденина, 6 марта, претстављала је предигру наше победе. Слаби Ромелов напад није могао да омете наше припреме, напротив, он је само подигао морал Осме армије. 26 и 27 марта, на преградном положају, непријатељ је морао болно да осети недостатак педесет и два тенка које је изгубио код Меденина. Као и код Ел Аламејна, Ромел је убаџивао своје резерве по деловима, а када је битка почела, његове тенковске снаге биле су јако растурене — 10 тенковска дивизија налазила се на отсеку Гафсе, 15 тенковска дивизија била је од-

мах у почетку уплетена у борбу на обалском отсеку, док је 21 тенковска дивизија пребачена на запад да ојача одбрану преградног положаја.

Ова битка се нарочито одликује успешном сарадњом ваздухопловства са снагама које су вршиле обилазак. Ту је испробано неколико нових метода управљања радом авијације на бојишту; један официр нашег ваздухопловства пратио је битку са истакнуте осматрачнице и пилотима давао обавештења (директном радиовезом) о непријатељским и нашим трупама. Имали смо потпуну надмоћност у ваздуху, тако да непријатељско ваздухопловство није могло да врши нападе на наше трупе.

У току целе битке имали смо иницијативу у својим рукама. Чак и онда када смо заузето земљиште на десном крилу, тј. на обалском отсеку, морали поново да напустимо, Ромел је био приђен да реагира на брзи развој нашег обилазног маневра на западном отсеку. Иако му је пошло за руком да заустави наш напад на обали, он није био у стању да на време пребаци трупе на отсек код Ел Хаме да би нас и тамо задржао. Најкритичније време у овој бици било је у раним јутарњим часовима 23 марта, кад сам у 2.00 часа за трен ока донео одлуку да пребацим тежиште напада на западни правац и да за то време прекинем напад на обалском правцу. Сходно овој одлуци сасрећена је главна пажња, прво, на што бржу припрему и наношење отсудног удара на преградни положај између Цебел Тебаге и Цебел Мелаба, и, друго, на потребу да се немачке резерве задрже доволно дugo на источном крилу, како не би могле да помогну одбрану преградног положаја западно од Ел Хаме.

У току ове битке десетковане су 15 и 21 тенковска дивизија, док је 164 дивизија изгубила већину својих тешких оруђа и возила. Од најмање три италијанске дивизије заробљено је тако много људи да су касније једва могле да претстављају неку борбену вредност. 2.500 људи, већином Немаца, заробљено је код Ел Хаме, а до 28 марта број заробљеника у овој бици попео се на 7.000.

Глава осма

БИТКА КОД ВАДИ АКАРИТА (6 априла 1943 године) И НАСТУПАЊЕ ДО АНФИДАВИЛА (Скица 11)

Ситуација после битке код Марета

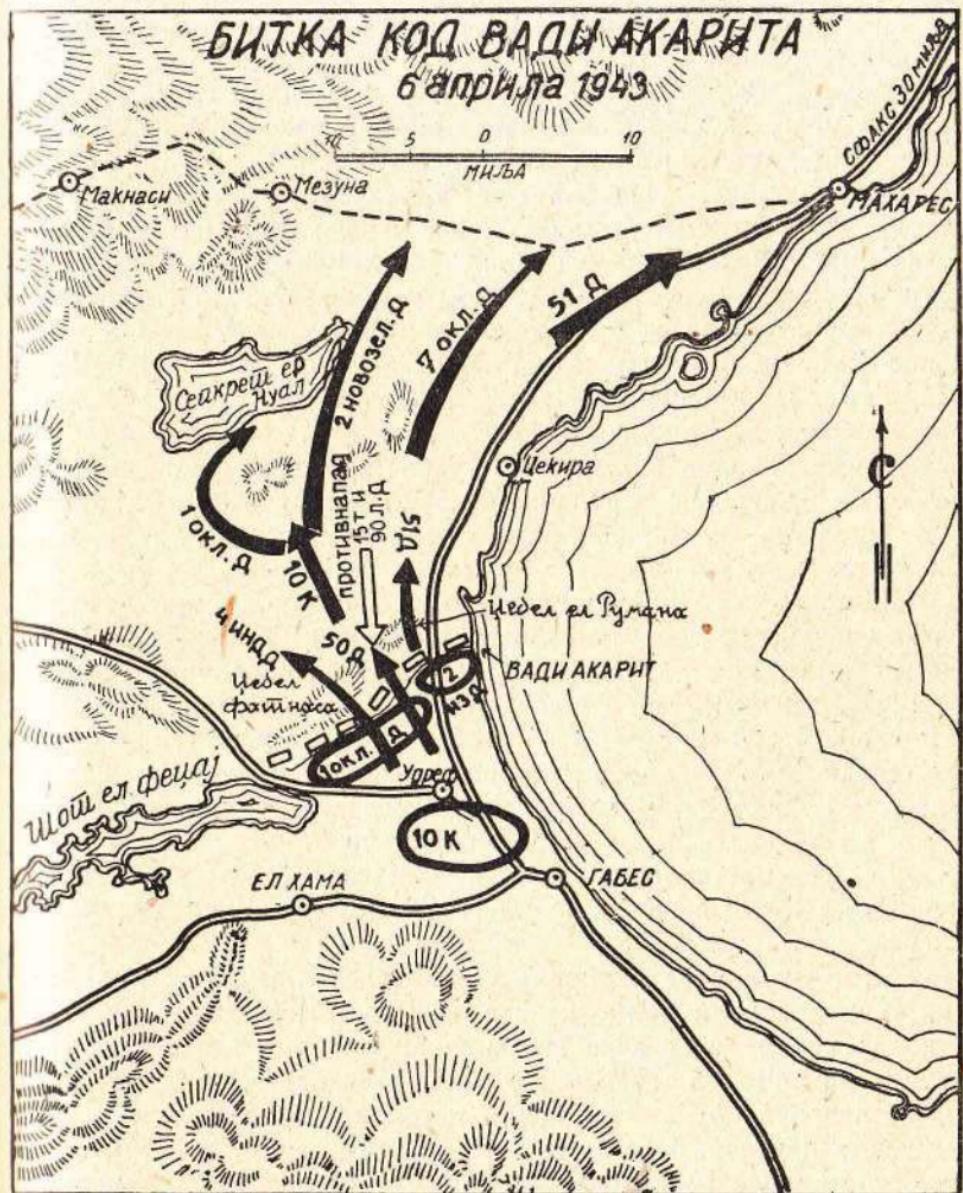
Док се поморска равница северно од Марета шири између Габеса и Ел Хаме, дотле, с друге стране главног пута, који везује ова два места, прелази у један теснац који смо у то време називали „Габески теснац“. Овај теснац протеже се на ширини 12 до 15 миља између морске обале и источног краја низа језера и мочвара — Шот ел Феџај. Нешто северније од њеног најужег дела тече Вади Акарит, веома јака препрека за кретање тенкова и возила. Северну обалу ове реке надвишава низ висова са стрмим падинама, од којих су најважнији Џебел ер Румана на приморском отсеку, на неколико миља од мора, и Џебел Фатнаса на западном отсеку. Пошто је Вади Акарит претстављао по природи веома јак одбранбени положај морало се очекивати да ће га непријатељ искористити за одбрану. Због тога сам то увек имао у виду приликом разматрања проблема за наступање ка Сфаксу.

Када је напустио положаје код Марета, Ромел је прикупио своје снаге за одбрану теснаца код Габеса. Као и обично, фронт су углавном држали Италијани, док су 15 тенковска и 90 лака дивизија образовала његову главну резерву. Имао сам задатак да не дозволим Ромелу да се среди на овом новом положају и да се што пре пробијем кроз теснац.

Као што је раније напоменуто, 28 марта наредио сам 10 корпусу да пошаље Новозеланђане непосредно према Габесу и да заузме Ел Хаму, док је 30 корпус имао задатак да наступа дуж пута Марет — Габес.

Под притиском наших снага непријатељ се 29 марта повукao из Ел Хаме, тако да је 1 окlopна дивизија ускоро стигла северно од града. Новозеланђани су истог дана заузели Габес и

Удреф. У то време наше трупе дошли су у додир са непријатељем код Вади Акарита — Новозеланђани десно, а 1 оклопна дивизија лево. 30 корпус је позади, на положајима између Марета и Габеса. Када смо извидели нови непријатељски положај, било нам је одмах јасно да Ромел има намеру да на њему пружи одлучан отпор, јер му, уствари, није ништа друго остало него

Скица 11

да донесе такву одлуку, пошто му је било потребно време за реорганизацију снага после пораза који је тек био претрпео.

30 марта наредио сам 10 корпусу да се приближи положајима код Акарита и да извиди да ли их може савладати својим расположивим снагама и средствима. За то време требало је да 30 корпус припреми методичан напад ради заузимања мостобрана, ако би 10 корпус наишао на јачи отпор. Новозеландски корпус, који је сјајно извршио свој задатак, поново сам расформирао зато што више није био потребан.

Следећег дана 10 корпус ме је известио да Новозеландска дивизија може да форсира Вади, али вероватно по цену великих жртава. Због тога нисам хтео да ризикујем, тим пре што би ми ова дивизија могла учинити велику услугу у претстојећој покретној фази битке, те сам одлучио да извршим прегруписавање својих снага. У том циљу требало је да 30 корпус привремено преузме команду над 2 новозеландском дивизијом, па и одговорност за фронт, и да са 4 индиском и 51 дивизијом изврши напад на положај код Акарита, са циљем да заузме мостобран, тако да би касније 10 корпус са Новозеланђанима био упућен преко њега ка групи аеродрома код Мезуне. 30 корпус наступао би дуж обалског пута према Махаресу на узаном фронту само са 51 дивизијом, а даље на северу, чим би земљиште дозволило, требало је да се убаци 7 окlopна дивизија за дејство западно од обалског пута.

Доцније сам одлучио да појачам снаге које су биле намењене за напад. Сада је требало да 30 корпус напада са 50, 51 и 4 индиском дивизијом, док би 2 новозеландска дивизија везала непријатељске снаге на фронту. То је било потребно зато што је јачина отпора била већа него што сам у почетку претпостављао. Непријатељ је могао да осматра све наше покрете. Задатак који нам је претстојао био је врло тежак. Зато смо предузели енергичне мере да бисмо повећали бројно стање својих тенкова с обзиром на претстојећа маневарска дејства. Тако сам 4 априла имао скоро 500 тенкова заједно са 70 „Валентајна“ 23 окlopне бригаде.

Битка је почела 6 априла у 4.00 часа, по мраку. Иако смо раније предузимали ноћне нападе увек по месечини, сада нисам могао да чекам десет дана док поново нађе пун месец, те сам одлучио да изменим такав поступак и да нападнем по мраку, јер сам се надао да ћу на тај начин постићи изненађење, а у томе сам заиста и успео. 51 дивизија десно и 4 индиска дивизија лево, брзо су постигле своје циљеве, али је у центру 50 дивизија задржана на вадију све до подне.

Пошто су Немци били решени да нас задрже, вођена је огорчена борба. 15 тенковска и 90 лака дивизија вршиле су јаке и одлучне противнападе, тако да су неки положаји неколико пута прелазили из руке у руку. Моје трупе, нарочито 51 и 4 индиска дивизија, сјајно су се бориле и грчевито се држале на заузетом земљишту. Непријатељ је знао да би с њим било свршено ако би ми пошло за руком да са 10 корпусом продрем у отворено поље и да не би имао другог излаза него да отступи све до брдовитог земљишта северно од Анфидавила, тј. да изгуби приморску равницу и луке Сфакс и Сус, ако бих га присилио на повлачење.

Главно је било да одржим силину напада, јер непријатељ не би био у стању да се опорави све дотле док би напад трајао, а моја надмоћнија средства омогућила би ми да продужим пртисак док га не сломим. Зато сам наредио 10 корпусу да се пробије преко фронта, 6 априла у подне корпус је кренуо са 2 новозеландском дивизијом на челу, коју сам му за ову сврху поново доделио.

Непријатељ је, пружајући огорчен отпор, онемогућио нашим трупама да се пре мрака пробију у отворено поље. Али, пошто се исцрпео у овим борбама, био сам спреман да 7 априла поново организујем извршење пробоја уз пуну подршку ваздухопловства и артиљерије.

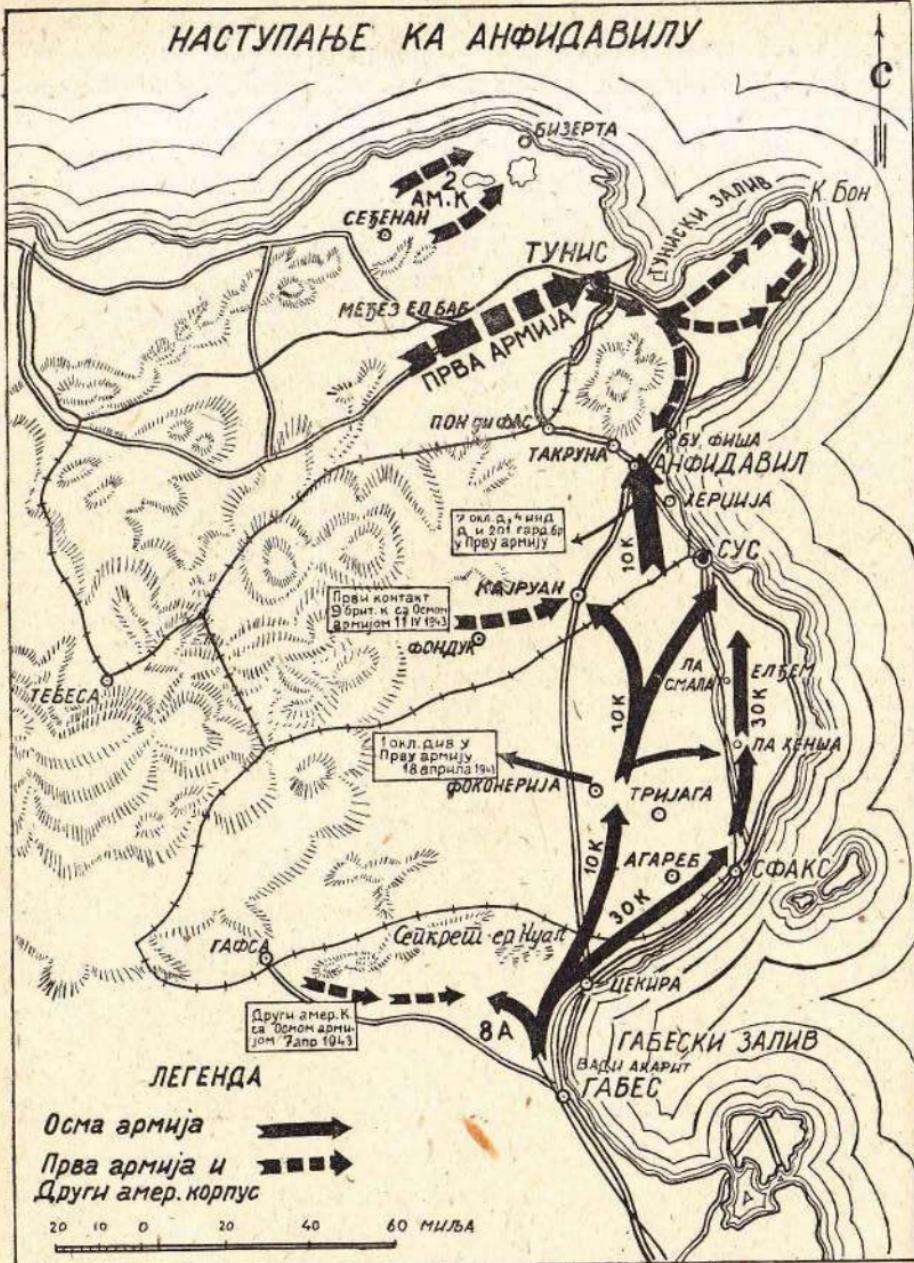
Ромел није сачекао овај удар, већ се у току ноћи 6/7 априла повукао тако да је у свитање био у пуном отступању ка северу. Гоњење је било предузето по плану, са 30 корпусом дуж обале, а 10 корпусом даље ка унутрашњости.

У бици је заробљено више од 7.000 људи (већином Италијана); Ромел је још једном потучен и одбачен на север. Он је био изненађен нашим нападом по мраку — ноћу, без месечине — а отпор његових трупа сломљен је силином наших удара и јаким притиском који није престајао.

Наступање ка Анфидавилу (Скица 12)

До 9 априла увече наши предњи делови избили су на линију Цекира — Сепкret ер Нуал. По околном земљишту била су расејана запаљена возила и напуштена опрема. Свуда смо сретали групе Италијана које су се кретале према југу да би се предале. Пошто су 15 тенковска и 90 лака дивизија образовале заштитнице на обалском правцу настављена је жестока борба у неким рејонима.

НАСТУПАЊЕ КА АНФИДАВИЛУ

Скица 12

За то време 2 амерички корпус поново је кренуо из рејона Гафсе, тако да је 7 априла на путу Габес — Гафса дошао у везу са предњим деловима 10 корпуса.

Даље према северу, 9 корпус наше Прве армије отпочео је офанзиву кроз теснац код Фондука, тако да се 9 априла 6 оклопна дивизија пробила према истоку у правцу Кајруана.

9 априла, 30 корпус вршио је и даље јак притисак, иако је наилазио на жилав отпор непријатељских заштитница. Најзад је 22 лака оклопна бригада (7 оклопне дивизије) била само неколико миља далеко од Сфакса, пошто је код Агареба изненадно и са успехом напала 15 тенковску дивизију која се повлачила. 10 корпус се успешно пробио и кретао према аеродромима код Тријаге и Фоконерије. Наредио сам му да скрене према обали код Ла Хенше, да би се смањио отпор пред 30 корпусом.

Сфакс је заузет 10 априла ујутро. Једном приликом, још док смо били у Триполису, обећано ми је да ћу добити летећу тврђаву за личну употребу, ако заузмем Сфакс до 15 априла. И виста, ускоро после тога, генерал Ајзенхауер послao ми је на дар летећу тврђаву, која ми је до краја рата стално стајала на расположењу.

2 новозеландска дивизија стигла је до Ла Хенше и наставила наступање према северу. Сада је било потребно да се проблему снабдевања поново поклони много пажње, јер се армија још увек снабдевала из Триполиса, једним јединим путем који је сада био дуг око 300 миља. Зато је требало да што пре проради лука Сфакс.

11 априла наредио сам 10 корпусу да заузме Сус и да се споји са Првом армијом код Кајруана, где се већ налазила 6 оклопна дивизија, а 1 оклопна дивизија задржана је код Фоконерије. Дао сам упутства 30 корпусу да упути 4 индиску и 50 дивизију са положаја код Вади Акарита према северу да би се спојиле са 10 корпусом и одлучио сам да задржим команду 30 корпуса са 7 оклопном и 51 дивизијом у резерви у рејону Сфакса.

12 априла заузели смо Сус, а пред крај следећег дана предњи делови 10 корпуса избили су до противтенковског рова код Анфидавила. У међувремену сазнали смо да је непријатељ организовао своје одбранбене положаје на брдовитом земљишту које са севера затвара приморску равницу и које се пружа скоро до самог мора северно од Анфидавила. Овај одбранбени систем назван је у Осмој армији „Положај код Анфидавила“.

Савезници су сада наступали са свих страна према осовинским снагама. Веровали смо да ће непријатељ пружити отпор на линији Анфидавил — Пон ди Фас — Међез ел Баб — Сећенан. 12 априла примио сам обавештење од генерала Александера да ће Прва армија имати да поднесе главни напор у завршној фази Североафричке кампање и да ће улога Осме армије бити да изврши најјачи притисак на јужни отсек непријатељског фронта, да би везала што је могуће више његових снага. Пошто је равница западно од Туниса била најподеснија зона за дејство оклопних снага, затражено је од мене да пошаљем једну оклопну дивизију и један пук оклопних кола да се прикључе Првој армији.

1 оклопна дивизија и краљевски драгони, које сам одредио за ту улогу, спојили су се у предвиђено време са 9 корпусом.

Положај код Анфидавила био је веома подесан за одбрану и, ако не бисмо успели да „протерамо“ непријатеља са њега пре но што би он потпуно организовао своју одбрану, било је очигледно да бисмо морали да водимо тешке и дуготрајне борбе за његово пробијање. Земљиште је уопште било неподесно за тенкове, изузев веома узаног приморског појаса, ма да су и тамо постојали канали и друге препреке. Непријатељ је могао одлично да осматра нашу зону земљишта према југу; штавише постојали су сви знаци да ће непријатељ пружити отпор и упустити се са нама у огорчене борбе.

У тим околностима била је правилна наша одлука да пребацимо тежиште у Туниску равницу.

Наредио сам својим трупама да се развију за борбу пред положајем код Анфидавила. 10 корпус (који се сада састојао из 7 оклопне, 2 новозеландске, 4 индиске и 50 дивизије) имао је задатак да покуша да протера непријатеља са положаја пре но што би се на њему могао организовати за одбрану. Ако би успео овај покушај, који је требало извршити дуж обалског правца, 10 корпус би продужио наступање до следећег одбранбеног система у рејону Бу-Фиша. А ако нам не би пошло за руком да „протерамо“ непријатеља, предвидео сам да у току ноћи 19/20 априла извршимо добро припремљен и организован напад.

Намеравао сам да задржим команду 30 корпуса и 51 дивизију у резерви.

У међувремену Пустињско ваздухопловство пребацило се на нове аеродроме у зони Сус — Ел Ђем — Ла Смала — Кајруан. То је требало да буде његово последње премештање у овој кампањи, јер је са тих аеродрома могло да оперише по целој зони која је непријатељу још остала у Тунису.

Од овог тренутка, при решавању питања која су се односила на груписање и задатке поједињих дивизија, морао сам да водим рачуна и о будућој улози Осме армије. Још у јануару, када сам био у Триполису, речено ми је да ће Осма армија, чим се заврши кампања у Северној Африци, ући у састав британских и америчких снага, намењених за претстојећи десант на Сицилију. Због тога сам имао жарку жељу да се команда 30 корпуса одмори и спреми за нови задатак. А пошто сам намеравао да за напад на Сицилију употребим још и 51 и 2 новозеландску или 50 дивизију, било је неопходно да се ове јединице попуне и одморе пре но што би кренуле у нову операцију.

Пошто је 16 априла већ постало јасно да се непријатељ не може пртерати са свог новог положаја, наредио сам да се изврше припреме за офанзиву. За то је требало да 2 новозеландска и 4 индиска дивизија изврше главни напад с обе стране села Такруне, 50 дивизија помоћни удар правцем дуж обалског пута, а 7 окlopна дивизија да обезбеди западни бок и везу лево са француским 19 корпусом.

56 дивизију позвао сам да дође из Триполиса како бих 2 новозеландску или 50 дивизију могао сменити и вратити у Египат ради реорганизације, када буде требало.

Битка код Анфидавила

Напад на положај код Анфидавила почeo је ноћу 19/20 априла. Била је предвиђена снажна артиљериска подршка и уобичајено дејство авијације.

Убрзо је постало очигледно да нам претстоји тешка борба. Бранилац је користио изванредно тешко земљиште и борио се са крајњом одлучношћу и очајањем да би задржао свој преостали мостобран у Африци. Иако је борба била тешка, нарочито у Такруни, ипак су Новозеланђани успели да заузму важне положаје. Десно смо заузели Анфидавил и напредовали око три миље, док смо лево заузели брежуљке са којих је непријатељ могао да осматра наше истакнуте артиљериске положаје. Иако је непријатељ 20 и 21 априла извео читав низ јаких противнапада, ипак смо успели да заузето земљиште чврсто задржимо у својим рукама и да још три миље напредујемо дуж обале. Немци су претрпели тешке губитке; у току прва два дана борбе заробили смо 800 људи.

Пошто сам дошао до закључка да би ме продужење напада у центру сувише скupo стало, наредио сам 22 априла да се изврши прегруписавање трупа са циљем да се главни напад пре-

баци на обалски отсек. У исто време, морао сам да сменим 50 дивизију, пошто ју је требало вратити у Египат ради припрема за десант на Сицилију.

Прегруписавање је успешно извођено, али уколико сам више проучавао задатке које је Осма армија имала да решава, утолико сам више долазио до убеђења да ће наше операције бити скопчане са великим губицима и да има мало изгледа да ћемо са расположивим средствима моћи да постигнемо одлучан успех. Непријатељ је стајао на идеалном земљишту за одбрану, на коме је могао да нађе низ веома погодних узастопних положаја за пружање јаког отпора и на коме није било довољно простора за развој мојих тенкова.

Завршетак Северафричке кампање

30 априла посетио ме је генерал Александер. Том приликом претресли смо сва питања која су се односила на окончање рата у Северној Африци. После тога саветовања дошло је до већег прегруписавања снага у Првој и Осмој армији, да би се што више ојачао намеравани напад кроз Туниску равницу према мору. 7 окlopна и 4 индиска дивизија, 201 гардиска бригада и нешто средње артиљерије додељено је Првој армији, док је генерал Хорокс заменио рањеног команданта 9 корпуса.

Пошто су ми остале на расположењу 2 новозеландска, 51 и 56 дивизија, једна француска дивизија, која је сада стављена под моју команду, и две окlopне бригаде, одлучио сам да 56 и 12 француску дивизију оставим на фронту и да 2 новозеландску дивизију, са једном окlopном бригадом, употребим за дејство на западном крилу, према Сауфу, а да 51 дивизију повучем у резерву (да би могла да отпочне вежбе за искрцање на Сицилију).

У међувремену, 6 маја, Прва армија отпочела је напад јаким снагама са отсека Међез ел Баб према Тунису. Постигнут је потпуни успех: Тунис и Бизерта пали су 7 маја. Био сам јако задовољан кад сам сазнао да је 7 окlopна дивизија прва ушла у Тунис. Ликвидација непријатељских снага настављена је све до 12 маја, када је престао сваки њихов даљи отпор.

Кампања у Северној Африци била је завршена. Остатак преживелих осовинских снага пао је у заробљеништво. За Немце она се катастрофално завршила; све њихове преостале трупе су заробљене, а опрема и залихе заплењене. Само се незнатан део људства могао извући, благодарећи ефикасној блокади наше морнарице и ваздухопловства који су на мору и у ваздуху затво-

рили правце којима би се могло извући. Излишно је постављати питање зашто су осовинске снаге покушале да се одрже у Северној Африци после пада положаја код Марета и теснаца код Габеса. За даље вођење операција није било никаквог оправдања са чисто војног гледишта, али су можда постојали неки важни политички разлози, који су утицали на Ромелову одлуку.

Иако је Осма армија прешла 1.850 миља од Ел Аламејна до коначног уништења осовинских снага у Северној Африци, она је ипак добила само краћи одмор. Нису прошла ни два месеца, а већ је морала да учествује у првом нападу на Хитлерову „тврђаву Европу“.

Команда и неке дивизије Осме армије вратили су се у зону Триполиса чим су извршили свој задатак у Тунису. А тамо их је посетио Његово Величанство Краљ пре но што су кренули у следећи велики подухват, тако да је та почаст претстављала круну наших победа у Северафричкој кампањи.

Глава девета

СНАБДЕВАЊЕ У СЕВЕРОАФРИЧКОЈ КАМПАЊИ (Скица 13)

Када сам преузео команду над Осмом армијом, штабови и трупе били су у знатној мери овладали вештином у примени специјалног начина снабдевања у Пустинији. Они су се учили и стицали искуства у тешкој ратној пракси. Стечена искуства у току два брза наступања до положаја код Ел Агејле, којима су следовала мучна отступања, изазвала су корените промене у раније прихваћеним методама у организацији и уређењу позадине, као и потребу за увођењем нових поступака у раду под условима пустинског рата.

Већ је било потпуно усвојено једно веома важно начело, тј. да штаб мора да има потпуну контролу над планом снабдевања и да будно прати његово извршење. Прошло је време када је начелник неке снабдевачке службе могао да каже: „Рад моје службе је мој посао. Реците ми шта желите да учиним и препустите мени да то извршим“. Такође се дошло до сазнања да је потребно централизовано управљање разним установама које служе за снабдевање јединица у бици. Польски центар за снабдевање („The Field Maintenance Centre“), нека врста административне базе, под посебном самосталном управом, обухватао је све установе и јединице које су биле потребне за издржавање једног корпуса. Он се први пут појавио у офанзиви новембра 1941 године, а сада је био стални саставни део у организацији снабдевања. Одељак армиске базе („Army Roadhead“), који је први пут успостављен у борбама код Аламејна, био је само ћаље развијање исте замисли.

Польски центар за снабдевање и одељак армиске базе представљали су напуштање раније праксе, не само у погледу њихове организациске самосталности, него и у погледу залиха које су имали. По свим правилима, писаним пре рата, претпо-

ОСМА АРМИЈА У СЕВЕРНОАФРИЧКОЈ КАМПАЊИ

ВРЕМЯ И ПРОСТОР

1075 (5 дана)

~~550 (2 ½ данак)~~

Y

ЛЕНДА:

ГЛАВНИ СУДАРН

ПРАВАЦ НАСТУПАЊА ОСМЕ АРМИЈЕ

УЛАДАЊА ПО СУВОМ

**УДАВЉЕЊА У МОРСКИМ МИЊАМА
ОД АЛЕКСАНДРИЈЕ ДО ГЛАВНИХ
ПРИСТАНОЦА ЗА СНАБДЕВАЊЕ
КОРУНГЕНИХ У ТОКУ КАПАДАЧЕ
НЕПРИЈАТЕЉСКИ ОДБРОНОДЖ.**

ГЛАВНЕ КОНТУРДЕ РЕДЕНСА

—
—

стављало се да ће трупе моћи да задовоље своје потребе редовним дотуром транспортних колона. Сматрало се да није ни потребно ни пожељно да се држе неке резерве на истакнутој искрценој жељезничкој станици, нити испред ње, изузимајући неznатне количине, које су потребне да би се обезбедио редован дотур. Међутим, у операцијама 1940 и 1941 године показало се да се овај систем не може применити у савременом рату, јер је био исувише нееластичан. Тако би, например, за време брзог наступања потражња бензина достизала огромне размере. Али, док би се извршиле потребне промене у дотадању организацији снабдевачких колона, осетила би се много већа потреба за муницијом него за бензином, чим би наступање било заустављено и ако би битка непосредно претстојала. Истина, држање великих количина залиха непосредно иза фронта има и својих недостатаца. Тако, например, и поред свих напора који су чињени за њихово уништење, знатан део наших залиха пао је у непријатељске руке за време повлачења од Газале до Аламејна. Због те незгоде учињен је покушај да се за време стабилизације на положајима код Аламејна поново примени систем дотура транспортним колонама, али се морао напустити чим је отпочело наступање. Према томе, ако би неки командант изгубио битку, његов би пораз био тежи ако би залихе, које је привукао фронту, пале непријатељу у руке, а са друге стране, ако би добио битку, он не би био у стању да искористи победу ако не би имао таквих залиха. Ја сам увек заснивао своје планове на претпоставци да ћу постићи успех.

Даље, ми смо правилно схватили и уочили важност оправке оклопних кола и моторних возила. Зато је организација у овоме погледу била тако ефикасно спроведена да нам је одлично послужила за време целог наступања.

За време битака код Алам Халфе и Аламејна није било никаквих необичних или нарочито тешких проблема у погледу снабдевања. Армија се налазила у близини своје базе, са којом је била везана жељезничком пругом и путем. С друге стране, за време гоњења од Аламејна до Триполиса и од Триполиса до Туниса снабдевање је било најтежи проблем ове кампање. На овоме месту истаћи ћу само неке од њених карактеристика, јер они који се интересују проблемима снабдевања у савременом рату треба да изврше подробније испитивање ове кампање.

Прво, морам да одам признање оним позадинским органима у Врховној команди снага на Средњем Истоку који су били одговорни за организацију снабдевања. Ја не бих могао да ство-

рим тако снажну армију за извођење победе код Ел Аламејна, да њено стварање није било праћено поменутом организацијом позадинских служби, нити бисмо били у стању да искористимо плодове те победе да благовремено нисмо припремили материјална средства у довољним количинама. А то је био добар пример корисног предвиђања без кога се не би могла успешно вршити служба снабдевања у рату.

Основно начело којим сам се руководио при организацији снабдевања за цело време гоњења била је строга умереност. Снабдевачки органи имали су тежак задатак чак и онда кад смо располагали и већим могућностима. Јачина снага која се могла развити у датом тренутку увек је зависила од услова снабдевања. Због тога се морало пажљиво испитивати како ће се наше истакнуте трупе опремити и снабдевати. Нисмо могли одобрити никакав луксуз, јер, ако би се напред упућивало више опреме или више људи но што је неопходно потребно за битку, то би значило слабљење наше борбене снаге. Исто тако, било је битно да се сама организација снабдевања искористи до крајњих могућности. Свака снабдевачка служба, да би могла подмирити све потребе својих трупа, обично тежи да предвиди све случајности, али ми за то нисмо имали средстава.

Нарочито морам да споменем употребу борачких јединица за рад на битним задацима снабдевања. Пешадија је помагала при истовару бродова у Бенгезију, Триполису и мањим заливима, где смо искрцавали залихе са моторних чамаца. Кад смо користили резервне јединице за ову сврху, тада смо могли да уштедимо одговарајући број пионирских чета. У таквим околностима, веома је важно да се објасни и официрима и војницима због чега се употребљавају за такав задатак, који им се иначе не би допадао, јер они не смеју да изгубе храброст и свој борбени морал.

Наше залихе никада нису прелазиле неопходни минимум, тако да су неке јединице понекад чак и оскудевале, а то је неизбежно у таквим случајевима. Да су све трупе имале све што им је било потребно за све време, онда би то био доказ да су залихе биле преко мере обезбеђене. Нарочито је вршен тачан прорачун муниције за сваку битку, тако да је од ње, после завршетка битке, веома мало преостајало. Због тога, сматрам да је веома важно да се нарочито истакне велики значај строге умерености у снабдевању, јер смо тек у следећим операцијама, када су се услови знатно изменили, могли да будемо издашнији, тако да су се наше трупе навикле да добијају све што им је било потребно. Али, ако Британска армија буде мо-

рала поново да води неки рат, сигуран сам да ће у почетку морати да дејствује под строгим режимом снабдевања, а не под сразмерно удобним условима, кајси су били за време доцније фазе овог рата.

Образовање и употреба такозваног „брзог одреда за снабдевање“ („administrative assault force“) претставља један свим нов облик снабдевања у овој кампањи. За време док су вршене припреме за напад код Аламејна, од позадинских јединица које су извучене из сва три вида оружаних снага био је образован један одред са својим управником и штабом који су координирали његово кретање и активност. Улога овог одреда била је да стално прати борбене јединице и да, што је могуће брже, преузима луке и друга важна места за снабдевање и да их брзо организује за пријем и расподелу дотуреног материјала. Већ неколико пута раније спомињао сам послове који су предузимани за отварање и изградњу пристаништа. То је један комбинован посао у коме сва три вида оружаних снага играју веома важну улогу и због тога треба да раде заједно. Управник рејона, један опуномоћени поморски официр и један ваздухопловни официр, који је одговарао за одбрану ловцима, били су три највајнија лица у брзом одреду за снабдевање. Они су заједно радили на припремању офанзиве, а потом су по заједничком плану премештали напред своје штабове и службе. Да би поједине јединице могле што брже да стигну на своје одређене циљеве, састављане су тзв. „златне листе“ („Golden List“) на основу тачног прорачуна и према стварном реду хитности њиховог упућивања. Такви табеларни прегледи, односно листе, употребљавани су под истим именом и у следећим операцијама.

Било је могуће да се у току целог наступања стално употребљава један исти брзи одред за снабдевање, а могло је да се организује и више таквих одреда који би прелазили један другог. Први систем, тј. употреба једног одреда, који је формиран од веома искусних и добро обучених људи, омогућава организацију снабдевања на најистакнутијој тачки и за најкраће могуће време. Али, с друге стране, пошто се истакнуте трупе стално крећу, уређење нове луке за снабдевање или дубље позадине постаје знатно теже у доцнијој фази наступања, тако да у том погледу употреба више одреда са наизменичним прелажењем један другога има веће преимућство.

Наступање Осме армије од Аламејна до Туниса извршено је у тачно одређеним скоковима. Енергични команданти увек су тежили, а то је било природно и заиста за похвалу, да надиру

што је могуће даље. Али, када снабдевање постане тешко, ова се тежња мора кочити; она спречава стварање залиха, тако да онемогућава извршење снажног напада.

У Североафричкој кампањи првипут се појавила потреба да се изврши подела надлежности организације позадинске службе. У почетној фази наступања позадински део штаба Осме армије управљао је истакнутом искрцном железничком станицом или луком, на којима је армија базирала, и целом зоном испред њих. Врховна команда снага на Средњем Истоку постепено је примала управу над просторијом позадине армије. Други ешелон команде армије морао се постављати у близини главне искрцне железничке станице или главне луке. То је значило да је понекад овај ешелон био удаљен и преко 200 миља од првог ешелона команде армије у коме се налазио помоћник команданта армије за позадину. Када смо стигли до Триполиса осетио сам да је потребна нека промена у овом уређењу. Врховна команда снага на Средњем Истоку није могла да прими одговорност за Триполис због тога што је била сувише далеко и што, осим бејичне, није постојала никаква друга веза. Штавише, није било ни пожељно да она преузме ту одговорност, пошто су моји операциски планови битно зависили од функционисања ове луке и њених складишта. С обзиром на такве околности, организовао сам нарочити штаб под управом једног генералмајора који је водио рачуна не само о локалној управи у зони Триполиса, већ је, радећи у тесној вези са армиским штабом, преузео одговорност за одржавање везе и постављање захтева Врховној команди снага на Средњем Истоку у погледу снабдевања. То је био први покушај да се реши проблем који се понова појавио на Сицилији и у Италији.

ДЕО II

ДЕСАНТ И ЗАУЗЕЋЕ СИЦИЛИЈЕ
(од 10 јула до 17 августа 1943 године)

ГлавА ДЕСЕТА

СТВАРАЊЕ ПЛАНА ЗА ДЕСАНТ НА СИЦИЛИЈУ

Еволуција плана

Британска и Америчка влада сложиле су се да десант на Сицилију буде прва фаза у извођењу стратегиског плана, који је предвиђао „удар у трбух“ осовинске Европе. Требало је да ова операција уследи после Северафричке кампање чим то услови буду дозволили. Било је одлучено да у њој учествују америчке снаге и трупе Британског Империје под врховном ко-
мандом генерала Ајзенхауера.

Адмирал Канинген, генерал Александер и ваздухопловни мајор Тедер, као начелници посебних видова оружаних снага, били су придати врховном комandanту. Све сувоземне и поморске снаге требало је организовати под две посебне команде — За-
падном (америчком) и Источном (британском) командом помор-
ских и сувоземних снага, док би савезничко ваздухопловство
дејствовало под једном командом. Осма армија образовала је
копнене трупе Источне групе армија у којој је адмирал Рамзеј
био комandanт поморских, а ваздухопловни вицемаршал Парк
(доцније ваздухопловни вицемаршал Бродхарст), комandanт ваз-
духопловних снага.

Крајем јануара 1943 године у Северној Африци примили
смо наређење за планирање и припремање операције „Husky“,
како је названа операција за десант на Сицилију. Тада задатак
поверијен је једном штабу за планирање са седиштем у Алжиру
(испотчетка је носио назив „Force 141“, тј. „штаб 141“), који
је касније са једном армиском секцијом проширен у команду
Петнаесте групе армија.

Треба имати у виду да у то време Туниска кампања још
није била ушла у своју последњу фазу. Осма армија је управо
заузела Триполис, док је Прва армија још оперисала у плани-
чама у западном делу Туниса. На тај начин комandanти и трупе,

који су били одређени да предузму ову велику комбиновану операцију, били су сасвим заузети битком која је још била у току. Због тога је настао озбиљан застој у планирању „Husky“. Уствари, све командне инстанције наилазиле су на страховите тешкоће за све време које је било на расположењу за извршење овог задатка.

Пре но што изложим развој детаљног планирања у Источној групи армија, размотрићу еволуцију плана инвазије, јер је то била ствар која је захтевала знатно време и која је окончана тек после дугих дискусија и одлагања.

Иако сам још у јануару сазнао да ће Осма армија учествовати у „Husky“, тек сам 23 априла имао прилику да за неколико дана напустим битку у Тунису (тј. за време док су се моје јединице прегруписавале пред Анфидавилом), да бих извршио детаљну студију предложеног општег плана. Заједнички савезнички штабови за планирање створили су првобитни пројект плана који је после извесних модификација разматран у штабу 141. Неколико штабова за планирање бавило се проучавањем планова; они су морали да раде без уобичајеног руковођења од стране команданата који су одговорни за извршење операције. Ова отсуност одговорних команданата довела је до разних незгода.

После студије дошао сам до закључка да постојећи план није добар. Због тога сам одмах изнео своје мишљење генералу Александеру. У предложеном плану било је предвиђено да се десант на Сицилију изврши истовремено на два различита места: са Западном групом на северозападни угао острва, а са Источном на југоисточни део, на отсеку између Катаниског и Ђелског Залива. За напад Американци су имали бродове и чамце за три дивизије, са нешто оклопнијих трупа, и још једну дивизију која је била спремна да се искрца одмах после напада; Осма армија је имала четири дивизије, са једном бригадом тенкова као „пловећом резервом“, док је свака група армија имала по једну падобранску дивизију.

Најважнији непосредни циљеви били су луке и аеродроми. Брзо заузимање лука било је од пресудне важности, пошто није било никаквог искуства у томе да ли се снабдевање и појачавање може вршити преко отворених обала, тим пре што се на то гледало са највећим неповерењем. Осим тога, велика удаљеност Сицилије од наших расположивих аеродрома у Северној Африци захтевала је да се ваздухопловне снаге хитно пребаце на само острво. У противном, ваздухопловство Осовине било би у стању да омета наше искрцавање и угрожава наше поморске путеве, а можда и да нам нанесе поражавајући удар. У духу

оваквог разматрања, у предложеном плану било је предвиђено да се Источна група од самог почетка усмери на заузимање две групе аеродрома (Катаниске групе и групе Комизо — Ђела), као и лука на југоисточном делу острва — Катаније, Августе и Сиракузе.

Међутим, по мом мишљењу, било је од огромне важности то што се предложени план заснивао на процени непријатељске посаде која је била на Сицилији у рано пролеће и што се претпостављало да силе Осовине неће појачати снаге на острву пре нашег десанта. Употреба четири дивизије, раздвојене на област између залива Катаније и Ђеле и ограничene на сразмерно споро пребацивање појачања, очигледно се заснивала на претпоставци да непријатељ неће пружити никакав значјнији отпор нашем искрцавању и да из Италије неће послати неке нове трупе.

Пошто сам већ наишао на снажан отпор Немаца и Италијана у Тунису, сматрао сам да је важно да рачунамо са јаком непријатељском реакцијом и на Сицилији. Није било никаквог разлога да се претпостави да посада острва неће бити појачана до почетка нашег десанта; штавише, силе Осовине биле су у стању да пошаљу своје трупе преко Месинског Мореуза брже но што смо мили да успоставимо свој фронт преко мора. Пошто ми је изгледало да је у основи неправилно претпостављати да ћемо наћи на слаб отпор и да развлачимо своје дивизије, енергично сам захтевао да се јединице Источне групе морају искрцати на растојању које одговара могућности њиховог међусобног садејства, јер би се тек тада могла обезбедити подесна зона као чврста основа са које би се развијале даље операције. Овај закључак навео ме је да предложим нову варијанту плана.

Главни проблем који је требало решити у погледу сувоземних снага било је образовање мостобрана, јер је његов избор био ограничен на оне делове острва који су били на домашају ловаца са наших аеродрома, а његово пространство зависило је од расположивих снага које су се морале искрцати на обалу, тако да буду довољно прикупљене и припремљене за претстојећу тешку борбу. Било јебитно да се одмах заузме лука и аеродром без којих би комбинована операција неизбежно пропала. Ако би се ово применило на „Husky“ дошло би се до закључка да се најбољи отсек за искрцавање налази у заливу Ното и с обе стране полуострва Пакино. У том случају ширина нападног фронта одговарала би нашим снагама, док би се на југоисточном делу острва могла образовати једна подесна и солидна база. Сиракуза би се могла брзо заузети, а операције упутити ка северу ради заузимања Августе и Катаније. Али, овакво решење није

задовољавало један битан захтев — заузимање одговарајућег броја аеродрома. Ваздухопловство је инсистирало да се група аеродрома Комизо — Ђела мора укључити у мостобран од самог почетка. То је било потребно не само зато да се непријатељ лиши ових аеродрома, већ и зато да се нашим ескадрилама омогући да развију довољну снагу у циљу стварања надмоћности над непријатељским ваздухопловством и да подржавају наша даља дејства.

Због тога смо се налазили у великој незгоди, јер за Источну групу није било друге зоне за напад која би могла да задовољи захтеве сва три вида оружаних снага. Ако би се предложени мостобран проширио према северу, укључујући у себе Катанију и њене аеродроме, прешли бисмо границу домаћаја ловачке заштите, а ако би се протегао према западу тако да обухвати Комизо и Ђелу, онда не би било непосредног изгледа за заузимање лука, а због релативно слабих снага, које је армија имала на расположењу, не би било могуће извршити такву поделу њених трупа која би обезбедила једновремено заузимање и лука и аеродрома.

Зато сам препоручио да се Источној групи додеље још две дивизије, са одговарајућим средствима за искрцање, да би могла извршити напад на фронту од залива Ното па све до Ђеле.

2 маја, на једној конференцији у Алжиру, изложио сам своје погледе. На основу нашег разговора, врховни командант донео је одлуку да се напад Седме америчке армије са северозападног угла острва помери ка заливу Ђела. Тиме је постигнуто да се обе армије искрцају једна поред друге на таквој даљини да се могу узајамно потпомагати. То је такође обезбедило обрањавање мостобрана који је задовољавао све важније потребе морнарице и ваздухопловства. Тек од 3 маја, када ми је саопштена одлука генерала Ајзенхауера, могао сам да отпочнем детаљно планирање на солидној основи.

Свој почетни план заснивао сам на претпоставци да ћу имати на расположењу 10, 13 и 30 корпус. Укратко, моја намера је била: да се 13 корпус искрца са две дивизије у Заливу Ното јужно од Сирачузе, са задатком да заузме висове који надвишају обалску област, а затим да скрене према северу и редом заузме градове Сирачузу, Августу и Катанију. У томе би корпус био потпомогнут дејством једног „командоса“¹⁾ са мора и десантом из ваздуха. Са обе стране полуострва Пакин нападао би 30 корпус са две дивизије и заузео чврсту базу, да би одатле успоставио везу са америчким снагама на северозападу. После

¹⁾ „Командос“ = герилски одред (нап. ред.).

тога требало је да надире према северу да би преузео мостобран 13 корпуса на обали. На тај начин, ослободиле би се јединице 13 корпуса за заузимање Сиракузе и осталих лука.

Према мојој одлуци требало је да оставим 10 корпус у резерви око Триполиса.

Неке тешкоће у планирању које су искрсле пред Источном групом

Као што сам већ напоменуо, припреме за десант вршене су под ванредно тешким условима. Главни штаб за планирање Источне групе био је у Каиру. У априлу сам почeo да шаљем поједиње чланове штаба Осме армије из Туниса у Каиро, тако да сам тамо постепено прикупљао једнот језгро од претставника разних родова војске и служби. Међутим, команда Осме армије могла је да се премести из Туниса у Каиро тек 16 маја.

Извлачење трупа са фронта ради њихове реорганизације и обуке за комбиноване операције било је веома тешко. Али, треба имати у виду да сам за време последње фазе операција имао команду 30 корпуса и 51 дивизију у резерви у Тунису, и да је 56 дивизија сменила 50 дивизију пред крај Североафричке кампање. Штаб 13 корпуса (генерал Демпсеј), који није учествовао у борбама још од битке код Ел Аламејна, налазио се у Делти.

Као што се види, постојеће околности нису дозвољавале да се на једној јасној основи отпочну припреме за једну тако деликатну операцију као што је била „Husky“.

Формирање Источне групе у почетку спадало је у надлежност Врховне команде снага на Средњем Истоку. Међутим, један део ове групе био је образован у Тунису, док је једна дивизија дошла из Енглеске. Детаљно планирање припадало је команди групе и 13 корпусу у Каиру; 30 корпус израдио је свој план у Тунису; 10 корпус био је у Триполису, а наша непосредно претпостављена команда у Алжиру.

Трупе, које су биле одређене да учествују у десанту, биле су распоређене на још већим даљинама. 1 канадска дивизија, која се налазила у Енглеској, требало је да ступи у напад непосредно из лука у домовини. 51 и 78 дивизија требало је да се укрцају у Тунису, док се 1 падобранска дивизија налазила дубље у унутрашњости у Кајруану. У околини Триполиса имао сам 7 окlopну и 56 дивизију. На Средњем Истоку налазиле су се 5 и 50 дивизија, као и 231 пешадиска бригада (која је раније била на Малти); оне су биле одређене да се укрцају у Александрији, у лукама на Суецком Каналу и у Хаифи.

Велике тешкоће причињавало нам је и то што до краја Североафричке кампање нисмо могли да знамо које ће дивизије изаћи из борбе у таквом стању да би се после кратке паузе могле поново употребити на Сицилији. Осим тога, планирање и начин извођења напада зависили су од врста и типова чамаца и бродова који су нам стајали на расположењу, тј. од околности које су се стално мењале — све до последње минуте — а то је штетно утицало на припреме тих јединица и формација. Сличне тешкоће настала су и због ситнијих узрока, например због разлике у формацији јединица у Енглеској, на Средњем Истоку и у Северној Африци, што је доводило до на изглед бескрајних неспоразума, пошто се рад штабова обављао на тако огромним даљинама.

У ширем смислу, при планирању у оквиру целе Источне групе, раздвојеност штабова морнарице и сувоземне војске од штаба ваздухопловства причињавала је највећу тешкоћу. Ваздухопловне снаге биле су претстављене једним штабом за везу који је био упућен у Капиро из Северне Африке, док се командант ваздухопловства, који је непосредно самном сарађивао, налазио на Малти, јако заузет ваздушним операцијама за које је Малта претстављала главну базу. Због тога се припреме нису могле вршити у тесној сарадњи са оним ваздухопловним штабом са којим је Источна група требало да садејствује приликом стварног извођења десанта. Следећа тешкоћа, која је неповољно утицала на армију, састојала се у томе што су се јединице ваздухопловства, које су са нама сарађивале у тактичком смислу, морале потчинити команди једног новог ваздухопловног штаба, чим се буду пребациле на Сицилију.

Између наше морнарице и армије није било сличних тешкоћа, пошто су се њихови штабови налазили у истој згради у Капиру и заједно радили у присној хармонији.

У току припремног периода, формације и јединице изводиле су интензивну обуку и припремале се у специјално образованим центрима за обуку у комбинованим операцијама. Јединице су биле реорганизоване, ојачане, опремљене и наоружане, док су штабови грозничаво радили на уређењу великог броја различних појединости које захтевају један такав десант. Можда најтежки проблем за потчињење јединице армије био је у томе што до последњег дана нису могле тачно да знају са колико бродова и чамаца могу рачунати. Например, сваки пут када би један јуришни чамац био додат, или, још горе, одузет, требало је поново вршити расподелу транспортних средстава на јединице и мењати план укрцавања, а вероватно и тактички план. Такве измене имале су реперкусија како на вишу формацију, тако и на ниже потчи-

њене јединице. Штавише, располагало се само са ограниченим бројем разних типова специјалних јуришних чамца, тако да је могућност организације јуришних јединица и тактичких група била знатно смањена. Напослетку, постојала је тешкоћа и у томе што се није знало колико ће времена трупе морати да се задрже на мору пре то што отпочне само искрцавање; наиме, трупе нису могле да остану дуже времена у чамцима за искрцавање, који су били предвиђени за превоз само на релативно кратким отстојањима.

Није потребно да износим и друге тешкоће, пошто се из наведених примера може видети колико је било тешко планирање и припрема операције „Husky“.

Општи план за десант

У току маја и јуна детаљни план је постепено добијао свој облик.

Према наређењима врховног команданта, англоамеричке снаге имале су задатак да заузму Сицилију. Операцију је требало извести у пет етапа. Прва етапа обухватала би претходне акције поморских и ваздухопловних снага ради неутралисања непријатељских дејстава на мору и задобијања надмоћности у ваздуху; у другој етапи требало је извршити десант на острво са мора истовремено са ваздушним десантотом, са циљем да се заузму аеродроми и луке Сиракуза и Ликата; у трећој етапи требало је успоставити чврсту базу са које би се повеле операције за заузимање луке Августе и Катаније и аеродрома у равници код Катаније; четврта етапа обухватала би заузимање ових лука и аеродрома и, најзад, у петој фази требало је заузети цело острво.

Осма армија имала је задатак да најпре изврши напад између Сиракузе и Потала и да заузме луку у Сиракузи и аеродром код Пакина, а затим да наступа до опште линије Сиракуза—Палацоло—Рагуза и ступи у везу са Седмом америчком армијом код Рагузе. Најзад, требало је да заузмемо Августу и Катанију и групу аеродрома у равници код Катаније и да заједно са Американцима заузмемо цело острво. Седма армија генерала Патона добила је задатак да изврши напад између рта Скарамије и Ликате са циљем да заузме луку Ликата и групу аеродрома Понте Оливо, Бискари и Комизо. Осим тога, она је имала да брани аеродроме и да заштити леви бок Осме армије од евентуалног непријатељског дејства са западног дела острва.

Из података који су постепено прикупљани о распореду осовинских снага на Сицилији најзад смо сазнали да се посада

састоји из две немачке тенковске дивизије — дивизије „Херман Геринг“ и дивизије „Сицилија“ — и пет италијанских пољских пешадиских дивизија. (Непосредно пре наше инвазије дивизија „Сицилија“ променила је своје име, у 15 механизовану дивизију). Поред ових формација, било је распоређено шест италијанских обалских дивизија дуж обале. Овај распоред је углавном показивао да је непријатељ сматрао југоисточни и источни део острва као највероватнију зону за наше искрцавање, али није занемарио ни могућност искрцавања на западу. Очигледно, он је хтео да осигура Ликату и групу аеродрома североисточно од ње, као и Катанију и аеродроме у њеној близини. На веома дугој линији дуж обале било је доволно погодних места за искрцавање, али се могло претпоставити да је застор обалске одбране био намењен углавном за то да што дуже задржава савезничко искрцавање и да се непријатељ надао да ће касније својим снажним противнападима успети да сваког нападача баци натраг у море. На отсеку Осме армије, у обалској зони од рта Камполато до Ликате, тј. на дужини око 60 миља, била је распоређена италијанска 206 обалска дивизија, за коју смо знали да је слабо наоружана и слабог морала. Због тога нисам очекивао неки већи отпор у почетку нашег искрцавања, али сам претпостављао да ће ускоро затим уследити непријатељски противнапади и да ћemo при наступању ка Катанији наилазити на све јачи отпор. Дивизија „Херман Геринг“ и 15 немачка механизована дивизија налазиле су се на југоисточном делу острва, али су и оне биле подељене на више јако растурених борбених група, тако да је, с обзиром на слабо стање путева, било потребно да прође доста велики број часова пре но што би оне могле да се концентришу и припреме заједнички напад. И италијанске јединице биле су јако растурене.

Иако се, према дотадањој процени, сматрало да Немци могу сваке недеље пребацивати на острво по једну и по до две дивизије, као појачање, ја ипак у то нисам веровао, јер сам сматрао да ће тешки услови за снабдевање озбиљније успоравати и ометати концентрацију њихових снага.

Непријатељски положаји на обали нису изгледали тако јаки, иако су били непрекидни. Ту су били кратки појасеви жичних препрека, митраљеска гнезда и нешто мањих бункера, док је снага артиљерије на обалском отсеку изгледала незнанта. Борбена вредност италијанских јединица била је сумњива, пошто ниједна од њих дотада није никада учествовала у борби, тако да није било разлога да се верује да ће бити боље од просечних. Међутим, као што сам већ раније напоменуо, италијанске трупе су

се храбро бориле у завршној фази Туниске кампање. Према томе, требало је с правом очекивати да ће се за одбрану своје домовине још огорченије борити.

Као што је познато, Сицилија је планинско острво, тако да је кретање ван путева и стаза често немогуће. У приморском појасу постоји узана равница дуж обале иза које се стрмо дишу брда са веома оскудном путном мрежом. Било је очигледно да ће успех нашег дејства на Сицилији много зависити од држања главних путних и железничких чворова, који су неизбежно постали главни циљ наших напора, као што ће се видети из описа самих борби.

План Осме армије за десант на Сицилију

13 корпус требало је да напада јужно од саме Сиракузе. Било је предвиђено да се пре његовог искрцања, 9 јула, између 22.10 и 23.30 часова, спусти 1 падобранска бригада западно од Сиракузе, са задатком да најпре заузме важан мост преко реке Анапа, назван Понте Гранде, а затим обалске батерије северно од реке и оближњу хидроавионску базу. Четири часа доцније требало је да се са мора искрцају командоси, са задатком да заузму обалску батерију код рта Муро ди Порко. После тога 13 корпус извршио би главни напад са две бригаде 5 дивизије и једном бригадом 50 дивизије, с тим да 5 дивизија заузме Касибиле, а затим, у сарадњи са падобранским трупама, да наступа према Сиракузи. 50 дивизија имала је да заузме Аволу и да заштити мостобран корпуса од непријатељских напада са запада и југозапада. Овај мостобран могли смо да обезбедимо само ако чврсто станемо ногом на плато који се налази у унутрашњости, око две и по миље даље од обале, и који потпуно доминира обласким путем између Нота и Касибила. У другој фази, 5 и 50 дивизија требало је да образују мостобран преко реке Симета и да заузму Катанију. А да би могли извршити овај задатак, било је предвиђено да 30 корпус преузме први мостобран 13 корпуса.

Према плану 30 корпуса требало је да се 231 пешадиска бригада искрца јужно од Марцемемија, са задатком да заузме погодан мостобран за заштиту десног бока корпуса и да што пре упути патроле ради ступања у везу са 13 корпусом у близини Аволе. На центру, 51 дивизија имала је задатак да се са четири батаљона искрца на југоисточни рт полуострова Пакино и да што пре заузме сам град Пакино. Улево од 51 дивизије требало је да 1 канадска дивизија образује мостобран за заштиту левог бока корпуса и да заузме аеродром код Пакина. А основни задатак корпуса састојао се баш у томе да заузме и што пре уреди

овај аеродром. Због тога је, иако је то било поверено 1 канадској дивизији, у заповестима било предвиђено да аеродром треба да заузме она јединица корпуса која буде најбрже напредовала.

30 корпус имао је први главни циљ да заузме пут Ното—Розолини—Спакафорно, а после његовог заузимања 51 дивизија требало је да смени 50 дивизију (13 корпус) код Аволе. Други главни циљ корпуса био је да заузме висове који су доминирали путевима у зони Палацоло—Рагуза. 1 канадска дивизија имала је задатак да ступи у везу са 2 америчким корпусом код Рагузе, а после тога 30 корпус да изврши главни напад дуж пута Палацоло—Вицини.

Флота је имала задатак да подржава прво искрцавање и наше даље наступање у обалској области. Осим тога, био је разрађен и обиман план дејства за подршку из ваздуха.

Коначне припреме за десант на Сицилији

3 јула, кад сам стигао на Малту, цео штаб Осме армије био је спреман да отпочне са десантот.

Пре свега, желео сам да посетим ваздухопловног вицемаршала Паркера, да бих од њега добио потпуну слику ваздухопловних припрема. Тек тада, тј. у последњем стадијуму наших припрема, могли смо да ступимо у тесну везу са ваздухопловном командом, која је имала задатак да садејствује на нашем фронту у фази искрцавања. Иако није било опасности од непријатељских бомбардера за даљна дејства, ипак је на Сицилији још увек постојала јака снага непријатељских ловаца, који су избегавали борбу упркос свим настојањима и поред тога савезничко ваздухопловство задавало је непријатељу удар за ударом, тако да није било вероватно да ће нам његове ваздухопловне снаге стварати неке веће тешкоће.

Према своме обичају, и овом приликом, упутио сам трупама своју личну поруку која им је прочитана пре но што су се укрцале. То је био сигнал за почетак једне операције која ће пребацити Осму армију преко мора на копно, и напослетку до у срце Европе. Војници су били расположени и потпуно поузданни. Исто тако, и ја сам са поверењем гледао на исход овог подухвата, иако нисам имао никаквих илузија у погледу озбиљности борбе која нам је претстојала.

Глава једанаеста

ИЗВРШЕЊЕ ДЕСАНТА НА СИЦИЛИЈУ, ШИРЕЊЕ МОСТОБРАНА И НАСТУПАЊЕ КА КАТАНИСКОЈ РАВНИЦИ

(од 10 до 21 јула 1943 године)

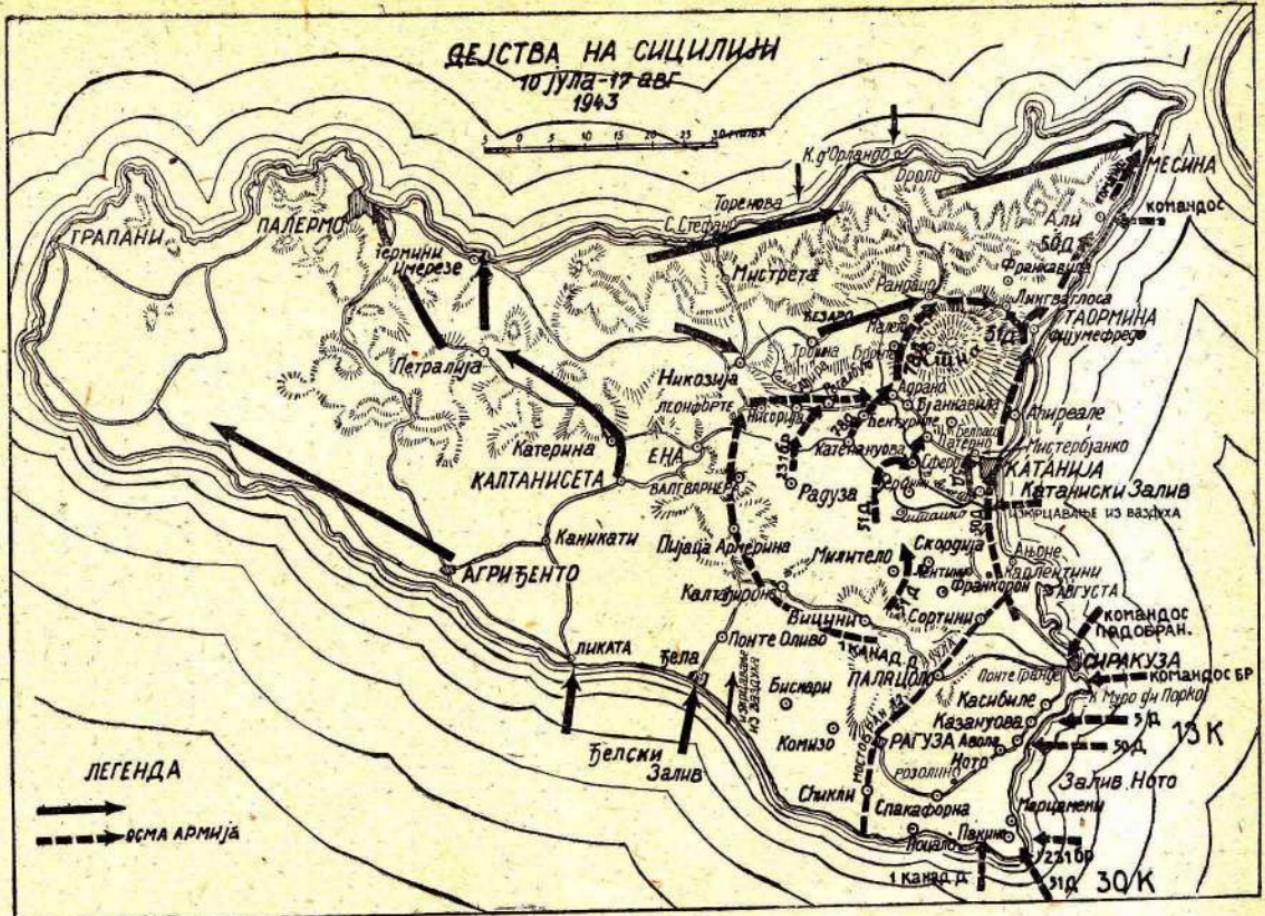
Искрцавање на Сицилију

(Скица 14)

У току 9 јула конвоји Седме америчке и наше Осме армије прикупили су се у своје зоне прикупљања источно и западно од Малте. У централном делу Средоземног Мора у току дана почeo је да дува јак ветар, тако да су се конвоји са трупама за напад морали образовати по узбурканом мору пре но што су се приближили сицилијанској обали. Искрцавање на Сицилију требало је да отпочне у раним часовима 10 јула. Због великих таласа изгледало је да је приближавање јуришних чамаца и искрцавање трупа на обалу веома ризичан подухват, а велики број људи већ је патио од морске болести. У току ноћи стигли су конвоји са трупама за десант у зоне одакле је требало упутити чамце за искрцавање. Пошто је у то време ветар почeo да попушта, могли смо се надати да ће олуја престати пре но што отпочне искрцавање.

Иако је ситуација била веома тешка, више бисмо ризиковали да смо покушали да одложимо напад док време постане повољније, него ако бисмо продужили са извршењем плана. Уствари конвоји су путовали по плану и стигли тачно на своја одређена места. Не могу а да не одам признање нашој морнарици за све оно што је учинила у овој операцији, јер је њен целокупан рад у погледу организације и спровођења поморске операције при искрцавању на Сицилију био сјајан и за сваку похвалу.

У међувремену, 9 јула у раним вечерњим часовима, полетеle су јединице падобранских трупа са својих база у Тунису.

Скица 14

На несрећу, њихова акција није извршена онако како је то било планирано; дувао је тако јак ветар да је неколико једрилица пало у море и да се велики део трупа спустио далеко од циља. Само незнатне снаге стигле су до моста Понте Гранде, који су храбро и упорно држале скоро осамнаест часова.

Десант са мора потпуно је успео. Он је био олакшан тиме што непријатељско ваздухопловство није било у стању да нам пружи неки озбиљнији отпор. Осим тога, непријатељске посаде трупе на обали острва, заведене олујом и заморене лажним узбуњама, попустиле су у својој будности. Први таласи наших искрцаних трупа постигли су потпуно тактичко изненађење. Пометња и дезорганизација биле су тако велике да непријатељ више није био у стању да пружи неки повезан отпор. Само нека места за искрцање била су стављена под ватру обалских батерија и артиљерије из унутрашњости, али је штета била мала; непријатељске батерије убрзо су уђуткане, захваљујући снажној подршци артиљериске ватре са наших бродова. У прво свитање искрцали смо се на свим предвиђеним местима.

На отсеку 30 корпуса непријатељски отпор био је веома слаб. 10 јула до 7.30 часова са успехом је вршена оправка разореног аеродрома код Пакина, тако да је стаза за атерирање већ после подне била спремна за употребу. У првим поподневним часовима сазнали смо да је град Пакино заузет. Увече истог дана цело полуострво било је у нашим рукама и имали смо око 1.000 заробљеника. Због узбурканог мора, а у извесној мери и због јаке непријатељске ватре, напредовање 13 корпуса било је спорије. Међутим, око 10.00 часова заузели смо Касибиле и Казанију и стигли у Аволу и Ното. Рано увече 5 дивизија чврсто је стајала на платоу који надвишава Касибиле, а лево од ње 50 дивизија држала је јужни огранак истог платоа, северозападно од Нота. После подне, десно од 13 корпуса, стигла је 5 дивизија до моста Понте Гранде и успела да ослободи наше прешивеле падобранце који су са моста уклонили експлозив за рушење. Због тога су наше трупе могле без задржавања да крену ка Сиракузи и да заузму град неоштећен.

Овако велики амфибиски подухват потпуно је успео још у току првог дана. Све наше предвиђене почетне циљеве постигли смо, а да непријатељ није успео да изврши противнапад нити да нам пружи неки озбиљнији отпор. Ниједна немачка борбена група није била у стању да интервенише против Осме армије, па чак ни италијанска дивизија, која се налазила у близини Сиракузе, није успела да се одржи. Приликом искрцања претрпели смо незнатне губитке, а у току целог дана, упркос великих

таласа, са успехом смо наставили даље искрцавање трупа и материјала. На тај начин стали смо чврстом ногом на острво.

Наступање ка Катаниској равници и Ени

11 јула отпочели су главни напади 13 корпуса према Августи, а 30 корпуса у правцу Палацоло — Вицини. Пошто је искрцавање трупа и материјала из бродова и чамаша у Сиракузи и на обалама настављено у току целог дана, имали смо пуно разлога да верујемо да ће резерве, возила и оружја и даље пристизати у задовољавајућој мери.

Први већи непријатељски противнапад са око 60 немачких тенкова извршен је на амерички отсек у правцу Ђеле. После извесног почетног успеха, непријатељ је потпао под страховиту ватру и изгубио 43 тенка. У међувремену, у околини Рагузе успостављена је веза између Канађана и деснокрилног америчког корпуса.

11 јула пре подне пребацио сам први ешелон свога штаба са Малте на Сицилију и провео дан у обиласку фронта. Као што сам предвиђао, потврдило се моје гледиште да ће заузимање најважнијих саобраћајних центара у бици за Сицилију имати примаран значај. У брдовитом пределу кретање ван путева и стаза било је врло тешко, а често немогуће. Због тога је било јасно да непријатељ неће бити у стању да пружи отпор ако успемо да му заузмемо саобраћајне чворове.

Увече 12 јула чврсто смо држали југоисточни део острва. Приликом заузимања Августе 13 корпус имао је извесних тешкоћа, због противнапада немачких тенкова. Противнапад је најзад био одбијен, благодарећи помоћи наших поморских и ваздухопловних снага. У луку смо ушли у току ноћи 12/13 јула. Два неустрошива разарача наше морнарице упловила су у луку још пре но што су наше трупе ушле у град! У то је и 30 корпус заузео линију Сортини — Палацоло — Рагуза — Шћикли. У овим борбама трупе су се јако замориле због тога што још нису биле добиле никаква транспортна средства и што су се јако исцрпеле због дугих маршева по великој жези. Али, и поред тога, наредио сам да уложе крајње напоре за трајно одржавање притиска, јер је билобитно да искористимо дезорганизовано стање непријатеља, пре но што се снађе. Италијанске трупе показивале су мало воље за борбу ако би их Немци напустили — оне би се предавале после краћег симболичног отпора, дезертирале или се повлачили према северу. Немачке трупе још се нису биле довољно прикупиле и средиле, нити су њихови покрети

били координирани, тако да још нисмо били озбиљније задржани, иако су њихове заштитнице 12 јула пружале јачи отпор.

12 јула јздао сам наређење да се наступање настави у два правца — 13 корпус дуж обале на север ка Катанији, а 30 корпус ка Калтађирону, Ени и Леонфорту. Американци су добро напредовали тако да смо, по мом мишљењу, могли да отсечемо све непријатељске снаге у Западној Сицилији да су Американци стигли у Калтанисету, Каникати и Агриђенто.

13 јула напредовање је било спорије. И поред тога што је била јака врућина и што су трупе показивале знаке умора, ипак је 30 корпус напредовао према Вицинију. Пошто је постојала опасност да ће се обе армије укрстити у области Вицини — Калтађироне и на тај начин једна другој ометати даље наступање, Петнаеста трупа армија наредила је да Осмој армији припадне пут који пролази кроз та места и даље преко Пијаца Армерине и Ене. Пошто ми је изгледало да је погодно да се на правцу 13 корпуса из рејона Лентинија изврши прдор у Катаниску равницу, наредио сам да се ноћу 13/14 јула изведе један већи напад. За овај задатак била је придата једна падобранска бригада и један командос. Пре свега, требало је да форсирамо теснац кроз тешко пролазно земљиште између Карлентинија и Лентинија и да заузмемо два моста: један северно од брежуљка код Лентинија, а други — Примасоле, преко реке Симета.

Према плану требало је да се падобранска бригада спусти у току ноћи у близини моста Примасоле, с тим да га заузме и образује мали мостобран на северној обали, а затим да успостави везу са командосом, који је имао задатак да заузме други мост, пошто се искрица западно од Ањоне. 50 дивизија, са једном окlopном бригадом на челу, требало је да изврши главни напад у правцу Катаније. За искривање из ваздуха и са мора била је предвиђена подршка наших поморских снага.

У почетку, напад се успешнио развијао тако да су оба моста неоштећена пала у наше руке. Задатак је извршио мали део падобранске бригаде, зато што је само око половине њених авиона успело да избаци падобранце над циљем и што су се једрилице само делом спустиле на предвиђено место. Иако су падобранци могли да удаље експлозивно пуњење са моста и да до мрака 14 јула издрже низ противнапада непријатељских тенкова и пешадије, њихов положај био је веома критичан. Исто тако, командосу је пошло за руком да уклони експлозивно пуњење са свог моста, али је доцније био принуђен да се повуче. Јаке непријатељске снаге, које су штиatile Карлентини, успеле су да задрже наше главне снаге на веома тешко пролазном земљишту. Тек

после подне 14 јула, када је неколико наших тенкова успело да обиђе непријатељско источно крило, наша пешадија могла је да настави надирање кроз Лентини. У јутарњим часовима 15 јула успостављена је веза са падобранском бригадом, која се била повукла на један брежуљак који је доминирао равницом и још непорушеним мостом Примасоле.

Захваљујући отпору својих заштитница, непријатељ је имао доволно времена да организује чврст положај северно од Симета, тако да је судбина важног моста неколико дана била у неизвесности. У току 15 јула успели смо да пребацимо нешто пешадије и тенкова преко моста, али се тенкови нису могли одржати северно од реке, већ су се због јаких непријатељских противнапада морали повући. Исто тако, наши покушаји да пређемо реку узводно остали су без успеха. Увече мост је још увек био нетакнут.

Најзад, 16 јула, пре свитања, образован је један узан мостобран преко Симета. До краја следећег дана успели смо да чврсто станемо на другу страну реке и да пешадијом, уз подршку противтенковских топова и тенкова, држимо један мостобран дубине око 3.000 јарди. Мост је и даље остао неоштећен у нашим рукама и поред свих настојања непријатеља да га поново заузме. Наш мостобран северно од реке већ је био доволно дубок за припремање снажног напада према Катанији, тако да је 50 дивизија ноћу, 17/18 јула, извршила снажан удар према северу, али је постигла незнatan успех, јер је непријатељ давао одлучан отпор и вршио бесомучне противнападе.

На западном крилу мојих трупа, 30 корпус наставио је борбу са деловима непријатељске тенковске дивизије и нешто падобранских трупа, које су пружале све јачи отпор. Непријатељ се трудио да одржи слободне путеве за немачке трупе на западу, и уколико је унутрашњост острва постала брдовитија и сувовија, утолико је задатак нападача постајао тежи. 51 дивизија, која је наступала на челу 30 корпуса, задржана је 13 јула код града Вицинија, који смо заузели тек следећег дана после подне.

Пошто су се моја два главна правца напада почели да разилазе, дошао сам до закључака да ми је између њих потребан један јак ослонац да бих сачувао равнотежу. Како је у то време 51 дивизија била јако заморена, наредио сам 30 корпусу да на фронт убаци 1 канадску дивизију и да 51 дивизију извуче у резерву са задатком да очисти зону Скордија — Франкофонте — Милитело.

Пошто су заузели Вицинију, Канађани су брзо наступали кроз Калтађироне ка Пијаца Армерини, која је пала ноћу 16/17

јула. После тога, дејства су настављена према Валгварнери и Леонфорту, са циљем да се пресече пут Ена — Катанија код Леонфорта и да се заузме Ена са истока (за коју смо знали да је утврђена за одбрану).

16 јула наредио сам 30 корпусу да упути 51 дивизију према Патерну да би помогла дејства 13 корпуса. Увече 17 јула дивизија је прешла преко реке Симета, али је била заустављена пред јаким непријатељским положајима на 10 миља од Патерна.

Непријатељски отпор почeo је да се јасније оцртава. Главнина немачке дивизије „Херман Геринг“ већ се налазила у Катаниској равници; даља појачања 1 падобранске дивизије пребачивана су из Италије у току неколико узастопних ноћи, тако да је у борби већ било укупно 6 батаљона. Утврђено је да се на фронту налазе и два немачка тврђавска батаљона који су хитно пребачени са италијанског копна.

Почетак стварања левог крака клешта око Етне

15 јула команда Петнаесте армиске групе одлучила је да Седма америчка армија развије операције од Калтанисете према Катеринију и Петралији. Пошто је на тај начин било обезбеђено спољње крило Осме армије, могао сам да надирем најпре према Леонфорту, а затим у источном правцу према Адрану и да тако обиђем Етну са севера. Американци су могли да оперишу од Петралије, тако да пресеку северни обалски пут и да на тај начин заврше изоловање западног дела острва. Намеравао сам да извршим удар у позадину непријатеља у околини Катаније и да забијем клин између дивизије „Херман Геринг“ у Катаниској равници и 15 немачке механизоване дивизије која је поседала положај у продужењу њеног западног крила.

У току 17 и 18 јула јасно су се показале непријатељске намере. Он је повлачио немачке снаге у североисточни део острва, обилазећи око Катаније коју је хтео да одржи по сваку цену; исто тако, он је покушавао да нам онемогући употребу аеродрома јужно од Катаније. И замста, аеродроми у Катаниској равници били су један од наших најважнијих циљева на острву, јер, чим би наше ваздухопловство могло да их користи, постигли бисмо не само да наше трупе боље подржавамо из ваздуха, већ бисмо били у стању и да појачамо наше ваздушне операције у непријатељској позадини. Земљиште је било веома погодно за одбрану и ишло је у прилог непријатељу при одбрани Катаније. Његови положаји у Катаниској равници наслањали су се на бреџуљке огранака Етне који су непријатељу пружали одличне могућности за осматрање наших покрета. У исто време непријатељ

је почeo да успорава наше напредовање смишљеним рушењима на западном крилу, која су, вешто комбинована са природним особинама планинског земљишта, претстављала озбиљну препреку нашим трупама.

Непосредно после напада 50 дивизије, у току ноћи 17/18 јула, улево од 50 дивизије убачена је у борбу 5 дивизија, која је 18 јула после подне почела да надира према Мистербијанку, тежећи да прошири фронт нашег напада на Катанију и обиђе центар непријатељског отпора. У то време нападао сам једновремено са четири дивизије. 50 дивизија из 13 корпуса напредовала је дуж обале ка Катанији, а улево од ње 5 дивизија ка Мистербијанку. На отсеку 30 корпуса, 51 дивизија нападала је према Патерну, док је 1 канадска дивизија била упућена према Леонфорту и Адранду.

19 јула наставили смо притисак са истом јачином на сва четири нападна правца. Иако је 13 корпус могао само споро да напредује, ипак су наша артиљеријска ватра и наши често обнављани напади имали јако дејство, тако да је непријатељ претрпео велике губитке. 5 дивизија прешла је реку Симето и избила у висину мостобрана 50 дивизије, али није могла да надира све док није направљен један прелаз преко реке преко кога је могла да пребаци оруђа за подршку на другу обалу. 51 дивизија образовала је мостобран преко реке Дитаини код Сфера и 20 јула заузела већину аеродрома код Ђербиија; међутим, следећег дана, услед јаког непријатељског противнапада, била је принуђена да се повуче на положаје јужно од аеродрома. Пошто је у току 19 јула била задржана извесно време северно од Валгварнере, 1 канадска дивизија приближила се следећег дана на неколико миља од Леонфорта. 231 бригада убачена је у празнину између 1 канадске и 51 дивизије и, пошто је заузела Радузу, стигла је до моста на реци Дитаини (на путу од Радузе до Ађире). 19 јула бригада се приближила на три миље од саме Ађире. Пошто је било познато да непријатељ брани ово место јаким снагама, 30 корпус је решио да га не напада док не заузме Леонфорте и док Канађани са запада не угрозе положаје код Ађире. Огорчене борбе код Леонфорта трајале су и у току 21 јула, али је град напослетку опкољен и заузет у току наступајуће ноћи.

У међувремену, Седма америчка армија надирала је према северу и 22 јула пресекла пут који води дуж северне обале у близини Терминије, док је, у исто време, после неколико изведенih напада на северозападном и западном правцу, заузет Палермо и извршено чишћење целог западног дела Сицилије. Задржано је више хиљада Италијана.

Глава дванаеста .

КОНАЧНО ЗАУЗЕЋЕ СИЦИЛИЈЕ

Припреме за савлађивање немачког отпора у североисточном делу Сицилије

Пошто је заузет западни део Сицилије савезничке снаге биле су спремне да протерају непријатеља и из њеног североисточногугла. Било је јасно да ће непријатељ тежити да нас у томе спречава што је могуће дуже. И заиста, већ 20 јула почели смо да добијамо извештаје о пристизању његових даљих појачања. 30 корпус утврдио је да се према њему налазе и делови 29 немачке механизоване дивизије. Изгледа да су Немци, поред политичких, имали још три главна војна разлога због којих су тежили да што дуже сачувају свој мостобран на Сицилији. Пре свега, било им је стало до тога да нам што је могуће дуже оне-могуће употребу аеродрома у Катаниској равници, са којих смо могли све јачом снагом да ударамо у срце Италије. Друго, било им је потребно да нас задрже на Сицилији док се не организује немачка одбрана у Италији, јер је било све очигледније да не могу имати поуздана у Италијане, чак ни у одбрани њихове сопствене земље. Најзад, требало је обезбедити отступницу на копно за случај да се Сицилија не буде могла одржати. Стога смо морали да очекујемо упоран и дуготрајан отпор.

Топографски створ североисточног дела Сицилије био је веома повољан за непријатеља, јер је на целом путу до Месине могао да организује низ веома јаких положаја за одбрану, а с друге стране, ми нисмо могли да искористимо своју ~~надмоћност~~ у оклопним снагама. Због тога смо у току следећих седмица стално тежили да у непријатељској позадини са мора искрцамо своје снаге. Уствари, то нам је касније пошло за руком, али је обала била непогодна за искрцавање јаких снага. Поред тога, имали смо на расположењу само малу броју чамаца за искрцавање, пошто су се великим делом налазили на оправци ради припреме за десант на италијанско копно. Наша офанзива у ваздуху била је појачана и постизала је изванредне резултате; док је наше ва-

здухопловство наносило немилосрдне ударице непријатељским трупама и његовим комуникацијама, дотле нас непријатељски авиони нису ни у чему могли ометати.

У завршној фази борби на острву непријатељ је употребио четири немачке дивизије: 29 механизовану дивизију на северном отсеку, 15 механизовану дивизију на центру и дивизију „Херман Геринг“ на истоку, док 1 падобранска дивизија није дејствовала скупно ни самостално, већ је образовала поједине одреде за одбрану важних тачака. Остаци три италијанске дивизије наставили су борбу заједно са Немцима.

Још од почетка искрцања наше трупе биле су стално у борбама, тако да су се код њих, због јаке јулске жеге и сталног кретања по брдовитом земљишту, почели да показују видни знаци заморености. 20 јула наредио сам да се 78 дивизија пребаци из Суса, да бих повећао своју офанзивну снагу, јер су све моје дивизије, које сам имао на Сицилији, већ биле на фронту.

21 јула одлучио сам да пребацим тежиште офанзиве Осме армије на лево крило. Тада више није било сумње у то да ће непријатељ отсудно бранити Катанију; ако бих и даље покушавао да непосредно наступам у том правцу, свакако бих претрпео тешке губитке које не бих могао да поднесем. Зато је било боље да се непријатељ обиђе северно од Етне и нападне из позадине. У том циљу одлучио сам да приdam 78 дивизију 30 корпусу, с тим да најпре заузме Ђентурије, а затим Адрено и да после тога крене ка Бронтеу и Рандацу. У међувремену појавила се неопходна потреба да се нашем ваздухопловству обезбеди више аеродрома да би могло појачати своје нападе на непријатеља; наш је циљ био да изолујемо Сицилију од копна, да разоримо најважније саобраћајне центре на острву и да деморалишемо непријатељске трупе.

Због тога сам наредио 13 корпусу и 51 дивизији 30 корпуса да пређу у дефанзиву, с тим да врше само активну патролну делатност и мање препаде да би везали непријатељске јединице на њиховим садањим положајима. Главни удар требало је да изврши лево крило 30 корпуса. За почетак општег напада одредио сам 1 август, јер сам се могао надати да ће до тог времена бити спремна и 78 дивизија за извршење свога задатка. У међувремену, дао сам упутства 30 корпусу да продужи дејства на правцима Леонфорте — Ађира — Регалбуто и Катенануова — Ђентурије, да би се приближио граду Адрану, који сам сматрао кључем непријатељског положаја код Етне.

На мом левом крилу прегруписавала се Седма америчка армија за наступање ка Месини. Према заповести команде Петнаест-

сте групе армија било је предвиђено да једна дивизија наступа дуж пута Никозија — Тројина — Рандацо, а друга правцем Термини Имересе — Сан Стефано — Капо д' Орландо (то је био максимум снага који се могао употребити у овој зони). Као почетак овог напада такође је био одређен 1 август, а као полазни положај линија Никозија — Мистрета — Сан Стефано.

Наступање источно од Леонфорта

После пада Леонфорта непријатељ је 30 корпусу давао огорчен отпор. 1 канадска дивизија била је најпре задржана источно од овог града, а затим пред Нисоријом, у коју су наше трупе могле да уђу тек 24. јула. У међувремену, нападајући са југа према Ађири, 231 пешадиска бригада успела је да пресече главни пут источно од града, али је због јаких противнапада била принуђена да се повуче. Огорчене борбе око Ађире трајале су све до 28. јула када је град пао у наше руке.

У исто време 78 дивизија стигла је на фронт у зони Катенануова и ноћу 29/30. јула, заједно са једном канадском бригадом извршила напад на овај град, који је заузет рано ујутро после жилаве борбе. У току напада следеће ноћи очишћена је брдовита област северно и североисточно од града. На тај начин образовали смо један мостобран за дејство ка месту Тентурипе, које се налази на високом брдовитом масиву. До њега је водио само један једини пут који се са много окука пео уз стрму падину брда. Због тога је заузимање овог места претстављало ванредно тежак задатак. Па и поред тога, предњи делови 78 дивизије успели су да уђу у град у току ноћи 1/2. августа, али су у свитање били принуђени да се повуку, када се утврдило да су се знатне непријатељске снаге ушанчиле по кућама. Следећег дана припремљен је напад са циљем да се Немци избаце из својих положаја. Напослетку, 3. августа ујутро, успели смо да заузмемо град, пошто се непријатељ повукао преко реке Салсо. Заузимање Тентурипеа претстављало је веома значајан успех, а у исто време и велики подвиг 78 дивизије, која је заслужила највеће признање, јер је то била важна припрема за битку код Адрана. Сада, када је Тентурипе био у нашим рукама, пад Адрана био је осигуран, јер смо владали прилазима ка овом најважнијем ослонцу непријатељског положаја код Етне. А његов пад значио је да није далеко крај похода на Сицилију.

После пада Ађире, 231 бригада наступала је западним крилом према Регалбту. Њено наступање било је отежано због запречавања на путу, али је на озбиљнији отпор непријатеља наишла тек 30. јула ујутро на периферији самог Регалбута. Због

јаких непријатељских противнапада, наша дејства у току ноћи 30/31 јула нису имала неки већи успех, а после жестоких борби које су беснеле целог дана 31 јула, оне су још увек биле једну миљу западно од свога циља. Сада је била доведена и Канадска дивизија од Ађире, тако да су наше јединице, после тешке борбе у току 1 августа, ушли у град касно после подне и потпуно га заузеле следећег јутра, када су предњи делови већ били око три миље источније.

Док су се развијала ова дејства на западном крилу, 13 корпус је наставио своју активност да би везао непријатељске снаге на свом фронту. На централном отсеку, 22 јула наредио сам 13 корпусу да предузме фронт бригаде која се налазила на десном крилу 30 корпуса, да би се појачале снаге за извођење главног удара. Тако је проширен фронт 5 дивизије. Очекивао сам да ће непријатељ, као одговор на мој напад према Адранию, одговорити својим нападом према Сфери. Због тога сам 29 јула наредио да се на лево крило 5 дивизије као појачање пошаљу два пешадиска батаљона и један пук канадских тенкова. 51 дивизија имала је задатак да и даље одржава равнотежу између оба корпуса.

Крајем месеца запленили смо једну карту непријатељског распореда. Из ње се јасно видело да је Адрсано заиста био кључ немачког положаја на Етни. То је био доказ да је циљ за главни удар Осме армије био правилно изабран, јер би пао цео положај код Етне ако бисмо успели да заузмемо Адрсано.

У овом периоду разматрао сам мере за претруписавање наших снага за даље вођење рата на италијанском копну. За десант на „врх чизме“¹⁾ долазиле су у обзир две одвојене (корпусне) операције Осме армије. 10 корпус је чекао у околини Триполиса. Са његовим командантом, генералом Хороксом, већ сам разговарао о његовој могућој улози у Калабрији. Сада сам размишљао о употреби 13 корпуса и решио да изврши прелаз преко Месинског Мореузда. У том циљу, 1 канадску и 5 дивизију требало је употребити за напад, док би 78 дивизија била на расположењу као непосредна резерва. Сада се заврши поход на Сицилију, требало је да се 50 и 51 дивизија пошаљу на одмор, пошто су још од Ел Аламејна непрекидно учествовале у тешким борбама. Због тога сам намеравао да операцију „Husky“ завршим са 30 корпусом (који се састојао из 50, 51 и 78 дивизије), чим се обе обиласеће колоне споје северно од Етне. То би ми омогућило да се у последњој фази борби на Сицилији 1 канадска и 5 дивизија одморе и попуне.

¹⁾ „Врх чизме“ је јужни део Калабрије (нап. ред.).

Пад Катаније и Рандаца

4 августа издао сам корпусима заповести за даље извођење борбених дејства. 30 корпус имао је задатак да продужи дејство ка Адрану. У 13 корпусу, требало је да 50 дивизија заузме Катанију, када се укаже прилика, а 5 дивизија да после заузимања Мистербијанка напредује ка Белпасу. Препоручио сам 13 корпусу да употреби једну пешадиску бригаду, са једним тенковским пуком, на правцу Сфера — Патерно, пошто је било важно да се тамо обезбеди чврста веза. После пада Адрана требало је да 30 корпус извуче 1 канадску дивизију у резерву, а 13 корпус 5 дивизију, после заузимања Белпаса. После тога, ове јединице могле су да отпочну са планирањем и попуном ради искрцања у Италију. Даља дејства источно од Етне изводио би 13 корпус са 50 дивизијом, а 30 корпус западно према Рандацу са 51 и 78 дивизијом. После спајања ова два корпуса северно од Етне, требало је да 30 корпус, преузимајући команду над 50 дивизијом, заврши операцију „Husky“ и да се команда 13 корпуса повуче са фронта ради припремања напада на копно.

Надирање 30 корпуса иза Ђентурипе и Регалбута непосредно је угрожавало главни непријатељски положај на Етни и почело је да доводи у опасност трупе које су задржавале 13 корпус у области Катаније. 3 августа било је јасно да је непријатељ са отсека код Катаније почeo да повлачи главнину немачких снага према северу. Ноћу 3/4 августа прешла је у напад 5 дивизија са две бригаде и до подне напредовала око четири миље. На обалском правцу, кретање наших трупа знатно је успоравано због обимног рушења и запречавања минама, а на фронту 50 дивизије вођена је жестока борба са непријатељским заштитницама на јужној ивици Катаније, с обе стране главног обалског пута. Међутим, у току 5 августа 13 корпус напредовао је на целом фронту, тако да су Катанија, Мистербијанко и Патерно пали у наше руке. Источно од Етне, главне непријатељске снаге повукле су се на узани фронт северно од Аћиреала.

За то време 30 корпус је надирао ка Адрану који је непрекидно бомбардован из ваздуха. Ноћу 4/5 августа 78 дивизија прешла је реку Салсо, с обе стране пута Ђентурипе — Адрено, док је 1 канадска дивизија прешла лево од ње. И поред жестоког непријатељског отпора напад се успесино развијао, тако да је 78 дивизија 6 августа стигла до јужне ивице Адрана. Наши предњи делови обишли су град и приближили се путу који од Адрана води на север за Бронте. Пошто се непријатељ повукао у току ноћи 6/7 августа, 78 дивизија заузела је град и следећег јутра кренула на север у циљу гоњења непријатеља према Бронту.

Међутим, наше наступање било је знатно успорено због мина и рушења на и онако врло рђавом путу, који је пролазио преко пространих поља од лаве и терасастог обрађеног земљишта, тако да је развој снага ван пута био скоро искључен.

Десно од 30 корпуса дејствовала је 50 дивизија према Бјанкавили, која је заузета 6 августа.

Падом Адрана сломљена је одбрана главног непријатељског положаја у североисточном делу Сицилије, тако да се непријатељ повлачио на свима отсецима. Па ипак, било га је веома тешко гонити у стопу због тога што је ометао наше наступање обимним и вештим рушењем и запречавањем, али је наше ваздухопловство наносило велике губитке његовим колонама у повлачењу и причињавало му знатну штету. Пошто смо извиђањем из ваздуха почели да откривамо све јачи саобраћај преко Месинског Мореуза, закључили смо да је непријатељ отпочео да пребацује своје позадинске установе и опрему натраг на копно. Због тога су наше поморске и ваздухопловне снаге имале првенствени задатак да спрече ову евакуацију.

У зору, 8 августа, 78 дивизија ушла је у Бронте, док се 51 дивизија борила источно од Етне, око осам миља северно од Катаније. У међувремену, после жестоке борбе, америчке снаге заузеле су Троину 6 августа, а два дана доцније ушле у Ђезаро, одакле су дејства настављена дуж главног пута према Рандацу.

У то време наредио сам да се први ешелон мога штаба креће са 30 корпусом, у намери да га пребацим на правац 13 корпуса чим стигнемо у рејон источно људ Рандаца.

Наše наступање северно од Бронта било је веома споро. Јужно од Малета нашли смо на прилично јаке непријатељске снаге, тако да смо тек 12 августа успели да заузмемо град и узвишења у његовој близини. Следећег дана Седма америчка армија напала је Рандацо.

9 августа, кад сам се вратио на источно крило, одлучио сам да изменим своје наређење којим је било предвиђено да 13 корпус наступа само са једном дивизијом источно од Етне, јер сам раније намеравао да извучем 5 дивизију у резерву да би се припремала за искрцавање у Италију. Да смо брже наступали ка Рандацу, раније бисмо угрозили отступницу непријатељским снагама које су се налазиле источно од Етне, док би 13 корпус могао да наступа без нарочитих тешкоћа. Али, када је постало очигледно да ће операција према Рандацу дуже потрајати и да непријатељ стварно појача овај отсек трупама са обалског правца, било је неопходно да се појача притисак 13 корпуса дуж обале. Стога сам му наредио да поново баци на фронт 5 дивизију

како би могао нападати са две дивизије. Желео сам да постигнем чврсту контролу над територијом у троуглу Франкавила — Таормина — Фијумефредо, тако да бих могао прорети источно од Етне, ако бисмо западно од ње нашли на веће тешкоће, јер је било веома важно да се што је могуће брже преће јужни прилаз ка Месини. 11 августа одлучио сам да извршимо ново прегруписавање снага, пошто је рок за искрцавање на „врх чизме“ у Италији већ био померен на 1 септембар. Због тога сам наредио да 51 дивизија смени 5 дивизију и да 13 августа команда 30 корпуса преузме дужност од команде 13 корпуса. Било је крајње време да се снаге које су одређене за десант повуку са фронта у резерву.

Завршне борбе на Сицилији

13 августа Американци су заузели Рандацо, док је 78 дивизија водила тешке борбе јужно од града. Иако је заузимањем Рандаца припремљена коначна ликвидација непријатеља на Сицилији, ипак су наше трупе после тога споро наступале, зато што су савезничке снаге биле принуђене да се крећу искључиво дуж обалских путева, ван којих је развијање било скоро немогуће.

14 августа престао је додир са непријатељем на целом фронту Осме армије; следећег дана 50 дивизија заузела је Таормину, 51 дивизија ушла је у Лингваглосу, а 78 дивизија очистила рокадни пут од Рандаца до обале.

У то време Седма америчка армија напредовала је дуж северног обалског пута, источно од рта д' Орландо, пошто је извршила две амфибиске акције између Торенове и Брола, да би непријатељу пресекла отступницу и повећала брзину наступања.

Наредио сам да се ноћу 15/16 августа изврши искрцавање пред фронтом 30 корпуса, које је један командос, са извесним бројем тенкова, успешно извршио код Алија, јер се непријатељ повукао на север пре но што је искрцавање извршено. Због рушења и запречавања на путу, уклесаном у стену, командос није био у стању да наступа ни према северу ни према југу, тако да је једна група покушала да се пешке пробије преко беспутног земљишта ка Месини.

Америчке трупе ушли су у Месину ноћу 16 августа, док су непријатељске батерије на Калабриском Полуострву повремено гађале град. Следећег јутра делови командоса који се искрцало код Алија, спојили су се са Американцима.

Заузимањем Месине завршена је операција на Сицилији у којој су Немци имали 24.000 мртвих.

Сада се Осма армија налазила у области Месине непосредно према Калабрији и вршила потребне припреме за прелаз на европско копно. Операција на Сицилији трајала је тридесет и осам дана. У њој су наше трупе водиле жестоке и непрекидне борбе у најтешкој доба године и на изванредно тешком земљишту. Немци су по други пут потиснути у море, а ми смо сада стајали на капијама „тврђаве Европе“.

Осврт на операцију на Сицилији

Стратегија сила Осовине на Сицилији била је погрешна у извесној мери. При искрцавању Савезници су постигли потпуно тактичко изненађење, јер су немачке снаге у то време биле распоређене по целом острву. Оне нису могле да се благовремено концентришу због веома слаботи отпора италијанских трупа и дејства нашег ваздухопловства, које је ометало искоришћење и онако оскудне путне мреже, тако да смо сасвим чврсто стали на острво пре њо што је непријатељ могао да пружи неки озбиљнији отпор. Посматрана са нашег становишта, операција се даље развијала сасвим једноставно и завршила се веома брзо, ако се узме у обзир ванредно тешка пролазност земљишта на коме је извођена.

Најтеже борбе у овој операцији вођене су код моста Примасоле. Можда је изгледало чудновато што сам, после победе код овог места, пребацио тешиште операције са приморске равнице, која се протеже до Катаније, на унутрашње путеве који воде ка Адрану. Али, треба имати у виду да бих настављањем напада ка Катанији претрпео веома тешке губитке, који, по моме мишљењу, не би одговарали значају постигнутог успеха. Осим тога, ја нисам желео да овде отупим оружје, када је било јасно да нам на европском копну претстоје дуге и тешке борбе. Поред тога што смо на адранском правцу могли постићи циљ са мање губитака, овај правац имао је и ту предност што смо за време борби могли да одржавамо тешњи контакт са нашим америчким савезницима.

Осма армија поникла је, вежбала се и стекла борбену практику у Северафричкој Пустинији. Био сам необично задовољан што се она тако брзо прилагодила веома тешким условима који су постојали на Сицилији. То је потврдило моје гледиште да једна борбена снага, која је једном потпуно овладала основним начелима ратовања, може успешно и без великих тешкоћа да оперише под било којим условима климе и земљишта. Наравно, при томе је битно да команданти свих степена буду умно јаки и отпорни и да се не држе круто раније усвојених тактичких метода.

Глава тринадесета

СНАБДЕВАЊЕ ЗА ВРЕМЕ ОПЕРАЦИЈЕ НА СИЦИЛИЈИ

Иако је операција на Сицилији трајала само тридесет осам дана, проблеми снабдевања, који су постојали како у припремном периоду, тако и за време саме операције, привлачили су велику пажњу. За штабове и трупе Осме армије ова операција претстављала је почетак нове фазе рата, јер смо први пут имали да извршимо једну комбиновану операцију, која је обухватала напад широких размера на непријатељску брањену обалу. Искуство које смо стекли на Сицилији показало се као веома драгоцено приликом решавања проблема снабдевања у доцнијим операцијама у Италији и Нормандији.

Приликом припремања комбиноване операције широких размера, одговорни штабови врше веома обимне прорачуне и организацију. Већ сам раније навео да је планирање за операцију на Сицилији отпочело пре но што је завршена кампања у Северној Африци. Према томе, лако се може схватити изванредно велика сложеност овог проблема.

Први пут у овоме рату, приликом операције на Сицилији, снабдевање су велике снаге преко отворених обала за дужи период времена. У нашем плану било је предвиђено да се лука Сиракуза заузме што је могуће брже после искрцања и, заиста, она је била у нашим рукама у року од 48 часова. Ово нам је омогућило да знатно скратимо време за снабдевање преко обала, иако смо још неко време наставили искрцање људства и материјала на обалама полуострва Пакино. С друге стране, Седма америчка армија много је дуже зависила од снабдевања преко отворених обала. У периоду планирања многи се нису слагали са оваквим начином снабдевања и сумњали су у могућност његовог извођења, али није било другог излаза него да пристанемо на такав ризик, чим је једном донета одлука да се Источна и Западна група искрцају једна поред друге. Уствари, искуство на Сицилији је показало да се и велике снаге могу дуже времена

снабдевати преко отворених обала, ако се расположе са довољно чамаца за искрцавање и специјалне опреме и ако постоје сношљиви временски услови, као и повољни услови у погледу плиме и осеке.

Битна разлика између ове операције и операције коју је Осма армија водила у Северној Африци била је у томе што се снабдевање на Сицилији морало да врши преко малог броја рђавих путева и кроз тешко пролазну област ван путева. Док је број возила која су се могла кретати дуж пустинских путева био неограничен, дотле су путеви на Сицилији били узани, стрми и кривудави, тако да је регулисање саобраћаја било важније него икада раније. Показало се да су потребне нарочите мере за контролу кретања колона, за ограничавање броја и врсте возила на путевима и за регулисање цивилног саобраћаја. И ово искуство нам је добро користило у доцнијим операцијама.

Подизање и оправка мостова на Сицилији долазило је до изражaja због рушења која је непријатељ вршио у широким размерама. Срећом, ми смо благовремено предвидели дотур дољних количина мостовог материјала „Бејли“, који је веома рано искрцан на обалу.

Други проблем, са којим смо се срели на Сицилији, била је маларија која тамо влада. Иако смо и то били предвидели и предузели све могуће мере предохране, ипак су губици од маларије били већи од губитака у борбама. Болест је нарочито узела маха у Катаниској равници.

Из ове операције могли смо да извучемо неоцењиво искуство за будућност и у томе што је ту први пут образован један специјалан штабни механизам од претставника свих видова оружаних снага за руковођење утоваром и одавашњањем конвоја после извршеног десанта. Наравно, неопходан је један план укрцавања и за конвоје који треба да служе инвазионим снагама. Али, ипак, тај план се мора правити пре операције и мора зајемчити такву еластичност да се помоћне трупе, резерве, појачања и запасе могу упућивати оним редом који захтева оперативна ситуација. Овај штаб, састављен од претставника свих видова оружаних снага, у почетку се звао „Управа за превожење“ („Ferry Control“), а касније, у операцијама у Северозападној Европи, променио је име у „Управа за појачање“ („Build up Control“).

План за снабдевање Осме армије за операцију на Сицилији разрађен је у Команди савезничких снага у Северној Африци. После извесног времена редовно су долазили планирани конвоји са животним потребама из Британије и са Средњег Истока, док се снабдевање оружјем и муницијом вршило из слагалишта у

Северној Африци. Додуше, одговорност је била подељена, нарочито између Северне Африке и Врховне команде снага на Средњем Истоку, али нам је убрзо пошло за руком да успоставимо сарадњу без трења. Нисмо имали намеру да на Сицилији обrazујемо складишта и радионице, јер је операција била исувише кратка да би се оправдало њихово успостављање. Међутим, немогуће је уредно снабдевати савремену армију ако се она чврсто не наслана на своју базу, због тога су и искрсле тешкоће које су се знатно повећале у току почетне фазе кампање у Италији.

Кад сам говорио о организацији снабдевања у току последње фазе борби у Северној Африци, споменуо сам и питање управљања снабдевањем. Овај проблем био је веома важан на Сицилији. Специјална управа за снабдевање, коју сам поставио у Триполису да се брине о мојим комуникацијама и да води рачуна о материјалним потребама мојих трупа, извршила је свој задатак на задовољавајући начин. Пошто је та управа претстављала саставни део снабдевачког механизма Осме армије, желео сам да је поведем са собом да би могла да обавља исту функцију и на Сицилији. То је најзад учињено и управа је добила име „Фортбејс“ („Fortbase“). Команда Петнаесте групе армија имала је на Сицилији само мали штаб за снабдевање, који је имао задатак да обезбеди координацију обе армије, да контролише службу превоза и да послужи команданту групе армија као саветодавни орган за питање снабдевања. Док је овакав систем организације снабдевања на Сицилији дао задовољавајуће резултате, дотле је у Италији тешко функционисао, тако да се најзад морао променити.

ДЕО III

ИНВАЗИЈА НА ИТАЛИЈАНСКО КОПНО
И НАСТУПАЊЕ ПРЕМА РЕЦИ САНГРО

(од 3 септембра до 31 децембра 1943 године)

Глава четрнаеста

ПЛАНИРАЊЕ ИНВАЗИЈЕ У ИТАЛИЈУ

Еволуција плана

Већ сам раније напоменуо да су првобитно разматране две посебне операције за десант Осме армије у Италију. Прва је била позната под именом „Buttress“, која је предвиђала искрцање у зони Ђоја Тауро на северној обали „врха чизме“, а друга под именом „Baytown“, према којој је требало извршити прелаз непосредно преко Месинског Мореуза.

Пред крај јула 1943 године почeo је да се разматра и трећи план (тзв. операција „Avalanche“) који је предвиђао искрцање у близини Напуља. Одмах је било јасно да не можемо извршити десант на три различита места због тога што нисмо располагали са довољно чамаца и бродова. 17 августа, када је завршена операција на Сицилији, одбачена је варијанта операције „Buttress“ и одлучено да Осма армија пређе на италијанско копно преко Месинског Мореуза и да доцније Пета армија изврши десант у Салернском заливу. Пошто је 10 корпус стављен под команду Пете армије остали су ми само 13 и 30 корпус за операцију „Baytown“. Ова операција требало је да отпочне 30/31 августа, а операција „Avalanche“ тек 10 септембра. Као што сам раније изложио, у Осмој армији је још пре извесног времена вршено планирање за отсецање „врха чизме“, тако да сам, још пре завршетка операције на Сицилији, повукао са фронта неке јединице у резерву, да би се могле попунити и припремити за следећу фазу наших операција.

Припреме за десант у Италију отпочео сам са највећом брзином, јер је било вајно да кренемо што је могуће брже за непријатељем, да му не бисмо дали времена да појача своја одбранбена постројења за наш дочек на другој страни Мореуза. 30 корпус концентрисао је своју артиљерију у рејону Месине како би могла да врши претходна гађања непријатељских одбранбених

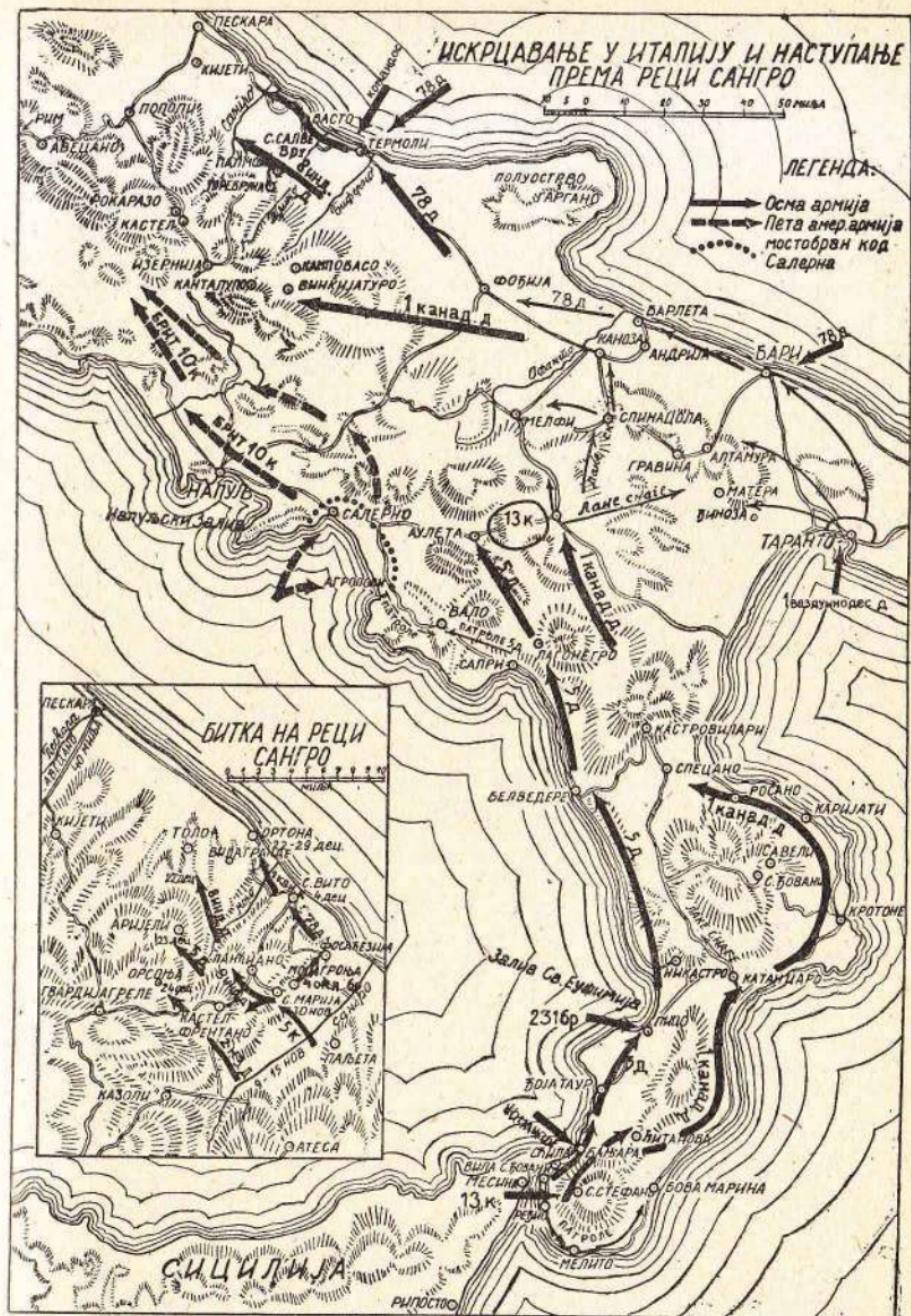
положаја и подржава напад у одређено време. Ради побољшања комуникација за снабдевање вршени су интензивни радови на оним путевима и жељезничким пругама на Сицилији који су нам били потребни. Јединице 13 корпуса отпочеле су детаљно пла-нирање за извршење десанта.

Заповест, коју сам примио за извођење операције „Baytown“, гласила је:

„Ваш је задатак да образујете мостобран на „врху чизме“ у Калабрији, да би тиме омогућили нашим поморским снагама да оперишу кроз Месински Мореуз. Ако непријатељ почне да се по-влачи са „врха чизме“ гоните га свом расположивом снагом, имајући на уму да ћете утолико више помоћи извршењу операције „Avalanche“, уколико више привучете непријатељских снага у ју-жном делу „врха чизме“ у Калабрији.“

Показало се да припрема операције није била нимало јед-ноставна и проста ствар; највеће тешкоће имали смо због оску-дице транспортних чамаца и бродова за искрцавање и даље појачање мојих снага на копну. Приоритет у погледу средстава дат је операцији „Avalanche“ зато што је била већа од опера-ције „Baytown“ и што је захтевала дуже време за прелажење преко мора. Због тога смо у почетку морали да редуцирамо транспортна средства. Осме армије тако да се наш развој могао извршити веома споро, пошто смо са расположивим средствима могли пребацити само један талас од око четири батаљона. С друге стране, према примљеним обавештењима, морали смо да водимо рачуна и о отпору немачких трупа приликом искрцавања. Било нам је познато да је 29 немачка механизована дивизија, заједно са италијанским трупама, одређена за одбрану Мореуза и да се иза ње налази 26 немачка механизована дивизија. Под таквим околностима изгледало ми је да би тако осетно ослаб-љење снага за искрцавање (које би више личиле на јаче изви-ђачке снаге) значило преузимање ризика који би могао довести и до потпуног пораза. Због тога сам поднео хитне захтеве да ми се доделе накнадна средства.

Да бисмо постигли циљ операције, по мом мишљењу, било је потребно да извршимо десант једновремено са две дивизије и тенковима и да у првом реду заузмемо земљоуз код Катанџара. Ако бисмо успели да чврсто поседнемо овај земљоуз, који прет-ставља најјужнији део Југозападне Италије, између залива Сквилаће и залива Св. Еуфемије, онда бисмо осигурали не само солидну базу на италијанском копну, него бисмо отворили и Мореуз за нашу ратну морнарицу.

Скица 15

23 августа одржана је у Алжиру конференција команда-ната видова наших оружаних снага, на којој сам изложио свој план. План је прихваћен тако да су Осмој армији накнадно до-дељена потребна средства. Међутим, пошто се операција „Baytown“ није могла припремити и извршити крајем ауѓуста, као што је било предвиђено, она је најзад одложена за ноћ 2/3 септембра. На овој конференцији чуо сам неке појединости и о преговорима који су се водили са Италијанском владом о условима примирја. Било је предвиђено да Италијанска влада, после искрцања Осме армије на копно и непосредно пред операцију „Avalanche“, у сагласности са Савезницима, објави преко радија прихватање услова примирја и изда упутства за престанак сваког даљег италијанског отпора. Постојала је нада да ће ова акција толико поткопати положај Немаца, да ће бити присиљени да се повуку из Италије. Међутим, у то време у Италији се налазило око петнаест немачких дивизија и тек је требало да се види каква ће бити њихова реакција. Сматрао сам да је веома неразумно претпостављати да ће савезничка инвазија на италијанско копно бити лака или да ће италијанско примирје неминовно проузроковати слом немачког отпора у Италији. Испред свога фронта упутио сам извиђачке групе преко Мореуза са задатком да се искрцају на разна места и покушају да извиде тачну ситуацију у погледу отпора и става Италијана. Ноћу 27/28 августа искрцала се једна група код Бове Марине, коју је непријатељ био напустио; један заробљеник који је доведен изјавио је да је италијанско становништво побегло у брда и да италијански војници дезертирају и мешају се са цивилним становништвом. Слао сам и друге извиђачке групе на разна места, али скоро ниједна од њих није успела да се врати. Због тога сам дошао до закључка да се операција „Baytown“ мора извршити по детаљно разрађеном плану и да не снемо ништа ризиковати нити се ослањати на неке претпоставке за које немамо никаквих стварних доказа.

Основи плана за десант у Италију

Првобитно сам намеравао да се 13 корпус употреби за искрцање, с тим да 30 корпус у почетку подржава искрцање са Сицилије, а затим да заузме зону код Ређа да би олакшао наступање 13 корпуса ка унутрашњости. Међутим, морао сам да напустим овај пројекат због тога што смо располагали малом количином транспортних средстава, тако да нисмо могли да пре-бащимо потребна појачања и материјал на копно с друге стране. Због тога сам одлучио да у почетку употребим само 13 корпус

и да се десант изврши са две дивизије северно од самог Ређа — 1 канадском дивизијом десно и 5 дивизијом лево. Артиљерија 30 корпуса, која се налазила на положајима око Месине, имала је задатак да подржаћа искрцавање трупа заједно са јаким ваздухопловним снагама. Земљоуз код Катанџара био је наш први важнији циљ. Наредио сам да 5 дивизија изврши главни напад дуж северног обалског пута и да 1 канадска дивизија наступа дуж пута Сан Стефано—Делијануова—Титанова. Два командоса и 231 пешадиску бригаду требало је држати у припремности код Рипоста на Сицилији да би извршили обухват са мора на северној обали „врха чизме“, ако то буде потребно. Пошто нисмо располагали довољним количинама мостовог материјала за наступање дуж јужног обалског пута, наредио сам 13 корпусу да постави препреке јужно од Ређа да би обезбедио јужни бок од евентуалног непријатељског дејства.

Артиљерија 30 корпуса, која је до 26 августа постављена на своје положаје, имала је 80 средњих и 40 америчких тешких топова из Седме америчке армије.

ГлавА ПЕТНАЕСТА

ДЕСАНТ НА КАЛАБРИЈУ, ЗАУЗИМАЊЕ ЗЕМЉОУЗА КОД КАТАНЦАРА И НАСТУПАЊЕ КА ПОТЕНИЦИ

(од 3 до 19 септембра 1943 године)

Десант на Калабрију

3 септембра у 4.30 часова први ешелон 13 корпуса искрцао се између Ређа и Виле Сан Ђовани уз подршку нашег ваздухопловства и артиљериске ватре. Италијанске обалске трупе и њихова артиљерија за подршку предали су се након неколико испаљених метака. Немци су покаткад отварали ватру из далекометних топова који су били постављени даље од обале, али су и они убрзо ућуткани нацадом из ваздуха. Ређ је заузет рано ујутру, заједно са аеродромом јужно од града, а Сан Ђовани у 11.30 часова. Пошто у току дана није било никаквог додира са немачким трупама, 1 канадска дивизија стигла је увече у Сан Стефано, а 5 дивизија у Шћилу. Обале и путеви нису били мирирани, становници су били пријатељски расположени према нама, а пристаниште у Ређу није било тешко оштећено, што је за нас било веома повољно.

Наредио сам да се ноћу 3/4 септембра изврши искрцање на северну обалу код Бањаре. Командоси су се искрцали на обалу и успели да дођу у позадину немачких снага које су у то време пружале отпор нашим трупама које су наступале путем дуж обале. Између командоса и 5 дивизије ускоро је успостављена веза код Бањаре, али су због обилно изведеног рушења и запречавања у град могле да уђу само пешадиске трупе.

Треба имати стално у виду да је рушење и запречавање имало огромну улогу у току свих наших операција у Италији. Путеви у Калабрији и Јужној Италији вијугају се по планинском земљишту, имају многобројне окуке и претстављају права ремек дела грађевинске делатности. На њима је било много

мостова, вијадуката, пропуста, па чак и тунела тако, да су инжињерији пружали неограничене могућности за све врсте рушења и запречавања, која се само могу замислiti. Немци су то у потпуности искористили и успели да многобројним разарањима и запречавањима сваке врсте на жељезничким пругама и путевима, ометају и успоравају наше наступање. Непријатељ се често није задовољавао рушењем жељезничких мостова, већ је вршио чак и минирање сваке поједине шине, секao прагове и преоравао доњи строј помоћу машина које су биле нарочито конструисане у ту сврху. Рушења су била тако вешто прилагођена земљишту, да их је било скоро немогуће обићи. Зато дuguјемо највеће признање нашим пионирима, који су у току наступања за најкраће време правили употребљиве пролазе, као и нашим трупама које су стално напредовале и поред многобројних препрека на које су наилазиле.

Наступање до Катанцара

Иако је 1 канадска дивизија споро наступала због честих препрека на путу, она је ипак успела да крајем 4 септембра пресече пут који води на југ у Мелито. Али, пошто је даље наступање на овом правцу било тешко, наредио сам 13 корпусу да пребаци Канађане на јужни обалски пут и да их овим путем упути ка Катанцару. Пре тога упућене су патроле јужно од Ређа до Бове Марине, а ускоро се показало да је непријатељ потпуно напустио јужни део „врха чизме“. 5 дивизија, која је наступала дуж северног обалског пута, била је задржана 5 септембра северно од Бањаре због отпора непријатељских заштитница. Генерал Демпсеј намеравао је да те ноћи искрца 231 пешадиску бригаду код Ђоје, али се од тога одустало због олује. Међутим, већ 6 септембра у подне 5 дивизија успела је да заузме ово место. Поред тога, наредио сам 13 корпусу да упути 5 дивизију са 231 пешадиском бригадом под њеном командом ка Никастру.

Ноћу 7/8 септембра 231 пешадиска бригада успешно се искрцала код Пиза и пошто је дошла у позадину непријатељских заштитница уништила је нека транспортна средства. Наступање је настављено на оба обалска правца до линије Катанцаро—Никастро, до које смо стигли 10 септембра. Обе дивизије послале су већи број извиђачких патрола првенствено са циљем да испитају ситуацију у луци Кротоне и на оближњим аеродромима. Било је потребно да се за извесно краће време задржимо и одморимо на земљоузу код Катанцара, пошто смо били прилично заморени, јер смо за седам дана прешли око 100 миља. Појавиле су се и тешкоће у снабдевању због тога што су наше транспортне

колоне биле задржаване на јако оштећеним путевима. Поред тога, пошто нисмо добијали довољно лаких возила и транспортних колона, нисмо били у стању да продужимо наступање датадањим темпотом.

Примијре са Италијом и искрцавање код Салерна

8 септембра у 18.00 часова објављено је примијре са Италијом. Главни циљеви савезничке стратегије у Средоземљу у току две претходне године били су да се Северна Африка очисти од осовинских снага и Италија избаци из рата. То је сада било постигнуто.

У исто време у Италији смо предузели операције на два посебна фронта. Пета америчка армија искрцала се рано 9 септембра у Салернском Заливу и отпочела операције са непосредним циљем да се заузме Напулј. На фронту Осме армије до 10 септембра заузели смо земљоуз код Катанџара и били спремни за даље наступање да бисмо помогли искрцавање код Салерна везивањем немачких снага у Калабрији.

Следећи мој циљ био је да заузмем луку Кротоне, да бих олакшало снабдевање, и да пребацим Пустинско ваздухопловство на аеродроме код Кротона. Стога сам наредио 13 корпусу да 14 септембра упути 5 дивизију до линије Спецано—Белведере, с тим да после два дана иза ње крене и 1 канадска дивизија ка просторији Карати—Савели—Сан Ђовани. Ове покрете требало је вршити са циљем да моје трупе стигну на земљоуз код Кастројиларија и да обезбеде наше положаје у рејону Кротона.

10 септембра после поноћи примо сам од генерала Александера обавештење о операцији „Avalanche“. Он је том приликом нагласио колико је важно да на мом фронту одржимо што јачи притисак на Немце, како бисмо их спречили да појачају отпор према Петој армији. У исто време саопштио ми је своју намеру о искрцавању трупа у Таранту, где је до 15 септембра требало да се искрца 8.000 људи са ратних бродова.

Иако су комуникациски правци Осме армије у то време били јако продужени, ипак сам морао да примим сваки ризик, који би због тога могао произаћи, само да бих дејствима на свом фронту олакшао операције Пете армије.

План за наступање ка Потенци

Сада је мој циљ био да што брже напредујем, да бих везао непријатеља, и да без одлагања предузмем дејства ради угрожавања јужног крила Немаца који су пружали отпор Американцима на мостобрану код Салерна.

Тешкоћа је била у томе што је овај циљ требало постићи у оно време када ми због неповољних услова за снабдевање није било могуће да наступам са већим снагама све дотле док не стигну накнадна средства, транспортне чете, позадинске јединице и постројења. Због малог броја чамаца и бродова којима је располагала Осма армија, стизање појачања и уређење позадине били су сразмерно спорији, тако да смо се морали ограничiti само на оно што је најнеопходније, да би се могле задовољити прече потребе.

У таквој ситуацији прелузео сам следеће мере. Прво, наредио сам да се одмах пошаљу лаке снаге на север од земљоузда код Катанџара, са задатком да продиру што је могуће даље напред. Друго, убрзо сам дотур средстава за постављање Пустинског ваздухопловства у рејону Кротона, одакле би могло да развије своју активност не само против Немаца пред мостобраном код Салерна, већ и против сваке непријатељске колоне која би покушала да се са мога фронта пребаци према северу. Активност у ваздуху, као и напади наших лаких снага убрзо би показали непријатељу да се ту ради о нашем наступању, тако да би се код њега морала појавити бојазан за сигурност јужног крила, која би се још више појачала због искрцавања код Таранта, где су још 9 септембра приспeli предњи делови наше 1 ваздушнодесантне дивизије. Треће, захтевао сам да се лука у Кротони што пре отвори да би се олакшало снабдевање и избегао дуг и спор пренос путем од Рије.

11 септембра догађаји су се брзо развијали. Лука у Кротони заузета је неоштећена, док су лаке снаге пре мрака стигле до опште линије Кастревилари—Белведере. И поред тога што је то било скопчано са великим ризиком, због тешкоћа у погледу снабдевања, створио сам план да до 15 септембра концентришем целу 5 дивизију на земљоуз код Кастревиларија и до 17 септембра упутим Канадску дивизију на просторију Росано—Спецано. У исто време упутио сам предње делове даље на север, до крајњих граница могућности дотура.

Мостобран код Таранта

13 септембра добио сам захтев од Петнаесте групе армија да што пре преузмем команду над мостобраном код Таранта.

Искрцавање код Таранта било је планирано на основу претпостављених промена на фронту италијанских снага, јер је према првобитном пројекту уговора о италијанском примирју било предвиђено да ће се Италијани окренути против Немаца и по-

моћи нас да их претерамо из земље. Када ми је ово саопштено почетком септембра нисам веровао да ће Италијани моћи озбиљније да утичу на развој догађаја у оној мери како се то претпостављало, те сам изнео своје мишљење да не би било паметно ако би се од почетка рачунало на неку ефикасну помоћ од стране ових наших нових ратних сарадника. Изгледало ми је да би било опасно, нарочито с обзиром на недостатак бродова и материјалних средстава, ако бисмо у Италији вршили искрцавање слабим снагама на неколико места, уздајући се у то да ће нам прићи италијанске снаге и борити се заједно са њима, јер би нас то могло увући у такве подухвате за које не бисмо били дорасли.

Најзад, изршена је само операција код Таранта. 9 септембра 1 ваздушнодесантна дивизија отпочела је искрцавање са ратних бродова не наилазећи на отпор. Њен је циљ био да заузме луку, аеродроме и постројења у оближњој зони. Наше трупе нису имале артиљерије за подршку нити довољно превозних средстава, али је немачка посада у Југоисточној Италији, тј. 1 падобранска дивизија, која је имала само 8.000 људи, била развучена између Фође и Таранта.

Успостављен је само слаб застор око Таранта; послате су патроле у унутрашњост на дубини од 40 миља да би установиле места немачких трупа и дошли у везу са италијанским гарнизонима. Долазило је само до мањих сукоба са непријатељем, али се никде није наишло на озбиљнији отпор, јер су се Немци повлачили према северу и образовали један положај за обезбеђење линије Алтамура—Матера—Ђиноза.

Према нашим плановима требало је да се из Египта, после Ваздушнодесантне дивизије, упуте команда 5 корпуса и 8 индиска дивизија.

Пошто сам се сагласио да одмах преузмем одговорност за мостобран у Таранту, могао сам да извршим извесне промене у дотадашњој расподели транспортних средстава на поморским правцима за Кротоне и Таранто, са циљем да убрзам дотур извесног важног материјала у Кротоне и да на тај начин повећам брзину наступања 13 корпуса према Салерну. У исто време, пошто сам саслушао генерала Алфреја (команданта 5 корпуса), наредио сам да се делови 78 дивизије пошаљу са Сицилије на фронт код Таранта, међу којима и дивизиски извиђачки пук и пук пољске артиљерије, а за њима је доцније упућен и остатак дивизије.

Заузимање Потенце и Аулете

Пошто је у времену од 13 до 15 септембра ситуација код Салерна била озбиљна, наставити смо своје напоре да бисмо савладали тешкоће у вези са снабдевањем и убрзали наше наступање. Иако је 14 септембра требало да 5 дивизија отпочне концентрацију својих снага у рејону Белведере, ипак сам наредио да 13 корпус упути једну бригаду ка Саприју, одакле би лаке снаге могле да оперишу према северу, а наше трупе, које би дошли код Саприја, биле би у стању да непосредно угрожавају јужни бок немачких снага пред мостобраном Пете армије.

Иако у овој фази непријатељ није пружао јак отпор нашем наступању, ипак је и даље постојала главна тешкоћа због систематског рушења и запречавања које је захтевало све више инжињерских јединица и инжињериског материјала.

15 септембра добио сам од групе армија појачање у транспортним средствима не само за превожење морем, већ и сувим, тако да сам био у стању да планирам још веће убрзање дејстава. Наредио сам 13 корпусу да из 5 дивизије упути поједине одреде на север, правцем Сапри—Агрополи, са задатком да ухвате везу са десним крилом Пете америчке армије. У исто време обавестио сам генерала Кларка о томе покрету. Имао сам намеру да моји истакнути делови на западном крилу до 16 септембра избију на линију Сапри—Лагонегро, док бих за то време довео 1 канадску дивизију у околину Кастревиларија. Пошто сам сада имао више средстава за снабдевање, одлучио сам да 17 септембра отпочнем наступање са главним снагама до линије Потенца—Аулете, иако је то још увек претстављало знатан, али подношљив ризик у погледу снабдевања.

У то време наши истакнути делови дејствовали су далеко испред главних снага, тако да су већ угрожавали Немце пред Петом америчком армијом. 16 септембра трупе 5 дивизије дошли су у везу са америчким патролама у близини Валоа, а у исто време среле су се канадске извиђачке јединице са патролама које су биле послате са мостобрана код Таранта. Непријатељске заштитнице 26 тенковске дивизије повукле су се кроз Лагонегро према северу. Непријатељ је повијао уназад јужни отсек свога фронта код Салерна и 17 септембра наставио повлачење својих снага према северу. На тај начин, прошла је непосредна криза код Салерна тако да се мостобран после тога могао ојачати и проширити.

Предњи делови 5 дивизије стигли су 19 септембра до Аулете, док су Канађани заузели Потенцу, пошто су прогорели немачку посаду из састава 1 падобранске дивизије.

За 17 дана Осма армија прешла је скоро 300 миља. Земљиште је било погодно за немачке заштитнице, које су већ биле добро извежбане у рушењу, тако да су наши пионери имали тежак задатак и много послана. Поред тога, иако смо много ризиковали у погледу снабдевања, било нам је наређено да журимо, а мислим да смо брже наступали него што је то непријатељ очекивао. Можда нећемо никада потпуно сазнати како је вест о нашем приближавању утицала на непријатељске снаге које су вршиле притисак на савезнички мостобран код Салерна. Међутим, према њиховом сопственом признању, Немци су почели да се повлаче на север због веће опасности која им је претила од дејства наших снага са југа.

У међувремену, у Таранту се искрцала команда 5 корпуса, а ускоро затим требало је да стигну у Бари и прве јединице 78 дивизије.

Глава шеснаеста

РАЗВИЈАЊЕ САВЕЗНИЧКИХ ОПЕРАЦИЈА У ИТАЛИЈИ И НАСТУПАЊЕ ОСМЕ АРМИЈЕ ДО РЕКЕ САНГРО

Општа ситуација у Италији 20 септембра 1943 године

Сада су почеле да се оцртавају контуре савезничке стратегије у Италији. Мостобран код Салерна већ је био осигуран, а и код Таранта смо брзо изградили јаку базу. Између ова два ослонца, и у наслону на њих, у рејону Потенца—Аулета, почео је да се стабилизује 13 корпус.

Италијанско примирје није имало озбиљнијих последица по немачки положај у Италији. Непријатељ је предузео веома оштре мере како би спречио италијанску војску да угрози његову власт у овој земљи. У окупираним делу Италије Немци су успоставили неофашистички режим да би потиснули Бадольову владу и обезбедили своју диктаторску власт над становништвом и расположивим изворима. У то време намере непријатеља у Италији нису биле сасвим јасне, али се сигурно знало да ће тежити да задржи луку у Напуљу што је могуће дуже. На централном и источном делу фронта непријатељ је, ослањајући се на високо земљиште северно од Салерна, продужио повлачење својих трупа на север, примењујући при томе рушење и запречавање у најширим размерама.

Савезнички план за операције у Италији после првог искрцавања код Ређа знатно се проширио. Да би се сломио непријатељски отпор код Салерна, брзо је пребачена Осма армија у рејон Потенце, тј. много даље од првобитних циљева које је требало заузети ради обезбеђења Месинског Мореуза. Поред тога, снаге које су се искрцале код Таранта спојиле су се са Осмом армијом тако да је успостављен широк фронт преко Јужне Италије. Међутим, није било наде да ће доћи до наглог слома немачког отпора, нити је у то време било вероватно да ће учешће Италије у рату на нашој страни имати неког утицаја на војну ситуацију.

Због тога је требало да најпре успоставимо чврст фронт и заузмемо аеродроме код Фође и луку код Напуља. Аеродроми око Фође били су за нас најпримамљивији циљ у Јужној Италији, јер бисмо њиховим заузимањем добили базе са којих би наше стратегиско ваздухопловство могло да прошири своја бомбардовања и на индустриска предузећа у Аустрији и налазишта нафте у Румунији, пошто су тада и једна и друга била ван дома-шаја напада бомбардера у пратњи ловаца.

У току операција Осме армије у равници код Фође снабдевање је поново претстављало највећу тешкоћу. Било је неопходно потребно да се мој комуникациски правац из Калабрије пребаци на луке југоисточне Италије, од којих су Таранто, Бриндизи и Бари биле најважније. Природно, такво пребацивање комуникациског правца захтевало је знатно времена и додељивање потребних средстава. Како је у Таранту већ било неколико конвоја са трупама и пошто се лука у Бриндизију није могла отворити пре 27 септембра, било је очигледно да пре 1 октобра моје главне снаге неће моћи да оперишу северно од линије Бари—Алтамура—Потенца.

Сада сам морао да решим и други важан проблем. Наиме, да бих пребацио тежиште армије на источно крило, требало је да извршим прегруписавање својих снага. Али, како ово нисам могао да учиним све дотле док се фронт код Салерна дефинитивно не учврсти, саветовао сам се 24 септембра са генералом Кларком, који се сложио да прегруписавање треба одмах отпочети.

Мој план био је да наступам ка Фођи са 13 корпусом, који се састојао из 1 канадске и 78 дивизије, 4 оклопне дивизије и 1 канадске тенковске бригаде. 78 дивизија, која је стизала морем, требало је да се концентрише у околини Барија. Иако би у почетку 5 дивизија била потчињена 13 корпусу, она би остала у околини Потенце и служила као ослонац за маневар и везу између 13 корпуса и Пете америчке армије, а чим би 13 корпус стигао до опште линије Барлета—Мелфи, 5 дивизија би прешла под команду 5 корпуса. Имао сам намеру да 5 корпус, са 8 индијском и 1 ваздушнодесантном дивизијом, у почетку задржим у резерви у зони Таранта, а доцније да га померим иза 13 корпуса са задатком да штити његов леви бок.

Прегруписавање је отпочело 25 септембра. Међутим, лаке снаге дејствовале су за то време далеко испред својих главнина, иако се није могао избећи известан застој који је изазвала промена комуникациског праваца и потреба да се у рејону нове базе припреме залихе сваке врсте. Чак и да сам до 1 октобра одложио наступање с оне стране Барија, не бих могао да избегнем већи

застој на линији Термоли—Кампобасо—Винкијатуро, јер у Италији није било никаквих залиха, тако да је било потребно извесно време док се цео снабдевачки апарат прилагоди новом операциском плану. Пошто није било предвиђено пребацивање базе у зону Таранта и развијање већих операција дуж источне обале Италије, није било ништа урађено за благовремену припрему потребних средстава која су нам сада била неопходна.

Дејства лаких снага између 20 септембра и 1 октобра

Када је 13 корпус стигао до линије Потенца—Аулета, наредио сам му да лаким снагама и извиђачким деловима очисти од непријатељских снага област јужно од линије Алтамура—Гравина—Потенца, а затим да продре ка Спинацоли и Мелфију. У међувремену требало је да 5 корпус настави појачану извиђачку делатност према северу, дуж обалског правца. Непријатељ који је штитио Алтамуру повукао се 23 септембра под притиском 1 ваздушнодесантне и 1 канадске дивизије. Наше патроле брзо су надирале на север преко Спинацоле и три дана доцније стигле у Каносу. Јединице 78 дивизије, са неким деловима 4 оклопне бригаде, искрцале су се 22/23 септембра на обалском отсеку у Барију и одмах кренуле на север да би дошли у додир са непријатељским заштитницама код Барлете и Андрије. Пошто је отпор брзо савладан патроле су 24 септембра стигле до реке Офанто. После извесног задржавања због рушења и запречавања, наступање је настављено кроз Фођу, коју је непријатељ напустио још 27 септембра. 1 октобра јављено је да је Гарганско полуострво очишћено од непријатеља и да постоје знаци да се непријатељ спрема да пружи отпор на висовима северно и западно од равнице код Фође.

Наступање ка Термолију

1 октобра 13 корпус прешао је линију Барлете—Каноса и у почетку кренуо у правцу пута Термоли—Винкијатуро. Ми бисмо постигли свој непосредни циљ и Осма армија би могла да штити равницу код Фође и њене аеродроме ако бисмо успели да заузмемо овај важни рокадни пут. Иако ми је било јасно да ћу на линији Термолија морати да застанем извесно време ради организације снабдевања, ипак сам наредио да се наступање настави што је могуће брже да би заузимањем рокадног пута Пескара—Пополи—Авецано могли да обиђемо Рим. Пошто је сматрано да би заузимање Рима, које нема већу војну важност, имало велики политички значај, Рим је сада постао следећи главни циљ Савезника.

13 корпус имао је задатак да наступа до линије код Термолија са две дивизије — са 78 дивизијом дуж главног обалског пута, а 1 канадском дивизијом преко брда до Винкијатура. Ако би Канађани успели да стигну до Винкијатура, они би били у стању да у сарадњи са Петом армијом дејствују на запад ка Напуљу, ако дотле град не био пао. 5 корпус добио је задатак да се креће за 13 корпусом, спреман да штити његов западни бок и позадину. Ова мера опрезности била је неопходна, пошто се чврста веза између Пете и Осме армије у високим планинама није могла лако одржавати. Овакав положај и улога 5 корпуса били су веома важни, јер је од тога зависило одржавање равнотеже. Даље сам наредио да се 5 дивизија пребаци у околину Фође чим 13 корпус пође напред и да се 4 оклопна бригада (која је имала да пређе под команду 5 корпуса кад стигне у Термоли) постави с обе стране рокадног пута Фођа—Напуљ. Осим тога, требало је да Ваздушнодесантна дивизија остане у рејону Барлета—Андирија—Каноса и да се 8 индиска дивизија распореди између Барија и Барлете.

Пустињско ваздухопловство требало је што пре пребацити на просторију око Фође.

13 корпус почeo је успешно да наступа. Зnали смо да је непријатељ посео положаје на реци Биферно, који штите малу луку Термоли. Пошто је земљиште било веома погодно за одбрану, створили смо план да се Термоли брзо заузме искрцањем на обалу у непријатељској позадини. Због тога су се ноћу 2/3 октобра командоси искрцали у близини града са циљем да га заузму пре но што уследи главни напад 78 дивизије дуж обалског пута. Непријатељ је био потпуно изненађен, командоси су заузели луку и ухватили везу са нашим снагама на мостобрану који је постепено образован преко реке Биферна. После почетног успеха, у току следеће ноћи искрцала се и једна бригада 78 дивизије и дошла на мостобран код Термолија.

Међутим, непријатељ је веома брзо реагирао. 16 тенковска дивизија дојурила је са фронта испред Пете армије, стигла ноћу 3/4 октобра и у току следећа три дана извршила низ јаких напада на мостобран код Термолија и на наше снаге које су прешли преко реке јужно од града. 5 октобра борба је вођена у самом Термолију. Наши тенкови нису могли да пређу преко реке Биферно и да ступе у борбу због тога што је река била надошла, али је при kraју следећег дана мостобран преко ње ипак био учвршћен. 7 октобра побољшан је наш положај и на мостобрану код Термолија, пошто је тамо искрцана још једна бригада 78 дивизије.

Пошто се одвојио од наших снага, непријатељ се повукао на положаје иза реке Трињо, које су држали 16 тенковска дивизија (која је сада била веома ослабљена) и јединице 26 тенковске и 1 падобранске дивизије. Као што сам предвиђао, дошло је до застоја због тешкоћа у снабдевању, тако да нисмо били у стању да продужимо наступање јачим снагама све док се ситуација снабдевања није побољшала.

У међувремену, Канађани су споро наступали пошто су нашли на јак отпор на тешко пролазном и брдовитом терену. Иако су 3 октобра били само око 15 миља далеко од Винкијатура, Канађани су га ипак заузели после борбе која је трајала неколико дана. Пошто се сада правац напада Канађана удаљавао од правца наступања 78 дивизије, одлучио сам да привучем још једну дивизију да бих попунио празнину између ова два правца. А да би се спровела у живот ова одлука, било је потребно извесно прегруписавање снага, јер је фронт био исувише широк да би га могао контролисати један корпус. Због тога сам наредио 5 корпусу да са 78 дивизијом преузме обалски отсек, док је 13 корпус добио упутства да са две дивизије — 1 канадском и 5 дивизијом — дејствује ка унутрашњости.

2 новозеландска дивизија добила је наређење да се до 15. октобра концентрише у рејону Таранта, пошто сам одлучио да је за прво време задржим у армиској резерви.

11 октобра Осма армија учврстила се код Термолија и Винкијатура, а аеродроми код Фође били су обезбеђени; моје трупе вршиле су прегруписавање и још једном се морало чекати док се не уреди снабдевање у позадини, да би могле да отпочну веће операције.

Ситуација Осме армије после заузимања положаја на линији Термоли — Винкијатуро

Пошто је обезбедила аеродроме код Фође, Осма армија је добила задатак да наступа према „римској линији“, како је назван рокадни пут Пескара—Авецано—Рим.

Приликом планирања својих даљих операција, морао сам да узимам у обзир следећа два важнија фактора: снабдевање и временске прилике.

Као што сам већ раније изложио, тешкоће у снабдевању знатно су успоравале наше наступање још од самог искривања код Ређа. Снабдевање није било у стању да иде у корак са оперативним планирањем, тако да је то сада имало озбиљних последица, пошто је зима већ била на прагу. Било је очигледно да ће се наше тешкоће још више повећати у зимским условима, јер је

италијанска „чизма“ идеална земља за одбрану, а када још и климатски услови буду ишли у прилог непријатељу, она би могла постати скоро незаузимљива. Зима на Јадрану је оштра; поморске операције биће несигурне; наступање на копну ван главних путева постаће немогуће због снега и блата; планинске реке, које су подложне наглом бујању, ствараће велике тешкоће при подизању мостова, а делатност у ваздуху биће стално ограничавана због тумачких облака и магле.

Рим је био непосредни циљ Савезника, али се јасно показало да би временске прилике могле да изазову велико закашњење и отмене извршења наших планова, ако град не бисмо брзо заузели. У исто време, наше тешкоће су се неизмерно повећавале због тога што је непријатељ мењао своју тактику за даље извођење операција, јер је његов отпор код Салерна, Винкијатура и Термолија очигледно показивао да је прекинут дотадашњи начин његовог повлачења. Због тога је у то време савезничко наступање на целом фронту било јако успорено, а из приспелих извештаја видело се да су немачке снаге у Италији појачане на око 24 дивизије.

Продужење наступања са линије Термоли — Винкијатуру

Средином октобра продужили смо наше припреме за наступање јаким снагама. У исто време Пета армија успела је да пређе реку Волтурно, али је непријатељски отпор и даље био веома јак.

Такође је утврђено да су на фронту пред Осмом армијом стигла нова непријатељска појачања, тако да су пред нама стајале четири немачке дивизије: 16 и 26 тенковска, 29 механизована и 1 падобранска дивизија, које су заједно образовале 76 тенковски корпус.

После заузимања Термолија настављена су дејства ограничених размера. Иако сам намеравао да са својим снагама подићем непријатељским одбранбеним положајима на реци Трињо, ипак сам морао да чекам до 21. октобра да бих дошао у тесан додир са непријатељем. Намеравао сам да савладам непријатељску одбрану на Трињу на тај начин што бих извео један маневар на западном крилу ради одвлачења непријатељске пажње, а затим да извршим снажан напад дуж обале. Да бих привукао пажњу непријатеља на другу страну требало је да 13 корпус још 28. октобра изврши јак напад на правцу Винкијатуру—Изернија, тј. пре почетка дејства 5. корпуса, који је са 8 индиском и 78 дивизијом имао да форсира реку Трињо тек ноћи 30/31. октобра.

Пошто сам претпостављао да ће време остати и даље лепо, нисам предвиђао да ћемо наићи на велике тешкоће при форсирању реке; међутим, непријатељ је нешто северније изграђивао један већи одбранбени систем који се ослањао на реку Сангро. Зато сам наредио 5 корпусу да надире све до положаја на тој реци, пошто сам претпостављао да ћемо се пред њима вероватно задржати да бисмо их извидели и припремили један напад великих размера. У исто време наредио сам 2 новозеландској дивизији да дође у рејон Фође да бих одржао равнотежу у свом борбеном поретку и осигурао аеродроме код Фође.

За време застоја патроле 5 корпуса постигле су локалне успјехе, а ноћу 22/23 октобра 78 дивизија успела је да пребаци један батаљон преко реке Трињо. На јужној обали реке земљиште се нагло спуштало у виду окомите стене, тако да је прелаз био веома тежак; од северне обале па до узвишења Сан Салво, дуж кога су били изграђени главни непријатељски положаји, пружала се једна раван око две миље ширине. У почетку смо предузимали извесна дејства са циљем да делом снага продремо на ту раван и да се на њој учврстимо, али су јаке кише, које су непрекидно падале, неповољно утицале на офанзиву на свим отсецима. 27. и 28. октобра наше трупе покушале су да прошире мостобран 78 дивизије на северној обали реке Трињо, али је тај покушај пропао због воде и блата, док се напад 13 корпуса према Изернији морао одложити за доцније. Најзад, ноћу 29/30 октобра, 5 дивизија 13 корпуса кренула је по киши у напад и, упркос невремену, тешком земљишту и запречавању, успела 31. октобра да заузме Канталупо. При наступању на томе крилу наилазило се на све веће тешкоће; изгледало је да се непријатељски отпор још више појачао. У својој одбрани непријатељ се сада ослањао на јако утврђена планинска села која су се врло тешко могла заузети. Чим би непријатељ био присиљен да отступи, он би разорио постојеће зграде за становање и друга склоништа да их нападачеве трупе ће би могле користити.

Пошто је неколико пута одлагао прелаз због јаке кише 5 корпус је ноћу 2/3 новембра извршио главни напад преко реке, уз подршку врло јаке ватре земаљске и бродске артиљерије, тако да су наше трупе у току ноћи успешно напредовале и поред јаког непријатељског отпора. У току 3 новембра настављена је тешка борба, нарочито око станице Сан Салво, одакле су непријатељски тенкови прелазили у противнападе. Дејства су настављена и у току следеће ноћи. Тада се одиграо један занимљив догађај: један наш пешадиски батаљон продро је у логор једне немачке тенковске јединице и код ње изазвао тако велику пометњу да су се не-

мачки тенкови морали повући далеко уназад. 4 новембра ујутро видело се да је непријатељ отпочео повлачење на читавом фронту испред 5 корпуса. Следећег дана трупе 78 дивизије прошле су кроз Васто и наставиле наступање ка реци Сандро. Лево од њих 8 индиска дивизија заузела је Палмоли и стигла до рокадног пута за Васто, а ускоро затим очистила рејон до Торебруне. После дужег задржавања, због рушења и запречавања на путевима, 13 корпус успео је да до тог времена заузме Изернију. Да се не би створила празнина између обе корпусне колоне које су наступале, наредио сам да се између њих убаце извиђачке трупе ради извиђања и одржавања везе.

78 дивизија са две бригаде налазила се 8 новембра на надвишавајућим положајима са којих је имала добру прегледност преко реке Сандро, док се 8 индиска дивизија примицала лево од ње. Сада су отпочеле припреме за заузимање положаја на реци Сандро.

Ситуација пре битке на реци Сандро.

Пошто су љаше операције још увек трпеле због оскудице у средствима, нисмо могли да развијемо потребне снаге ни брзину акције. Изгледи за брзо заузимање Рима од стране Савезника сада су били веома мали. Појачавање и снабдевање наших снага у Италији било је успорено због тога што су многи чамци и бродови били повучени ради припремања претстојеће кампање у Северо-западној Европи. А пошто Савезници нису располагали довољним средствима за вођење две тако замашне операције, није се могло очекивати да ће се у Италији брзо постићи неки виднији резултати. Ова чињеница, као и огромне тешкоће које зимски рат на међе нападачу у тако идеалној земљи за одбрану, као што је била Италија, а к томе још и појачан непријатељски отпор, указивали су да с војничке тачке гледишта не би било оправдано да се офанзива продужи и у току зиме. Међутим, било је пожељно да заузмемо Рим и из других разлога, али је то било утолико теже постићи уколико је време више одмицало. У почетку новембра Осма армија имала је још много својих јединица у Африци. Пошто је било јасно да само са четири пешадиске дивизије нећемо стићи до линије код Пескаре, тражио сам да ми се стави на расположење бар још једна дивизија. Моје трупе биле су јако заморене; оне су од искрцања код Ређа претрпеле знатне губитке, а нарочито је било недовољно бројно стање официра у пешадиским јединицама.

Глава седамнаеста

БИТКА НА РЕЦИ САНГРО

(28 новембра 1943 године)

Претходна дејства

Пошто је донео чврсту одлуку да заустави савезничко наступање, непријатељ је на нашем фронту почeo да изграђује та-
ковану „зимску линију“ на једном по природи веома јаком и
фортификациски организованом положају који се ослањао на реку
Сангро. Водостај ове реке био је велики, али се висина воде ме-
њала зависно од тога колико је кишев падало у брдима, тако да
се река у извесним периодима могла прегазити, — истина, са
веома великим тешкоћама. Док јој је јужна обала била веома
стрма, дотле се од северне обале простирада равница до једног
стрмог обронка, који ћу у свом даљем излагању називати „обронак
Сангро.“ Дуж овог обронка протезали су се непријатељски од-
бранбени положаји на којима су села Моцагроња и Фосаћезија
били главни ослонци.

Наравно, још док смо били на реци Трињо, размишљао сам
о томе на који ћемо начин заузети положаје на реци Сангро. А
пошто сам знао да време у томе игра велику улогу, био сам при-
нуђен да што је могуће више убрзам наступање наших трупа од
реке Трињо, да бих тиме у најкраћем року могао да отпочнем про-
бијање „зимске линије“. Међутим, као што се касније показало,
изгубили смо утакмицу у трци са зимским временом, јер нас је
зима претекла.

За битку на реци Сангро постојале су три могућности. Прво,
могао сам да извршим напад својим левим крилом, тј. са 13 кор-
пусом с обе стране Кастел ди Сангро, дуж оба пута који воде на
север до рокадног пута Пескара—Авецано. Међутим, овде бих на-
шиао на тешкоће због тога што су путеви у високим планинама
подложни завејавању и што би у најбољем случају само по једна
дивизија могла да дејствује на сваком пути. Осим тога, оне се не
би могле узајамно потпомагати зато што у овом централном масиву
нема рокадних комуникација. Укратко, у зимским месецима снажна
офанзива на левом крилу једва је била могућа, јер, поред опера-

тивних ограничења, овде би се свакако појавиле је велике тешкоће у снабдевању, док би облачно време и честе магле у планинама ометале ефикасно искоришћавање наших ваздухопловних снага.

Друго, могао сам да извршим напад на централном отсеку, тј. пред фронтом 5 корпуса, са обе стране путева од Атесе до Казолија и Кастел Френтана. Међутим, било би тешко, а можда и немогуће, припремити већи напад на овом правцу, због веома слабих комуникација јужно од реке. Но, са друге стране, овај правац је био погодан за угрожавање непријатељске одбране, јер је омогућавао брз прилаз рокадном путу Сан Вито—Гвардијагреле, који је водио иза реке Сангро.

Треће, било је могуће да се изврши напад на обалском правцу, преко Фосаћезије до Ланђана и Сан Вита, а одавде даље на север до Пескаре и Кијетија. Овај напад могао би се брзо припремити и уз пуну артиљеријску подршку извршити дуж главног друма, који је био у добром стању. Поред тога, наше ваздухопловство могло је да дејствује у приморској равници под најповољнијим условима, а ратни бродови да садејствују са мора.

Зато сам одлучио да са 8 индиском и 78 дивизијом извршим јак напад на обалском отсеку, са циљем да на узаном фронту пробијем непријатељску одбрану на „обронку Сангро“. После пробоја требало је да трупе продиру у непријатељску позадину. Да бих појачао силину удара, одлучио сам да убацим 2 новозеландску дивизију улево од 5 корпуса, како би вршила јак притисак дуж пута који води од Атесе према северу. Ако би се операције успешно развијале, ова би дивизија могла да наступа све до региона западно од Кијетија, на рокадном путу за Рим, спремна да се окрене према западу ка Пополију и Авеџану. А ако би на неки начин успела да продре до Авеџана, она би тиме знатно помогла Петој армији у њеном наступању према Риму. У међувремену 5 корпус наступао би дуж главног обалског пута ка Пескари и Кијетију са крајњим циљем да успостави мостобран северно од реке Пескаре.

На једној конференцији, која је одржана 8 новембра у команди групе армија, изложио сам свој план за пробој „зимске линије“ и дао свој предлог за даљи развој операције. Том приликом уговорено је да Пета америчка армија настави притисак на своме фронту да би везала непријатеља и тиме помогла наступање Осме армије до Авеџана.

Заповест за напад на „зимску линију“

Приликом издавања детаљних заповести за напад преко реке Сангро руководио сам се тежњом да изненадим непријатеља на

тај начин што бих га заварао у погледу правца главног удара. Потошто сам намеравао да и даље наставим покушаје за привлачење непријатељске пажње на моје западно крило, наредио сам 13 корпусу да дејствује јаким снагама ради заузимања рејона Кастел Алфредене, а касније и Ројкараза. У исто време затражио сам од Пете америчке армије да повећа своју активност на мом западном крилу. Са овим дејствима требало је одмах отпочети да бисмо што пре продрли у јужно крило положаја на реци Сандро. У међувремену 5 корпус имао је задатак да се приближи положајима на реци Сандро и припреми извршење главног напада који ће извршити 8 индиска и 78 дивизија заједно са 4 окlopном бригадом.

У свом плану предвидео сам и то да 2 новозеландска дивизија смени 8 индиску дивизију на левом крилу 5 корпуса, а затим да се ова дивизија прикупи иза 78 дивизије која би била спремна за напад на веома узаном фронту. Да би се ови покрети прикрили од Немаца, било је предвиђено да једна бригада 8 индиске дивизије остане на фронту Новозеланђана до последњег митута. 20 новембар био је предвиђен као рок за почетак напада 5 корпуса; линија Ортона—Ланђано био је наш први циљ.

Од овога момента време се нагло погоршало. Јаке кишне падале су често и по два дана, а затим би по један или два дана настало кишовито и магловито време. Снег је падао у планинским пределима, а путеви и земљиште били су расквашени и веома блатњави, тако да је било потребно најмање 48 часова лепог времена да би се земљиште оцедило и опет постало пролазно. Под таквим околностима стално смо морали да одложемо почетак напада. Напослетку морао сам да изменим и сам план.

За време од 9 до 15 новембра 78 дивизија успела је да пређе преко реке и да на њеној северној обали успостави мали мостобран, одакле су патроле дејствовале до самог обронка. После пропере утврдили смо да се испред 78 дивизије налазе делови немачке 65 пешадиске дивизије која је имала коњске запреge. Изаша је била 15 немачка механизована дивизија, која је, према нашој оцени, имала веома слабе тенковске снаге. Био нам је потребан само један кратак период лепог времена да бисмо могли да искористимо нашу надмоћност над непријатељем, али кишне падове престајале, а водостај реке Сандро опет се мењао у току дана за шест до седам стопа¹⁾ због пљускова кишње у планини. Блато и глиб заиста су били страшни.

Због тога сам морао не само да одложим почетак напада, већ и да променим циљ свог плана. У таквим временским прили-

¹⁾ Стопа = 0,304 м (нап. ред.).

кама било је искључено извршење једне замашније операције у којој би могли да стигнемо чак до Пескаре. Нисмо могли учинити нешто више него да брзо искористимо кратак суви период времена за заузимање „бронак Сангро“. На тај начин, чим би се онемогутило непријатељу да осматра реку, могло је да отпочне подизање мостова, изградња путева и коловоза и организација саобраћаја кроз долину. А тек тада могли бисмо да наставимо наше наступање према северу. Укратко, време нас је присилило да променимо тактику методичног наступања у кратким скоковима и да за време кратких пауза између њих успостављамо комуникације и отклањамо рушевине и препреке.

Наредио сам 5 корпусу да појача снаге у своме мостобрану у равници, пре но што предузме напад на „бронак Сангро“. Али, због тога сам морао да жртвујем неке мере које су биле предузете ради заварања и изненађења непријатеља, те сам наредио 2 новозеландској дивизији да пребаци патроле преко реке Сангро, како би на тај начин повећала притисак на непријатеља и проширила фронт.

У складу са мојом новом тактиком, до 22 новембра било је већ пребачено пет батаљона на северну обалу реке, али је због киша поново потпуно застала наша борбена делатност.

Изгледало је да ћемо чекати још ко зна колико времена док будемо у стању да изведемо такву операцију у којој бисмо могли да изразимо своју надмоћност у тенковима. Због тога сам дошао до закључка да свој план морам тако подесити да буде независан и од тенкова и од стања времена. У том циљу издао сам упутства 5 корпусу да на свој мостобран постави 8 индиску дивизију улево од 78 дивизије и да савлада „бронак Сангро“ низом напада са ограниченим циљевима, уз подршку ватре целокупне корпусне артиљерије. Пре зоре 26 новембра наше трупе извршиле би напад ради заузимања непријатељских објекта на половини узвишења према Сан Марији. Два дана доцније требало је да продолжимо напад на Сан Марију и Моцагроњу, с тим да 78 дивизија после тога дејствује од Сан Марије у североисточном правцу према Фосаћезији да би очистила овај гребен од непријатеља. Ако би блато и вода ометали напад тенкова, онда би сама пешадија нападала у границама својих могућности и са крајњом одлучношћу.

24 новембра наш мостобран северно од реке Сангро био је довољно организован. Он је имао око 2.000 јарди дубине и 10.000 јарди ширине. То је био велики успех наше пешадије и пионира. У међувремену очишћена је од непријатеља јужна обала реке на целој дужини, док је на отсеку 2 новозеландске дивизије вршена веома жива извиђачка делатност преко ње. У вези са нападом

5 корпуса од 28 новембра, наредио сам Новозеландској дивизији да у то исто време изврши напад преко реке са две бригаде. У међувремену настављене су и операције 13 корпуса на западном крилу, где је 24 новембра заузета Кастел Алфедена која је задржана у нашим рукама и поред снажних непријатељских противнапада.

Битка на реци Сангро

27 новембра све је било спремно за битку. Дан је био леп. 100 тенкова 4 оклопне бригаде и много транспортера и других возила било је пребачено на северну обалу. Непријатељски положаји били су јако бомбардовани у току целог дана. На отсеку Новозеландске дивизије трупе су се приближиле самој реци и неуморно радије на побољшању комуникација које су водиле према фронту. Постојала је вероватноћа да ће оклопне јединице моћи успешно да прате своју пешадију при њеном нападу дуж обронка и да ће тиме убрзати заузимање непријатељског положаја са крила и из позадине, само ако се време не би променило. Осим тога, могли смо да обезбедимо веома јаку подршку артиљерије, као и авијације, ако то време буде дозволило. Даље сам предвиђао да ће се наше трупе, ако једном избијемо на узвишење и заузмемо Моцагроњу и Сан Марију, упести у тешке борбе које би могле да потрају и два дана пре но што 5 корпус достигне своје циљеве.

28 новембра време је било лепо; напад је отпочео у 21.30 часова. 8 индиска дивизија брзо је заузела Моцагроњу, али наши тенкови и пратећа оруђа нису могла да је прате због запречавања тако да је била принуђена да напусти заузето земљиште када су Немци у зору извршили противнапад. На левом крилу 2 новозеландска дивизија успела је да заузме прве своје циљеве и да у смитање 29 новембра образује један јак мостобран на другој обали реке. Преко целог дана настављена је тешка борба у рејону око Моцагроње, где је непријатељ употребио тенкове и бацаче пламена, али је село ипак заузето у току ноћи 28/29 новембра, тако да је око подне 4 оклопна бригада прошла кроз њега. Пошто су избили на обронак, тенкови и пешадија почели су да заокрећу лево и десно иза непријатељског распореда да би га лакше разбили. Иако су при томе наилазили на огорчен отпор непријатеља, ипак је њихово надирање било знатно олакшано јаком подршком из ваздуха.

Пошто је пред вече 29 новембра било јасно да смо продрли у непријатељску „зимску линију“, наредио сам 5 корпусу да 30 новембра настави дејства у два правца: 78 дивизија да најпре очисти Фосаћезију, а затим да крене на северозапад ка Сан Виту,

а 8 индиска дивизија да дејствује од Моцагроње дуж косе ка Ка-
стел Френтану. Било је важно да се непријатељу не да времена
да се приbere. Сва тежина нашег удара пала је на 65 пешадиску
дивизију тако да више није била у стању да нам пружа неки јачи
отпор.

У току 30 новембра 4 оклопна бригада, потпомогнута снаж-
ном артиљериском ватром, заузела је Фосаћезију, док је 8 индиска
дивизија најпре одбила противнапад 26 тенковске дивизије код
Моцагроње, а затим, надирући дуж гребена, заузела узвишења
која доминирају Кастел Френтаном. У међувремену Новозелан-
ђани су проширили свој мостобран, пошто су савладали велике
тешкоће приликом израде прелаза преко реке и прилаза до ње.
До мрака је био у нашим рукама цео гребен који доминира реком
Сангро и који претставља стуб „зимске линије“, док су се мосто-
брани 5 корпуса и Новозеландске дивизије спојили и образовали
један заједнички дубоки клин у непријатељском одбранбеном си-
стему. Зарабљено је 1.000 људи и заплењено много опреме. 1 де-
цембра наредио сам да се организује чврст ослонац на „бронку
Сангро“ и да се на крилима изврше ограничени напади. 5 корпус
добио је упутство да не шаље главнину преко рокадне линије
Сан Вито — Ланђано док се комуникације преко реке Сангро не
осигурају и од олује и од поплање. 78 дивизија са 4 оклопном
бригадом требало је да заузме Сан Вито и да упути лаке снаге
према Ортони, а 8 индиска дивизија са Канадском тенковском бри-
гадом (коју сам сада привукао напред) да образује чврст ослонац
на самом гребену. 2 новозеландској дивизији наредио сам да на-
дире даље са задатком да заузме Кастел Френтано, Гвардијагреле
и Орсоњу. Да би се попунила празнина између Новозеланђана и
13 корпуса, привукао сам на фронт једну падобранску бригаду са
једним пуком ваздушнодесантне артиљерије и ставио је под ко-
манду Новозеландске дивизије. У то време наш распоред на фронту
био је добро постављен и организован, али нам је било потребно
лепо време да бисмо могли да експлоатишемо победу. Мој циљ
је био да пошаљем једну дивизију дуж обалског пута до Ортоне,
а доцније, ако то буде могуће, ка Пескари, док би друга надирала
унутрашњим правцем ка Кијетију. Пошто је 78 дивизија у то
време била јако заморена, наредио сам да је смени 1 канадска
дивизија коју је требало издвојити из 13 корпуса. Тада би 13
корпус имао улогу само да везује непријатељске снаге пред со-
бом, а за то је била довољна само једна дивизија. После смене,
требало би да 78 дивизија дође у резерву у зони 13 корпуса. До
4 децембра 5 корпус заузео је Сан Вито и Ланђано, али је задржан
на реци Моро; 2 новозеландска дивизија допрла је до Орсоње и

Гвардијагреле, али су наше операције поново застале због кише. Међутим, мост за високи водостај преко реке Сангро код Палјете завршен је до 6 децембра.

Непријатељ је пружао одлучан отпор на целом фронту. На наше нападе непријатељ је реагирао снажним и узастопним противнападима, нарочито на новозеландском отсеку где је, поред 26 тенковске дивизије и неких падобранских батаљона, 65 пешадиска дивизија, после кратког опоравка, опет била враћена у прву линију. Према 5 корпусу стајала је 90 немачка механизована дивизија која је 1 децембра почела да пристиже на наш фронт. Даље на левом крилу, према 13 корпусу, стајала је само једна падобранска дивизија. Пошто о некој офанзиви кроз бруда није могло бити ни говора, одлучио сам да прегрупиши своје дивизије са циљем да још више појачам своје десно крило. Због тога сам наредио команди 13 корпуса да са 5 дивизијом пређе на обалски отсек и да 78 дивизија, под непосредном командом армије, држи планински отсек. Сада сам имао намеру да два корпуса наставе наступање на север — десно 5 корпус са 1 канадском и 8 индиском дивизијом, а лево 13 корпус са 2 новозеландском и 5 дивизијом.

10 децембра 1 канадска дивизија заузела је мостобран на реци Моро и продужила нахирање ка Ортони и поред многобројних противнапада, у којима је непријатељ претрпео велике губитке. Пустињско ваздухопловство успешно је учествовало у борбама, а садејство наших ратних бродова било је драгоценено. Сада сам дао упутства 5 корпусу да пребаци 8 индиску дивизију према Толу, на лево крило Канађана, и према обалском отсеку хитно упутио члену бригаду 5 дивизије, која се тада кретала са 13 корпусом, тако да сам могао да је убацит у међупростор између 2 новозеландске и 8 индиске дивизије. Код Орсоње и Гвардијагреле непријатељ је још давао веома јак отпор, јер су бба села била претворена у јаке отпорне тачке, које су се налазиле на доминантном земљишту, тако да им је прилаз био веома тежак. Приземље и подруми кућа били су појачани, тако да се непријатељска посада у њима одржала и поред наших узастопних напада из ваздуха.

Операције северно од реке Сангро

Моја основна намера остала је иста: требало је најпре да заузмем рокадну комуникацију Пескара — Кијети, а затим да продолжим дејство према Риму. По своме плану требало је и даље да надирем са два корпуса са циљем да на реци Пескари успоставим мостобран са 1 канадском десно и 5 дивизијом лево. 8 индиска дивизија имала је да пређе у резерву између Пескаре и Кијетија,

док би Новозеланђани, после напредовања преко Гвардијагреле и Кијетија, скренули на југозапад ка Авецану. Због тешкоћа које су се могле појавити на путу Гвардијагрела — Кијети, намеравас сам да упутим 5 корпуса пре 13 корпуса да бих угрозио комуникације непријатељских трупа у рејону Орсоње, јер сам се надао да ће се на тај начин олакшати наступање 13 корпуса и Новозеланђана.

У међувремену сазнали смо да непријатељ шаље даља појачања према фронту Осме армије и чули смо да се очекује дојазак 334 пешадиске дивизије из Ђенове. То је била трећа дивизија коју су Немци послали за појачање свога источног крила откако је почела битка на реци Сандро, пошто су још раније биле доведене 90 механизована дивизија из Венеције и 26 тенковска дивизија са фронта Пете америчке армије.

Дејства 5 корпуса према Ортони настављена су са несмањеном жестином против непријатеља који је пружао огорчен отпор. Канађани су 20 децембра прорвали у предграђе, али је град потпуно очишћен тек после недељу дана, због веома жилаве борбе посаде немачких падобранаца. Канадске трупе изврсно су се бориле и на крају успеле да савладају Немце.

У међувремену 8 индиска дивизија наставила је своје дејство према Толу и 22 децембра успела да заузме Вила Гранде.

13 корпус напустио је свој план за напад на Орсоњу због тога што би претрпео велике губитке. Уместо тога Новозеланђани су покушали да обиђу непријатељске положаје са севера, тако да су 24 децембра заузели висове североисточно од града, док је 5 дивизија 23 децембра заузела Аријели између 2 новозеландске и 8 индиске дивизије.

Ето, таква је била општа ситуација Осме армије крајем 1943 године, када ми је наређено да предам команду и да се вратим у Енглеску, где су ме очекивали нови задаци.

Нека разматрања о кампањи у Италији

Првобитни савезнички циљ приликом инвазије Италије био је да се ова земља избаци из рата. То је постигнуто убрзо после искрцавања њашних трупа на континент.

После примирја надали смо се да ћемо уз помоћ италијанске војске брзо истерати Немце из Италије. Међутим, догађаји су показали да је то било немогуће и да смо се упетљали у један поход великих размера за који није постојао унапред предвиђени план. Услед тога, читава наша организација снабдевања није могла да иде у корак са стално растућим потребама које су наметали наши

оперативни циљеви и задаци. Због тога нисмо били у стању да искористимо своје преимућство у септембру и октобру, када је брзо наступање до Рима с оперативне тачке гледишта још изгледало остварљиво. Да смо тада имали довољно средстава за одржавање притиска на непријатеља, ми бисмо благодарећи својој надмоћности у тенковима и у ваздуху, можда успели да пре почетка зиме потиснемо непријатеља до Рима.

Међутим, када су Савезници заузели Напуљ и аеродроме код Фође, морали смо да водимо рачуна и о рђавом времену које је настало у то време. Ако се тада заузимање Рима сматрало као прека потреба, оно се могло обезбедити само ако би се одредила довољна средства која би нам омогућила да изградимо армије и њима припадајуће ваздухопловне снаге у таквој јачини која би одговарала томе задатку. Али, тада су дошли до изражaja и други моменти; бродови и чамци за искрцавање били су одузети ради припремања Другог фронта у Западној Европи, а због повећаних потреба за наше стратешки ваздухопловство, које је баш тада организовало своју базу код Фође, морао се смањити дотур за наш фронт у Италији. Очигледно је да нисмо могли да урадимо све одједном. Због тога се смањио и темпо копнених операција у Италији, а заузимање Рима постајало је све теже. Па ипак, Савезници су за три месеца заузели Сицилију, искључили Италију из рата, затворили италијанску флоту на Малти и заузели Напуљ и аеродроме код Фође. То су били видни успеси. После тога је настала потреба да се смање материјална средства за копнене снаге. А пошто су се те мере подударале са појачаним непријатељским отпором и приближавањем зиме, више се нисмо могли надати брзом успеху.

ГлавА ОСАМНАЕСТА

СНАБДЕВАЊЕ У ТОКУ КАМПАЊЕ У ИТАЛИЈИ

У трећем делу ове књиге већ сам неколико пута наглашавао да су моје операције биле скопчане са великим тешкоћама у снабдевању, а у претходном одељку, у коме сам изнео своја разматрања о самом походу, назначио сам разлоге за то. Ми смо се упутили у ове веће операције, а да унапред нисмо створили планове за снабдевање нити учинили све што је потребно да би се одржала почетна силина удара и темпо наших операција.

Биће занимљиво да се детаљније испита какве су последице настале због тога што није било претходног планирања. За издржавање Осме армије и њена два корпуса на Сицилији биле су извршене добре припреме. Када је 3. септембра отпочела операција „Baytown“, тј. прелаз преко Месинског Мореуза, организација позадине још није била потпуна — један део јединица и материјала, који је био намењен за ту сврху, тек је касније додељен, док је други део одвојен и употребљен за операцију „Avalanche“ код Салерна. Због пуног приоритета, који је признат Петој америчкој армији, апсорбоване су све резерве средстава за снабдевање којима се непосредно располагало у Средоземљу. Операција, коју је 5. корпус извршио у Таранту, припремљена је на брузу руку, док су се средства за снабдевање за ту сврху морала свести на минимум, јер се полагала нада у првом реду на помоћ Италијана, како у погледу снабдевања, тако и у погледу транспорта.

Због таквих околности ојачана Осма армија морала се у Италији ослонити на нешто мање снага и средстава за снабдевање од оних којима се располагало у операцији на Сицилији. Међутим, залихе и превозна средства, која су била прикупљена на Сицилији, нису се могла одмах пребацити у Италију. Железничке комуникације нису постојале. Путеви су били дуги и тешко оштећени, а капацитет превожења преко Месинског Мореуза био је веома мали.

Накнадни конвоји са залихама, који су били намењени за Сицилију, упућени су у луке на „пети чизме“¹⁾ Италије, али су ти бродови углавном били натоварени слабо распоређеним и рђаво сортираним материјалом којим је требало попунити слагалишта на Сицилији, где је већ постојала извесна мала залиха. Њихов дојазак у луке на „пети чизме“ није битно поправио ситуацију; Осма армија, која је баш у то време отпочела да базира на Таранту и Бриндизију, имала је потребу само за извесним стварима које су јој биле јако нужне. Капацитет лука био је веома ограничен, те је сада требало истоваривати велике количине залиха, које нам у том тренутку нису биле потребне, само да би извукли оно што нам је било неопходно.

Пребацивање моје базе за снабдевање из Калабрије у луке на „пети чизме“ претстављало је критичан период ове кампање у погледу снабдевања. Треба се сетити да сам Осму армију „терао“ великим брзином у простор око Потенце да бих потпомогао операцију код Салерна. Том приликом мој штаб ми је скретао пажњу да се тиме излажем великим ризику у погледу снабдевања. Свакако, његов савет је био добар, али исто тако сматрам да је била добра и моја одлука што га нисам узео у обзир. Ризик је стварно постојао и, ма да сам постигао свој тактички циљ и смањио непријатељски притисак на Пету америчку армију, ипак сам испаштао због свога ризиковања, јер сам утврдио да су моје сопствене резерве исцрпљене и да је престао дотур за њихову попуну. Да је све то било предвиђено, одговарајуће залихе могле су већ да стигну у луке на „пети чизме“, тако да би моја ситуација снабдевања била поново срећена. Али, пошто неки унапред одређени план није постојао, дошло је до кризе; она се није могла брзо савладати и њено дејство се осећало и даље све до краја мојих операција у Италији, иако у све мањој мери.

Наше тешкоће нису биле ограничene само на обично снабдевање храном и бензином. Исто тако, појављивале су се веома велике тешкоће и у погледу одржавања што боље ефикасности рада нашег транспортног апаратса. Описујући операцију на Сицилији напоменуо сам да је с правом било одлучено да се на Сицилији не постављају радионице и артиљеријска слагалишта. Међутим, ускоро после почетка операцija на италијанском континенту одлучено је да се у Напуљу и Барију успоставе истакнути одељци артиљеријских слагалишта. Због дугог времена које је било потребно за уређење таквих слагалишта, мало се осетило користи од њих за време мог командовања у Италији. Али такве су биле околности под којима

¹⁾ „Пета чизме“ = Гарганско Полуострво (нап. ред.).

су отпочеле операције у Италији и то се није могло избећи. Што се тиче радионица, планом је било предвиђено да се све оправке ратне опреме и даље врше у радионицама базе у Египту. Постојале су велике тешкоће за премештање ових радионица, а нарочито због тога што је у њима био запослен велики број месних занатлија. Међутим, даљине које су одвајале моје трупе од радионица у Египту биле су такве да се није могла успоставити задовољавајућа брзина замене онеспособљене ратне опреме. Због тога су моја транспортна средства постепено била све слабија и то баш у оно време када су ми била најпотребнија.

Нова одлика кампање у Италији била је велики утрошак муниције. Наше искуство, које смо стекли у Пустини, показало се прилично варљиво у овом погледу. Операција на Сицилији трајала је релативно кратко време тако да се питање утрошка муниције није видно истакло. Битка на реци Сангро била нам је прва стварна опомена да на испресецаном и за одбрану погодном земљишту можемо да очекујемо потребу за далеко већим количинама муниције но што смо то били навикли.

Потребе снабдевања нашег стратегиског ваздухопловства знатно су се повећале чим смо успели да заузмемо аеродроме код Фође. Било је очигледно да је Бари најпогодније место преко кога је требало да се врши дотур. У тим околностима три луке на „пети чизме“ нису могле да задовоље заједничке потребе Осме армије и ваздухопловства. Једино лука у Напуљу, коју су америчке трупе са великим успехом и пожртвовањем успеле да оправе — иако је била тешко оштећена — није била потпуно искоришћена. Међутим, ова је лука могла само у незнатној мери да подмири моје непосредне потребе. То је у првом реду настало због одвајања бродског простора које се ретко може извршити без извесног губитка времена. Друго, једина жељезничка комуникација која је стајала на расположењу између Напуљског Залива и Јадрана била је слаба једноколосечна пруга преко Потенце и Таранта.

Пре мају за изградњу луке у Напуљу било је предвиђено да напуљска лука служи за снабдевање Пете америчке армије, која се састојала из једног америчког и једног британског корпуса. Околност да се преко Напуља морало вршити снабдевање и америчких и британских снага и да се у лукама на „пети чизме“ вршило снабдевање америчког ваздухопловног корпуса, као и британске Осме армије, захтевала је тесну сарадњу између снабдевачких органа оба савезника. Управа „Фортбејс“, која је била одговорна за организацију позадинске службе на Сицилији, премештена је крајем септембра у Таранто са задатком да организује

позадинску службу Осме армије у Италији. У исто време у Напуљу је успостављен одељак базе „Фортбејс“, који је вршио одговарајућу улогу за америчке трупе које су припадале Петој америчкој армији. Због тога је било неопходно да се усклади рад ове две управе. У том циљу одлучено је да се укине управа (Base Section), да се њен штаб премести у Напуљ и да тамо на широј основи образује Истакнути позадински ешелон команде савезничких снага. Надлежност у погледу управљања комуникацијама пренета је са овог штаба на једну обласну команду која је стајала под његовом командом. Затим је овај истакнути позадински ешелон био овлашћен да одмах усклади рад свих британских и америчких установа за снабдевање, а нарочито да контролише примање тога у свим лукама, да распоређује капацитет железница и да утврђује приоритет њихове оправке. Управник овог истакнутог ешелона био је одређен и за начелника управе позадине у штабу генерала Александера. Ова промена у организацији била је тако благотворна, да се њено дејство одмах осетило у Осмој армији. Даља измена учињена је у децембру, када је ова управа позадине била потчињена команди Петнаесте групе армија, тако да је не само по називу, већ и стварно постала управа позадине Петнаесте групе армија. Ова организација још више је побољшана када је генерал Александер у јануару 1944. године прикупљен у Казерти и оперативни део свога штаба и управу позадине.

Овде сам исцрпније изнео разне промене које су извршене у организацији позадине Осме армије, делом због тога што су оне заиста имале извесног утицаја на снабдевање моје армије, а делом и зато што се односе на онај проблем на који сам се позивао у ранијим главама, тј. на контролу снабдевања. Американци једноставно решавају овај проблем. Командант армије управља снабдевањем у својој зони. Комуникације у позадини контролишу службе снабдевања. Иако мислим да је наш систем еластичнији, он, и поред тога, понекад може и да се компликује. Организација снабдевања треба да буде једноставна. Она, нормално, треба да обезбеди команданту једне формације сигурну контролу позадње просторије до оне тачке на којој прима своје потребе. Ако се ради о армији, онда је то обично неколико искрцних жељезничких станица или једна лука, као например, у Североафричкој Пустинији. Ако се ради о групи армија, онда њен командант обично контролише више лука у које се допрема материјал за снабдевање из прекоморских земаља. Ако је у питању више група армија, тада се мора успоставити команда ратишта са циљем да контролише слагалишта, базе и луке одакле се ове снабдевају. У том случају, у погледу снабдевања, надлежност команде групе армија ограничи

чена је на одређивање приоритета подмиривања потреба појединачних армија, да би се расположиве залихе могле искоришћавати на начин који најбоље одговара оперативном плану команданта групе армија. Ето, то су главна начела која, по мом мишљењу, решавају проблем контроле и управљања службом снабдевања. Несумњиво је да се та начела морају еластично примењивати, али се при томе два услова морају увек испунити. Први је да свака организација снабдевања треба да буде једноставна. Други је да сваки општевојни командант мора да обезбеди контролу над планом снабдевања у оној мери која одговара његовој одговорности за оперативски план.

Глава деветнаеста

МОЈА ОПРОШТАЈНА ПОРУКА ОСМОЈ АРМИЈИ

Крајем децембра одређен сам за команданта Двадесет прве групе армија која се тада припремала у Енглеској за инвазију у Западну Европу. 31. децембра предао сам команду своме наследнику, генерал-лајтнанту сер Оливеру Лизу, и са аеродрома на реци Сандро кренуо у домовину. Пре одласка издао сам опроштајну поруку свима припадницима Осме армије, која је отшампана на крају ове књиге. Сматрам да овде не бих могао да кажем нешто више од онога што сам тамо изразио у погледу својих осећања приликом напуштања команде ове велике борбене заједнице.

1. јануар 1944. године провео сам са Претседником владе у Маракешу. Пре но што је исте ноћи пошао у Енглеску, претседник владе г. Винстон Черчил записао је у моју књигу аутограма:

„У бесмртном походу од капија Каира дуж афричких обала и кроз Сицилију непобедиви борци Осме армије стigli су далеко у Италију близу капија Рима. Ратна позорница се мења и знатно проширује. Извршени велики задатак уступа место већем у коме ће исти неуморни борбени дух довести све поштене људе до потпуног и славног циља.

Винстон С. Черчил“.

ОСМА АРМИЈА

ЛИЧНА ПОРУКА КОМАНДАНТА АРМИЈЕ

Прочитати свима трупама пред стројем

1. — Са великим жаљењем морам да вам кажем да је дошао час када морам да напустим Осму армију, пошто сам одређен за команданта британских армија у Енглеској, које ће оперисати под командом Врховног команданта генерала Ајзенхауера.

2. — Немам доволно речи којима бих могао да изразим оно што овај опроштај значи за мене. Остављам официре и војнике који су у току неколико месеци тешких и победоносних борби били моји другови и који су својом храброшћу и преданим извршавањем дужности увек изазивали моје дивљење. Уверен сам да имам велики број пријатеља међу војницима ове велике армије. Не знам да ли ћете осећати моје отсуство, али је сигурно да ћете ви мени недостајати више но што овде могу да изразим, а нарочито ће ми недостајати лични додир са вама и они весели узајамни поздрави притиком наших сусрета и кад смо пролазили један поред другог.

3. — У свим биткама у којима смо се заједно борили нисмо претрпeli ниједан неуспех — успевали смо у свemu што смо пре-дузимали.

Чврсто верујем да су предано извршење дужности и искрена сарадња сваког официра и војника више томе допринели него све што сам био у стању сам да учиним.

Односи између вас и мене били су засновани на узајамном поверењу, а вредност узајамног поверења комandanата и његових трупа не може се ничим измерити.

4. — Такође ми је жао што напуштам Пустинско ваздухопловство. Ова величанствена ударна ваздухопловна снага борила се заједно са Осмом армијом у току целог њеног победоносног наступања; сваки војник ове армије са поносом ће признати да је ова јака и моћна ваздухопловна снага имала одлучујући удео у нашим победама. Зато, савезничком ваздухопловству уопште, а Пустинском посебно, морамо одати нашу највећу захвалност.

5. — Џта да вам још кажем на растанку?

Када је срце пуно, није лако говорити. Али, ја бих хтео да вам кажем и ово:

„Ви сте од ове армије направили оно што је. Ви сте њено име учинили познатим широм целог света. Ви морате да очувате њено добро име и њене традиције.“

Још бих вас замолио да будете исто тако одани моме наследнику као што сте увек били и према мени“.

6. — На крају, све вас поздрављам са ДО ВИБЕЊА!

Можда ћемо се опет ускоро срести и као ратни другови заједно учествовати у последњој фази овог рата.

Б. Л. Монтгомери,
генерал, командант Осме армије